

Іван МАМЧУР

КОРОЛІВСЬКЕ
СЕЛО

ЛОКИТНО

Історико-етнографічний нарис

Іван Мамчур

**КОРОЛІВСЬКЕ СЕЛО
РОКИТНО**

Історико-етнографічний нарис

Львів 2004

ББК 63.3.4(Ук)-4Лві

М-228

УДК 94(477.83)

М-228 Мамчур І.

**Королівське село Рокитно: Історико-етнографічний
нарис. Дрогобич: Коло, 2004. 207 с.**

ISBN 966-7996-46-3

У нарисі “КОРОЛІВСЬКЕ СЕЛО РОКИТНО” подано відомості про с. Рокитно на Яворівщині. Першу друковану згадку про нього знаходимо 1585 р. Окреслено розвиток духовної і матеріальної культури села в період довголітніх окупацій Польщею, Австро-Угощиною, Річпосполитою Польщею, гітлерівською Німеччиною та Радянською імперією. Показано відродження національної ідеї і боротьбу народу у визвольних змаганнях 1939-1955 рр. за незалежність України.

ББК 63.3.4(Ук)-4Лві

ISBN 966-7996-46-3

© І. Мамчур, 2004

Автор книжки висловлює щиру подяку за благодійство:

- о. Федору Романишину, пароху с. Рокитно за активне сприяння у підготовці нарису;**
- п. Роману Лубківському, поету, професору Львівського національного університету імені Івана Франка, лауреату Національної премії України імені Т. Шевченка та громадському діячеві — за рецензію та редагування нарису;**
- п. Ігореві Гелетію, львівському підприємцю, за діяльну участь у виданні нарису;**
- п. Федору Лукавому, художнику-редактору, за оформлення обкладинки нарису;**
- п. Олександрю Чаусу, генеральному директору заводу “Полярон”, за спонсорвання нарису на**
- п. Богдану Федоришину, президенту-директору концерну “Богдан”, за спонсорвання нарису на**
- п. Вірі Горак за діяльну участь у виданні нарису;**
- п. Володимиру Кульчицькому, голові Бірчанської сільради, за діяльну участь у виданні нарису;**
- п. Степану Колівошку, односельцю, за активну участь у зборі інформаційних даних про часи визвольних змагань, які відбувалися у селі у 1939-1955 рр.;**
- п. Софії Козак за надання інформації;**
- п. Ганні Склим-Копак за надання інформації;**
- п. Софії Гарвас-Мисак за надання інформації;**
- п. Катерині Климко за надання інформації;**
- п. Миколі Гащуку за надання інформації;**
- п. Володимиру Гащуку й ін.**

ЗМІСТ

<i>Від автора</i>	6
<i>Рокитно: сторінки історії</i>	9
<i>Роман Берест. Нові відомості та матеріали про городище біля с. Рокитно</i>	10
<i>Карл XII у с. Рокитно</i>	22
<i>Соціально-економічний стан села в різні часи</i>	24
<i>Національний стан села</i>	26
<i>Судочинство</i>	27
<i>Скарги селян</i>	28
<i>Читальня "Просвіта"</i>	29
<i>Школа і освіта</i>	38
<i>Церковне життя</i>	40
<i>Враження о. Федора, сьогоднішнього пароха села, про свою парафію і парафіян</i>	47
<i>Візитація Його Преосвященства владика о. Никити Будка</i> ...	48
<i>Місійна присяга</i>	50

НОВІШІ ЧАСИ

<i>Адміністративне керівництво села</i>	53
<i>Коротка характеристика мешканців села Рокитно.</i>	
<i>Присілок Брідок</i>	54
<i>Станіслав і Франц Малініни</i>	64
<i>Присілок Ниший Бік</i>	65
<i>Центральна частина села</i>	71
<i>Перелік людей с. Рокитно, які були репресовані радянською владою в 1939-1955 роках</i>	97
<i>Сотня "Глухого" (у межах рокитнянських лісів)</i>	
1. <i>Життя сотні</i>	101
2. <i>Бій на Четвірні</i>	102
3. <i>Об'єднання повстанських сил</i>	103
4. <i>Мокротинський поєдинок з чекістами</i>	104

5. Події, які відбувалися у с. Майдан	105
6. Перша акція депортації селян	106
7. Захисники депортованих селян.....	109
<i>Трагічні наслідки бою на хуторі біля Зельмана</i>	
1. Пошуки свідків та учасників	111
2. Бій на хуторі	116
<i>Непримиренний народний месник "Кармелюк"</i>	<i>123</i>
<i>Вибори 10 лютого 1946 р.</i>	<i>139</i>
<i>Підстаршина сотні "Глухого" Роман Грубий</i>	<i>140</i>
<i>Щасливий кінець</i>	<i>142</i>
<i>Доля сім'ї Олекси Нетлюха (Леська)</i>	<i>145</i>
<i>Сім'я Ярошків</i>	<i>148</i>
<i>Сім'я Мариновича</i>	<i>151</i>
<i>Жах побаченого — трагічний кінець сім'ї Ільчишиних</i>	<i>155</i>
<i>Бій з яструбками польського походження</i>	<i>159</i>
<i>Родина І.Склима</i>	<i>160</i>
<i>Акція вивезення родини Мамчурів</i>	<i>167</i>
<i>Будні 1947 р.</i>	<i>172</i>
<i>Пам'ятки визвольних змагань</i>	<i>173</i>
<i>Коротко про себе</i>	<i>177</i>
<i>Красо розточанська, Рокитно... ..</i>	<i>179</i>

*Світлій пам'яті побратимів із с. Рокитно,
які боролися за волю України, присвячую*

*На світлині: автор
нарису І. Мамчур (1956 р.)*

ВІД АВТОРА

До написання цієї короткої історії мого рідного села спонукав мене синівський обов'язок, любов малої батьківщини, в якій було все моє “вперше”: перше слово Мама, перші кроки по землі, перша вчителька, перші букви і буквар. Тут відчув я любов до України і збагнув сенс свого життя. Тут вступив я у члени ОУН і присвятив себе боротьбі, “Здобудеш українську державу або згинеш у боротьбі за неї”. Ці рядки “Декалогу українських націоналістів” супроводили мене в житті в час великих випробувань і надій.

Доля мене не голубила, але я вдячний їй за те, що після десятиліть поневірянь повернувся до рідного краю. Вжив — і дочекався великої радості: дня проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 р.

Я не претендую на повну докладність у розповіді про історію села, але показую її на основі того, що бачив, а також за матеріалами Львівського ЦДІА, Шематичних книг архіву Духовної Академії у Львові, Державного архіву на Новому Львові, Державного архіву Львівської області, зі спогадів селян — учасників та свідків подій визвольних змагань: Степана Колівошки, Ганни Козак, Ганни Склим, Софії Гарвас, Катерини Климко, Миколи Гащука, Володимира Гащука та інших, за що їм дуже вдячний. А для виявлення прізвищ, псевда яких викарбувані на пропам'ятній таблиці на хресті братської могили

рокитнянського цвинтаря, опитував старших людей таких сіл: Зимна Вода, Рудно, Суховоля, Мшана, Рясна Руська, Кожичі, Карачинів, Вороців, Домажир та з міста Львова. Шукав людей тих, родичі котрих, правдоподібно, загинули в с. Рокитно. І знайшов із 12 невідомих — 8 прізвищ реальних людей.

Час, коли відбувалися описані події, був неоднозначний, ішла жорстока боротьба, в котрій могла вижити лише людина сильної волі. Незаперечно, були надужиття своєї сили з кожної із сторін, але якщо якимось можна вибачити людям, котрі виконували згадувану вимогу Декалога, то загарбника нема чим оправдати.

З метою злагоди та спокою у народі не конкретизую вчинки з боку окремих осіб. Нехай вони залишаться за межами часу. Можливо, якщо б у селі на той час була людина-патріот з гарячим серцем та добрим розумом і зуміла очолити цей порив духа, то, напевно, було б менше жертв. Але це тільки міркування. Проти страшної більшовицької навали “встояти не було сили”, тому маємо такий результат: 50 осіб загинуло в боротьбі за незалежність, 65 осіб заарештовано (довгі роки каралися в таборах), 101 особа була депортована в сибірські далі, 15 осіб загинули на фронті, 25 осіб загинули трагічно.

Усього внаслідок “більшовицького визволення” із понад 1100 осіб населення 246 осіб були репресовані.

Селяни — молоді люди, котрих із якоїсь причини не діткнула каральна більшовицька машина, щоб уникнути можливих репресій, в час, коли ще можна було виїжджати, вибиралися у всі кінці Союзу. Найбільше виїжджали до Львова, де серед маси населення губилися їхні імена. І вони виживали. В село вже не поверталися. Тут zostалися старші люди або ті, кого вже не турбували.

Коли Радянський Союз зазнав економічної кризи, колгоспну землю села роздали міщанам Львова, на котрій вони вибудували “дачі”, а село приєднали до Ясниської сільради. Якщо в 1939 р. в селі налічувалося коло 190 номерів господарств з населенням понад 1100 осіб, то на сьогодні є 215 номерів з населенням 308 осіб.

Село офіційно визнали “неперспективним”, воно зістарілося на очах. І сьогодні ще фактично перебуває у стані глибокої кризи: до школи щораз менше ходить дітей. Щоправда, у відкритій у перший день незалежності середній школі в сусідніх Ясниськах навчаються і рокитнянські старшокласники.

Пошуки привели мене й до друкованих джерел, ще недавно недоступних. Так, у томі № 31 “Літопису Української повстанської армії” ройовий сотні “Тлухого”, побратим Іван Гарвас, виходець із с. Рокитно, опублікував низку спогадів про події, які відбувалися в селі під час визвольних змагань. Але опинившись на чужині, через багато років, автор не мав змоги уточнити наслідки тих подій. Тому наведені у списках прізвища людей, які були репресовані більшовицькою каральною машиною, неповні.

У своєму заповіті побратим Іван Гарвас просив реконструювати символічну могилу “Борцям за волю України”, на котрій викарбувати прізвища всіх односельців, які віддали своє життя чи були репресовані більшовиками. Цю роботу п. Антоніна Гарвас, дружина побратима Івана Гарваса, доручила своєму родичеві п. Мирону Винарчуку із Самбора.

На той час я уже вивчив долі усіх мешканців села і кожна оселю зокрема. Мав списки потерпілих, вручив п. Мирону, щоб той викарбував їх на пропам’ятних плитах, які мав вмонтувати на пам’ятнику. Однак, на жаль, цього не сталося, чим і знецінив добрий намір нашого побратима Івана Гарваса.

На мою думку, всі, хто був жорстоко репресований більшовицьким режимом, поіменно повинні бути в списках на могилі “Борцям за волю України”.

Невблаганний час пливе стрімко. Люди, учасники подій минулих часів, відходять у засвіти. Втрачаються документи, в пам’яті затираються події, та для нових поколінь минуле рідного села не повинно стати пустою.

Нехай цей нарис буде поштовхом для людей — вихідців із с. Рокитно — продовжити розмову про минуле, сьогоднішня та майбутнє нашого села.

РОКИТНО: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Історичні сліди, які вказують на час та причини виникнення с. Рокитно, сягають сивої давнини. Топонімічне пояснення назви с. Рокитно можна розглядати двома способами.

Перший. Згідно із довідником із дендрології — від однокореневої назви розповсюдженого вологолюбного дерева, яке в цій місцевості росте на зволжених місцях. Це рід ламкої верби, яка називається “рокита”. Можливо, що від назви цієї верби пішла назва населеного пункту. Друге. “Рокітою” у міфології називають нечисте місце, що можна вважати місцем жертвоприношення в язичницькому храмі, яке в цьому випадку пов’язане з місцевим городищем.

Завдяки нашому славному археологу Я. Пастернаку, який досліджував існування Галицького князівства, в 30-х роках ХХ ст., під час розкопок давньоруського міста в Придністров’ї — Галичі — столиці Галицько-Волинського Князівства, виявлено фундамент Успенського Собору, який згадується в літописі і цим остаточно підтверджено розташування давньої столиці.

У своїх працях Я. Пастернак, серед інших, перелічує городища на Львівщині, а саме — в селах Брюховичі, Рокитно, Поляни, Крехові та Ременові, котрі відносять до XI-XIII ст. Своїм існуванням створювали певний оборонний ланцюг в околицях Львова*.

Городище в с. Рокитно розташоване на початку тераси пасма гір Львівсько-Томашівського Розточчя, висота якої дорівнює 351 м над рівнем Балтійського моря з максимально природним його захистом від можливого нападу ворогів. Наші пращури під час міграції слов’янських народів прийшли в ці краї і облубували собі в непрохідних лісах терасу, яка з південного боку стрімко спадає донизу, до річки, а з інших боків захищалася непрохідними пралісами. Тож уважали вони, що це і є найкраще місце для розвитку і збереження свого племені.

* Пастернак Ярослав. Княжий город Львів // Наш Львів: Ювілейний збірник (1252-1952). Нью-Йорк: “Червона Калина”, 1953. С. 8.

Вперше про городище в с. Рокитно згадує археолог Б. Януш. У 1955 р. розвідкові роботи на городищі проводив археолог О. Ратич. Він виготовив топографічний план із зазначенням оборонних укріплень, зібрав керамічний матеріал і продатував пам'ятку XI-XII ст.

А ще І. Крип'якевич у своїй праці “Історія Галицько-Волинського князівства” в частині “Звенигородська земля” згадує, що Ростислав Михайлович під час втечі із Галича до городища в с. Глиньско (біля Жовкви) був перехоплений татарами в с. Бірки (мабуть, мав на увазі городище в с. Бірки).

Розташування городища на високій терасі з захисними валами свідчить про те, що слов'янські племена захищали себе від набігів кочовиків монгольського походження. Будування укріплень було важке, вимагало спільної праці великої групи населення — громади. Потім таке городище ставало осередком усєї околиці. Основні заняття мешканців городища — полювання на дикого звіра та птахів, рибальство, збір плодів природи і меншою мірою рільництво.

Археологічні відкриття 1966 року

Роман Берест

НОВІ ВІДОМОСТІ ТА МАТЕРІАЛИ ПРО ГОРОДИЩЕ БІЛЯ С.РОКИТНО

У 1966 р. Яворівський загін археологічної експедиції Львівського державного університету імені І. Франка (науковий керівник — проф. М. Пелешишин) відповідно до програми наукових досліджень проводив археологічні роботи на городищі біля с.Рокитно та в його околицях. Значною мірою роботи були зумовлені будівництвом нової автомобільної дороги, що проходить з північно-східного боку городища вздовж залізної дороги. В зв'язку з розбудовою сіл Бірки та Рокитно городище знаходиться між ними. Проте якщо врахувати літописні дані, про які мова піде нижче, то городище доцільніше було б пов'язувати з сучасним селом Бірки.

Як відомо, перші археологічні дослідження цієї пам'ятки на поч. ХХ ст. проводив Б. Януш. У міжвоєнний період городище згадує в своїй праці В. Антоневич. У середині 50-х рр. обстеження городища проводив О. Ратич,

який подав короткий опис топографії, оборонних укріплень та кераміки. На рубежі 80-90 рр. на городищі та в його околицях працювала Верхньодністрянська археологічна експедиція (керівник О. Корчинський).

У першу чергу було уточнено місцезнаходження городища. Воно знаходиться на південно-східному краї узгір'я, що тягнеться між вищезгаданими селами по лінії північний захід — південний схід довжиною близько 3 км. Територія городища носить назви Окіп та Городисько. Залишки пам'ятки зараз покриті лісом. Узгір'я належить до гористого плато Розточчя, яке в околицях сіл Бірки, Рокитно, Завадів утворює ряд височин зі стрімкими схилами. Із західного, південного та східного боків узгір'я оточене долиною річки Млинівки, що входить у систему Західного Бугу.

Про існування давніх поселень поблизу сіл Бірки та Рокитно свідчать кургани доби бронзи, які ще в 30-х рр. ХХ ст. розкопував Т. Сулімірський. Цікава згадка про Бірки є в Іпатієвському списку Руського літопису. Так, під 1243 р. літописець пише: "У рік 6751 (1243). В той же час розігнали татари (військо) Ростислава в борку. І втік він в Угри і оддав усе таки за нього король угорський (Бела) дочку свою (Анну)". Л. Махновець вважає, що "борок" — це лісок біля однойменного города. Немає впевненості, що мова йде саме про городище між сучасними селами Бірки і Рокитно. Але звідси лежав короткий шлях через Карпати в Угорщину. Зазначимо, що в літописі наводиться цілий ряд місцевостей (напр., Рожне поле, м. Старгород, город Домажирова печера та ін.), де відбувалися важливі військові події, але їх місцезнаходження до цього часу не встановлено.

При спорудженні городища максимально були використані захисні можливості природного гористого ландшафту. Північно-східний схил узгір'я з городищем у двох місцях розчленований глибокими, можливо, ерозійного походження, ярами. Яр зі східного боку вузький. Інший яр, розташований на півночі від дитинця городища, широкий, з численними бічними відгалуженнями. Його ширина в окремих ділянках сягає 50 м. Можливо, що по згаданих ярах проходили стежки (чи дороги) на городище. Про це певною мірою можуть свідчити сліди від насипних валів, які зникаються з цими ярами. Загалом, північно-східний схил узгір'я переважно пологий і лише в окремих місцях важкодоступний. З південно-західного боку городища теж розміщені два яри, які могли мати таке ж застосування. Зауважимо і те, що південно-західний схил гористого пасма є важкодоступнішим, ніж північно-східний.

Територія городища, як і все узгір'я, зараз покрита лісом, що ускладнює його цілісне сприйняття. Городище мало складну і рзвгалужену систему штучних укріплень у вигляді насипних валів та ровів. Основний внутрішній вал оточував ділянку видовженої прямокутної форми із заокругленими кутами. Її розміри становлять приблизно 170x130 м. Загальна довжина валу — 500 м. Вал має неоднакову висоту. Найбільша висота його зафіксована з

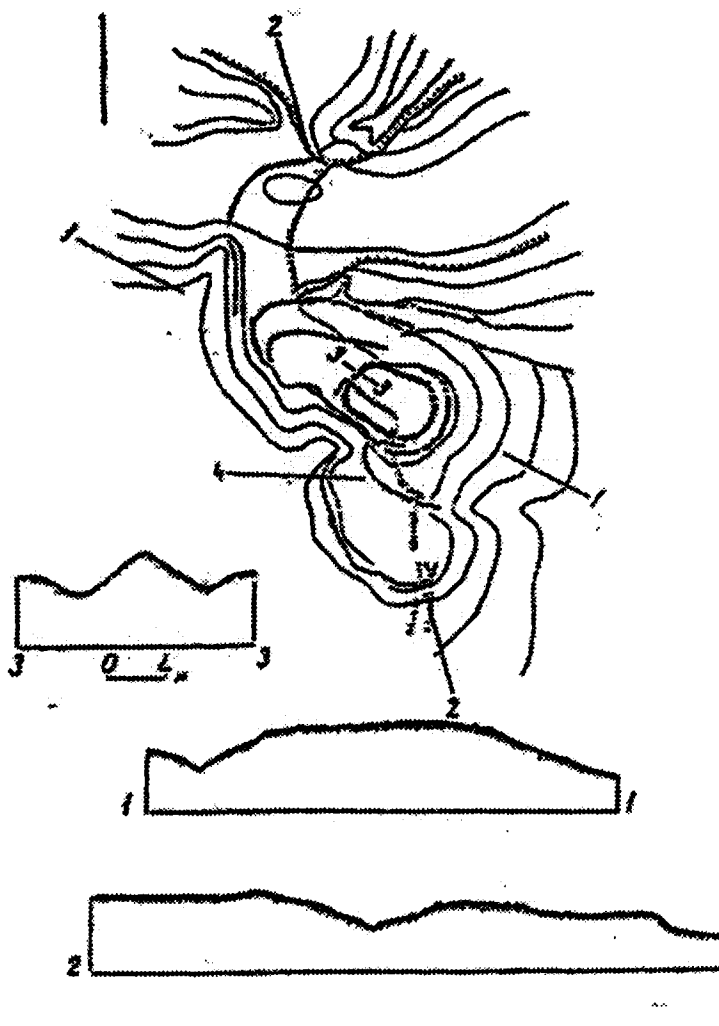

Рис. 1. План городища біля с. Рокитно (за О. Ратичем):

1-3 — розрізи поверхні городища,
4 — кам'яний майданчик.

південно-східного боку, де вона сягає майже 4 м, а ширина — 10 м. Територія нерівна, має безформні пониження. Це свідчить, що при спорудженні валів не проводилися будь-які земляні планувальні роботи. Зі сходу та північного заходу добре простежуються обриви валу для воріт, що перекривали в'їзд та відповідно виїзд з городища дорогою, яка проходила вздовж вершини узгір'я. Перед основним внутрішнім валом знаходиться рів шириною близько 4 м, що утворився внаслідок вибирання землі для валу. В місцях для воріт передбачалася посилена система захисту, про що свідчать залишки ще двох коротких (по 60 м кожен) валів. Відстань між ними становила 8-10 м.

Друга лінія укріплень має вигляд еліпсоподібного валу, який сильно видовжений у північно-західному напрямку. Загальна довжина валу складає більше 700 м. Слід зауважити, що в двох місцях вал залишився недобудованим. Так, з південно-західного боку бракує близько 100 м земляного насипу, а з північно-східного — більше 50 м.

До цього валу примикало ще два додаткові вали (північний і південний), які посилювали захист городища в легкодоступних місцях. Північний вал бере свій початок біля північно-східного боку городища. Його довжина перевищує 200 м. Одним кінцем він стикується з широким яром, а другим — на південно-західному боці городища — примикає до валу, що складає другу лінію укріплень. Між широким яром та північним (додатковим валом) виявлено залишки споруди квадратної форми (4,6х4,6 м) із заглибленою в материк долівкою. Південний додатковий вал, який бере свій початок від вузького яру, описуючи параболу на південному боці городища, з'єднується з другою основною лінією насипних валів. Тут між валом та яром виявлено шар чорнозему без будь-яких культурних залишків.

Недобудованим залишився третій — зовнішній вал городища. Зараз можна говорити лише про його часткове спорудження з північного, південного та західного боків.

Слід підкреслити, що культурний шар на території городища дуже незначний або майже відсутній. Заслугує на увагу лише південно-східна частина городища. Саме тут на пагорбі виявлено сліди культурного шару у вигляді уламків кераміки та глиняної обмазки. Він залягає на глибині 0,3-0,4 м від сучасної поверхні. Проте він слабо насичений і здебільшого зруйнований. Комплекс знахідок представлений уламками вінчиків горщиків, виготовлених на гончарному крузі з глини та домішки піску. Вінця плавно відігнуті з помітним валикоподібним потовщенням краю. На поселенні знайдено також частину верхнього жорнового округлого каменю. Це вапняк з великим вмістом черепашиника. Його діаметр становить 45 см, діаметр отвору — 5,5 см. Внутрішня робоча частина має сильно стертую дуговидну поверхню, а верхня — нерівна, але також сильно стерта. Можливо, що тут жили люди, які займалися будівництвом укріплень.

Біля поселення на глибині залягання культурного шару виявлено майданчик, викладений з невеликих тесаних каменів прямокутної та квадратної форми. Характерно, що камені викладені по осі схід-захід, а в напрямку північ-південь їх розміщення є хаотичним. Його внутрішня частина має вигляд круга діаметром близько 9 м. Навколо внутрішньої частини знаходиться насип.

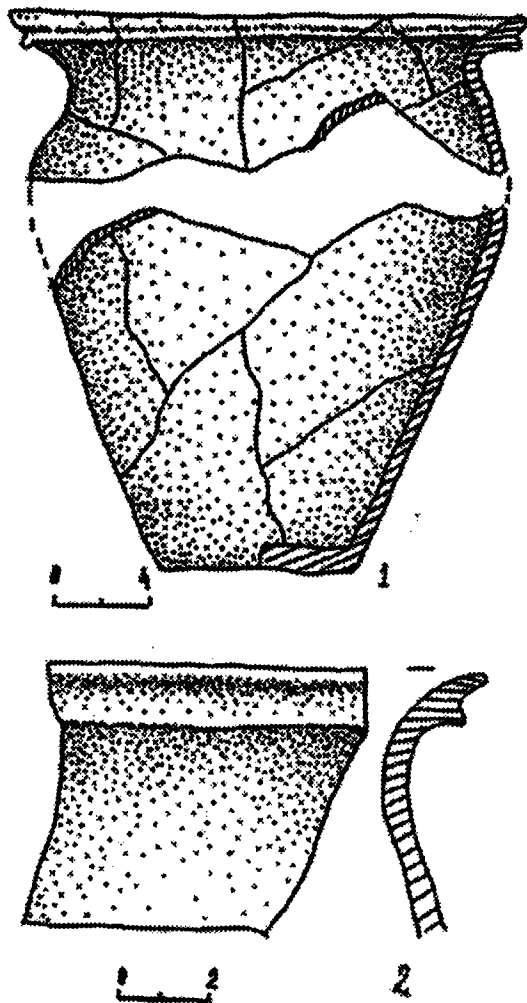

Рис. 2. Посуд з городища біля с. Рокитно.

Ймовірно, що ці шматочки залишилися від обробки крупних каменів. Назагал майданчик не має виразної конфігурації. Його східна частина заокруглена. Тут ширина насипу дрібного каміння становить близько 12 м. Споруда потребує додаткового вивчення, тому поки що утримуємось від міркувань щодо її призначення. Зазначим лише, що каміння для спорудження площадки доставлене з іншого місця.

На узгір'ї, приблизно в 0,5 км на північний схід від городища на північному положаму схилі виявлено сліди посаду. Обабіч старої дороги, що вела на городище, відкрито сліди культурного шару, який міститься на глибині 0,3-0,4 м від сучасної поверхні. В одному місці зафіксовано залишки черіня. Комплекс знахідок представлений кам'яним розтирачем та уламками кількох горщиків.

Вони виготовлені на гончарному крузі з глини, що включала в себе невелику домішку піску. Посудини мають опуклий у верхній частині бочок та плавно відігнутий вінчик з потовщенням у вигляді валика із зовнішньої сторони. Майже всі горщики мають світло-коричневий колір, проте один з горщиків внаслідок, можливо, повторного випалу набув цеглястого кольору. Деякі горщики мають грубі стінки з чорним переломом. Вінця їх також відігнуті назовні і виготовлені у вигляді валика в середній частині.

Аналогічні типи горщиків знайдені на городищах у Пліснеську, Страдчі, селищі Ріпневі, де відповідно дослідники датують їх X-XI ст. Тому можна було б допустити, що городище будувалося саме в цей час. Проте на основі керамічного комплексу датувати час спорудження городища важко. Виявлена кераміка може бути й пізнішою. На нашу думку, визначити точніше час спорудження городища можна було б на основі характерних матеріалів, виявлених у насипах валу. Всі інші знахідки можуть датувати городище лише відносно. Тому матеріали, які виявлені на ділянках перед валами чи за межами городища, можуть бути використані для з'ясування життя людей на узгір'ї в IX-XII ст. Безсумнівним є те, що городище будувалося за всіма правилами військово-фортифікаційної справи давньоруської доби. З приводу того, що городище залишилось недобудованим, можна висловити лише припущення. Можливо, змінилися шляхи або поблизу були побудовані інші важливіші укріплені поселення. Адже городища здебільшого будувалися, зважаючи на інтереси місцевої верхівки населення, інтереси якої не завжди співпадали з політикою князів, загальною політичною та економічною ситуацією, що й приводила їх до запустіння.

Після занепаду цього племенного ладу, чи, може, після воєнних дій з кочовими ордами, які зуміли знищити укріплення, перебування у городищі втратило своє значення, і племена, які проживали на його території, переселилися на низи, на родючіші

землі, надаючи більшої уваги рільництву. Тоді-то зародилася більша громада, яка і спричинилася до заснування села Рокитно.

Долиною, встеленою килимами пахучих трав, квітів та верболозів, де гніздилося багато болотяного птаства та звірків, серед котрих були незмінні для нашої фауни чаплі та бобри, пливе річка вздовж східного боку села під горою, збираючи води із низинної її частини. Назву Млинівка вона отримала вже після того, як в селі побудували перший млин з водяним приводом і вона почала працювати на користь людей, а жорна стали, на той час другорядним знаряддям. Отже, Млинівка бере свій початок на Копанці (присілок у с. Поляни) і, пропливаючи через ціле село, долає віддаль понад 7 км, обминає височину із залишками слов'янського городища, і прощаючись з Рокитним, живить своїми водами водяний млин на Бірках (Домініканських), деяку віддаль долає на північ по селу Бірки Домініканські і повертає на схід, де доповнює об'єм своїх вод водами с. Завадова і с. Зашкова. Далі, влившись уже в більшу ріку з іншою назвою біля с. Куткір знаходить р. Полтву, з водами котрої вливається в багатоводну р. Західний Бут, а там — ур. Віслу і Балтійське море.

На своєму шляху р. Млинівка ще в ХХ ст. давала енергію трьом млинам: у с. Рокитно та в Бірках Домініканських. Перед кожним із млинів, для створення запасу води, на річці були збудовані греблі, які одночасно служили місцем для літніх розваг молоді. В 30-х роках 20-го століття власник млина п. Ішковський провів його реконструкцію, змонтував генератор, отримав світло для своїх потреб і потреб церкви.

Будували свої садиби наші предки-селяни на найменш ужиткових місцях, на схилах гір з одного чи другого боку долини, бо місцевість, котру вони облюбували, в перерізі долини має вигляд букви V, де внизу знаходяться луки з соковитими травами, русло річки, води якої часто під час “дружньої” весни, виходять із берегів і затопляють долину. Поряд з річкою через усе село прокладено дорогу, яка поєднує село із сусідськими селами, а на терасах розміщені орні поля та городи. Групувалася зі собою

рідня, сусіди, щоб можна було спілкуватися між собою, чи навіть стати в допомозі, якщо виникне в цьому погребя. Природна мудрість та практичність селян дозволяла нашим прадідам виживати у суворих природних умовах.

У Львівському ЦДІА зберігається енциклопедія “Географічний Словник”, виданий у 1880 р., автор якого подає такі дані про с. Рокитно: “Село Городоцького повіту за 28 км на північний схід від Городка, 14 км від Янова (Івано Франкове), 15 км від пошти у Львові та 6 км від з/дорожньої стації в Брюховичах. Сусідує з такими селами: на захід Дубровиця і Лозина, на південний захід Ясниська, на південь: Бірки Домініканські. Село Рокитно творить одне ціле із присілків: Брідок, Ниший Бік, Натуриче, Новий світ, Гори, Середина, Кінець, Кокірка та Кропивиска.

Переважна частина території села покрита змішаними лісами, а через усе село протікає річка Млинівка, на якій збудовано греблю і стоїть млин, власником котрого є Антонечка, який уже від кількох поколінь експлуатує його. До млина належить кілька хат, мешканці котрих, як робітники належать до млина”. Крім того, автор згадує, що згідно з історичними даними Крехівського монастиря, в селі був колись Василянський монастир, і посилається на документи — Василянський Шематизм (1867 р., с.164).

За часів Річпосполитої Польщі село належало до королівських дібр, і згідно з воєводським звітом з 1662 р. володарем (посесором) села був п. Браніцький, привілейований Яном Казимиром від 23 квітня 1659 р. Далі війт Анчевський описує, який податок повинно заплатити село, і що кожна людина повинна сіяти і збирати. Як дізнаємося, село повинно було заплатити королю 180 злотих і 18 грошів, із котрих вираховували на урядника 10 злотих і 18 грошей. Урядником в цей час був п.Карчевський.

У документах п. Карчевського до воєводства подається, що в останньому 1664 р.п. Браніцький не слідкує за станом лісів. В них селяни вирубують щонайкращі дерева і вивозять до Львова на опалювання домівок, на що п.Браніцький заперечив і, в свою

чергу, звинуватив віта п. Анчевського, що саме він не тільки дозволяє вивозити дрова селянам, а навіть сам це робить. А щодо гайових, то уже увійшло в звичай, що кожний із них, якщо не має житла, буде його із колод цього лісу, але, мовляв, із наших гайових ніхто цього не робить і взагалі — “я недавно цей уряд королівського наглядача зайняв і будь-якого надужиття щодо лісу не зауважив...”.

Оскарження щодо знищення лісів дійшло і до монахинь монастиря Св. Бригіди у Львові, котрих також звинуватили в зловживанні. У виправданні сестра Дорота письмово повідомила, мовляв, вони отримують один-два вози дров на тиждень, що згідно з привілеями короля Яна Казимира від 31 липня 1653 р. їм це належить, отже вони виконують його королівську волю.

З наступних описів довідуємося, що в 1765 р. село і вейтівство належало Юзефові з Мйончина Мйончинському і його дружині Катажині з Потоцьких, котрі за привілеєм з дня 10 грудня 1752 р. це село отримали. На той час село оцінювали в 1971 злотих 20 грошів, а коли продали (13 серпня 1787 р.), воно коштувало вже разом з каменеломом і Підбірцями 28600 злотих”.

М. Грушевський, досліджуючи життя Галичини від часу упадку її до XVII ст. (часу Хмельниччини) змалював таку картину: вже від короля Казимира III починалася колонізація галицьких земель польською та німецькою людністю, на котру польський уряд міг опертися. Їм давали важливіші посади, король роздавав маєтності і ставив їх володарами цієї місцевості.

У ЦДДА у Львові в одному із перших друкованих документів (ф. 131, оп. 1, од. зб. 368) мова йде про надання старостою Миколою Гербуртом Якову Озерновському земельних наділів у королівському селі Рокитно. Конфірмація (утвердження) цього документа королем Польщі Сігізмундом III відбулася 12 квітня 1592 р. У іншому документі (ф. 9, оп. 1, спр. 103, арх. 1292) говориться про дарчий запис Подзимильського Миколи своєму синові Степану земельної ділянки в королівському с. Рокитно в 1617 р.

Вказані документи говорять про те, що такі дарчі операції із землею могли робити лише привілейовані люди, володіючи королівською ласкою.

У 15-му столітті на галицьких землях з метою колонізації місцевого населення, на королівських добрах почали засновувати вищу форму селянської діяльності — фільварки, господарями котрих ставали заслужені люди польського або німецького походження. Король обдаровував їх землями, селами і всім, що на землях перебувало. В Галичині польська адміністрація завела законодавство, за яким селяни потрапляли під юрисдикцію війта, ставленика королівського, а війт, натомість, підпадав під юрисдикцію пана — володаря фільварку. Піддани пана не мали права подавати скарг в суд на свого пана.

Право на землю мали пани фільварків, привілейовані державні мужі та церква, хоча деякі пани ухитрилися змушувати священників виконувати повинності підданих нарівні з селянами. Селянин же мав право лише уживати її, орати, сіяти, збирати зерно для власного прожитку. Пан, оскільки отримав від королівської милості усе село, отримав, отже, і право на цю землю, котру обробляв і селянин, а тому міг відібрати землю, вигнати з хати селянина без усякого відшкодування, його власні права не визнавалися.

У той же час русини (українці) були обмежені в правах мешкати у Львові. Їм виділено було для проживання район Руської вулиці (назва вулиці збереглася і дотепер) та на передмісті. Руським (українським) священникам в ризах зі святими дарами і запаленими свічками не дозволялося переходити через ринок та вулицями міста, а також проводити на кладовище померлих. Русинів (українців) не допускали до цехово-ремісничих справ, і навіть коли хто вже працював в цеху, то його не допускали визволитися як майстра.

Зрозуміло, що русини (українці) в Галичині в час окупації Польщею не могли мати жодного рівноправ'я з поляками чи німецькими колоністами. Щоправда, за австро-угорських часів,

в час скасування панщини і реорганізації сільського господарства 15 квітня 1848 р. народ Галичини полегшено зітхнув. По всіх селах були виставлені пам'ятні знаки-хрести з нагоди скасування панщини, панської залежності. У с. окитно (колишньому королівському селі) на старій дорозі при в'їзді в село з боку с. Ясниська, між чотирма липами, висадженими тоді ж, стояв дубовий хрест, почорнілий від часу, обмитий дощами та висушений вітром, на котрому були викарбувані слова і дата тої визначної для селянства події: *15.04.1848 р. "Скасування панщини"*.

За часів більшовицької влади, часу "боротьби" з церквою, в селі були зруйновані усі хрести, незалежно від того, з якої нагоди вони були поставлені нашими предками. Пропав у тому числі і цей пропам'ятний хрест, присвячений скасуванню панщини. Сьогодні добрі люди поновили хрест, а на місці повалених посадили молоді липи.

Переклад "Географічного словника" з польської мови:

РОКИТНО: село Городоцького повіту, 28 км на північний схід від Городка, 14 км від Янова (Івано Франкове), 15 км від пошти у Львові, 6 км до станції в Бреховичах. На захід від села розміщені Дубровиця і Лозина, на південь — Бірки Домініканські, на схід — Бірки Домініканські і Завадів. Уздовж східної межі села тече ріка Млинівка. Частина села називаються: Гори, Брідок, Натуриче, Новий Світ, Ниший Бік. Значна частина терену залісна. Наприкінці північної частини села гористість піднімається до відмітки 392 м, на південь від цієї гори Зелений Горб піднімається до відмітки 389 м, далі на південь — Кам'янистий Горб до 375 м, а ще далі на південь — Гринівка до 384 м (знак триангуляційний). Долина Млинівки біля загорода "Кокурка" піднімається до 298 м над рівнем Балтійського моря.

Найбільшим власником на селі був Едвард Копецькі, який володів: орним полем 79, огородів 42, пасовиськ 16 і лісу 2049 моргів, в той час усе село мало: орного поля 493, городів 312, пасовищ 91 і лісу 80 моргів.

У 1880 р. у селі було 150 господарств, у котрих проживало 923 мешканці, а крім цього, на фільварку було 10 загосподарювань, де проживало ще 48 мешканців. Із них: 882 греко-католики, 68 римо-католиків і 21 жид. За національністю: 878 русинів (українців), 87 поляків та 6 німців. Парафія римо-католицька була в Рясній Польській, греко-католицька парафія була розташована на території Львівського деканату. До парафії належали

Рокитно і Бірки Домініканські. В селі була церква і одноклясова школа, а також млин Антонячка з кількома хатами, які були власністю родини Антонячків (за професією мельники) і які розташовані на фільварку Зарудецьким. Податки збирає монастир Домініканів у Львові. Відповідно до Крехівського Пам'ятника тут повинен був бути колись василіянський монастир (Шематизм, василіян, 1867, с. 164). За часів Річчосполитої Польщі село належало до маєтків королівства.

В огляді руського (українського) воєводства з років 1661-62 (№ 2834, с. 87-91) читаємо: "Цього села посесором є п. Браніцький згідно з привілеєм Яна Казимира з 23 квітня 1659 р., по народженні Сузанні Гжибовської, колишня п. Станіслава Фредра дружина, через несплату кварти (податку), декретом король Ян Казимир від 1661 р. через комісію позбавив п. Браніцького прав на село. В цьому селі перед війною селян на четвертинах було 20; тепер підданих на півланку один і працювати повинен 4 дні в тиждні. Інші, що сидять на чвертьланці, повинні працювати по два дні в тиждні, а загородники повинні працювати по одному дню в тиждні".

Млина і корчми в селі (на той час) не було. Тож підрахувавши податки фільварку і селян, фактично в рік король отримував 100 зл. 18 гр. Звідси, оплативши уряднику 10 зл. 18 гр., державі заплатили 90 зл. Війтом с. Рокитно був пан Марцін Анчевський, секретар і медик, з дружиною п. Регіною Аберманівною, згідно з привілеєм короля Яна Казимира став з дня 15 лютого 1653 р.

В огляді Руського воєводства говориться ще про привілей короля Стефана з 12 лютого 1585 р. у с. Рокитно, який призначив війтом п. Миколу Гербурта. Все війтівство засіло на 2 ланах. Зокрема, під церкву, млин і корчму, було виділено 1,5 лана. В документі перелічено усіх підданих королівській місці, які платять податки. Підсумувавши всі внески, бачимо, що в рік село має заплатити державі одну четвертину всіх доходів, тобто 75 зл.

У воєвідські органи вніс скаргу секретар війтівства п. Марцін Анчевський про те, що ліс спустошений через бездіяльність п. Фредрової і п. Браніцького, та що їхні підвладні дерево возять до Львова, Крехова, Дубровиці і Ясниць на опалювання своїх домівок, про що возний перед зізнався, що будучи в лісі, бачив близько 500 свіжозрізаних пнів. На захист п. Браніцького та п. Карчевської рокитнянський в той час урядник заявив, що не заслужено звинувачують п. Браніцького. Мовляв, причиною спустошення лісів є п. Анчевський, який не тільки дозволяв возити ліс своїм людям, а й сам його возив. А щодо гайових, які ліс пильнують, то вже увійшло в звичку, що вони вирубують два стіжки ліса, щоб його продати і побудувати собі якийсь

(Словник географічний Королівства польського в 1880 р. (ЦДІА, т. 9, переклад з польської мови).

будиночок, а з боку підданих (простолюддя) не помічав, щоб рубали ліс, — хіба лише для власної потреби.

У цій же скарзі п. Анчевський звинувачує також і законниць монастиря св. Бригіди, що нібито і вони також спричиняються до спустошення лісів, на що п. Дорота, дізнавшись про це, надіслала листа, в котрому пояснює, що привозять їм один віз дров на дві-три неділі часу, але за привілеєм короля Казимира від дня 31 липня 1653 р. вони повинні отримувати 3 вози дров на тиждень, чого ми і дотримуємося, і то не завжди.

Згідно з оглядом матеріалів у 1765 р., село і вїтївство належало п. Юзефові з Мїончика Мїончинському і його дружині Катажині з Потоцьких, за привілеєм королівським з дня 10 грудня 1752 р. вартість котрого оцінена була в 1765 р. на 1971 зл. 20 гр., з чого четвертину треба було заплатити королю. І ось чим же п. Мїончинським село разом з каменярнею і Підбірцями було продане в 1776 р. за 28.6 тис. злотих. Ще в огляді говориться, що в 1704 р. в селі табором стояло шведське вїйсько, і після того довгий час мешканці села показували бук, під котрим обїдав король Карло XII.

КАРЛ XII У С. РОКИТНО

В одному із розділів досліджуваних матеріалів ЦДІА у Львові (“Енциклопедія Географічний Словник”, 1880) згадується про те, що в 1704 р. у с. Рокитно обозом стояло вїйсько шведського короля і довгий час люди показували на південному схилі Домініканських лісів бук, під котрим Карл XII “мав обїдати”. Але за радянської влади, не порахувавшись з історичною важливістю, під час тотального рубання лісу під пилу потрапив і цей бук. На сьогодні затерлася і згадка про нього.

Чому ж так далеко на південь від своєї країни забрався цей молодий і енергійний шукач пригод, король Швеції Карл XII, керівник наймогутнішої на той час держави?

Причиною “мандрів” шведського короля Карла XII послужили Північні війни. Російський цар Петро I уклав угоду з королем Польщі Августом Саксонським для боротьби зі шведами. До них долучився король Данії, який мав претензії на герцогство Шлезвік-Гольштинське, і йому допомагала Швеція.

Коаліція сподівалася, що молодий шведський король без досвіду не готовий до ведення війни. Однак помилилися. Під

Нарвою Карл XII своїм відділом у 8000 вояків розбив 40000-ну армію Петра I. Данський король здався Карлу XII і став його союзником. І нарешті залишився третій супротивник шведів — польський король Август Саксонський. Готуючись до війни, Петро I розпорядився, щоб гетьман України скерував на північ під Нарву 12000-ний корпус українського війська, але не встигли українці досягнути цілі, як відбулася битва, і російське військо було розбите. Під час походу на північ українське військо від холоду, голоду та інших злиднів втратило кілька тисяч народу. Петро I на це не зважав. Готуючись відістити шведам, Петро I розпорядився надіслати 7000-ний корпус війська. Через повну залежність перед російським царем гетьман України І. Мазепа вимушений був виконувати волю Петра I. І доки Петро I готувався до війни, Карл XII розбив військо Августа Саксонського, як третього свого противника.

Беручи участь у важкій північній війні в незвичних для українського війська умовах, кладучи свої голови за чужу для них справу, козаки не тільки не отримували нагороди, а ще й зазнавали всяких кривд та образ від московитів. Тож доки Петро I готувався до війни, Карл XII у 1702 р. цілковито розгромив військо Августа Саксонського і захопив Варшаву, згодом і Краків, а в 1704 р. добрався і до Львова. Отримавши перемогу над Польщею, допоміг полякам вибрати нового короля — Станіслава Лещинського, котрий і став його союзником.

Україна була розділена по Дніпру на Лівобережну, яка підпорядкована Росії, і Правобережну — Польщі. Доки королем Польщі був Август Саксонський, Петро I дотримувався угоди і не дозволяв гетьману України І. Мазепі заходити зі своїм військом на Правобережжя. Але коли королем Польщі став Станіслав Лещинський, І. Мазепа вирушив у 1705 р. із 40000-ним військом на Правобережжя і Галичину, дійшовши до Сандомира.

Як видно із політичних подій того часу, с. Рокитно не було на узбіччі історії, а брало участь у її творенні.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН СЕЛА В РІЗНІ ЧАСИ

Наше село розташоване недалеко від такого економічно розвинутого центру в Галичині, як Львів, де вважали, що місто спроможне буде забезпечити роботою малоземельних селян. Та їх туди не допускала панщина, обов'язкова праця у маєтках пана — власника землі. На українських землях під Польщею селянські наділи землі належали до виняткової власності пана. Постанови шляхетських соймів XVI ст. щораз міцніше прив'язували селян до землі без права виходу з села, піддавали їх винятково жорсткому панському судові, збільшували підданські повинності. Певна однорідність підданських відносин і повинностей була в королівщинах, де ці відносини були лагіднішими, ніж у приватних маєтках. На початку XIX ст. у середньому на одне селянське господарство припадало обробити 2 га панської землі, а панщина становила 78 днів на рік у державних (королівських) маєтках і 133 у приватних, та подекуди доходило до 300 днів і більше. Різними способами панщину підвищувано карами, т. зв. "порціями" — відробітками за примусові приділи горілки для селянських родин (мусив пити). Скасування панщини в Галичині 15.04.1848 р. було прискішене революційними подіями в Австрії, і тоді селянське питання було частково розв'язане: селяни стали людьми вільними і власниками землі, на котрій працювали раніше. Але їхня доля не змінялася за будь-якої окупаційної системи, вони дотримувалися патріархального устрою.

Рокитно було самодостатнім, усі ремісничі спеціальності, такі як: шевська, кравецька, ковальська, боднарська, ткацька, стельмахівська, гарбарська й ін., необхідні для забезпечення життєдіяльності, освоювали талановиті селяни. Але соціальна нерівність зосталася, бо хто був багатшим, мав більше землі, міг залишки врожаю продати і підняти вище свій рівень життя. Бідніші ж малоземельні люди були і далі на ласці пана фільварку,

і до них часто заглядав переднівок, а щоб вижити, зверталися до пана за допомогою в рахунок майбутнього відпрацювання допомоги. І так майже щорічно.

Крім праці на своїй ділянці, селяни, які мали коней, наймалися до дідича фільварку вивозити колоди з лісу чи камінь із каменолому до залізничної станції у Брюховичах. Однокінники спрягалися з подібними собі і теж їхали заробляти гроші. В осінньо-зимовий час селяни ще працювали в лісі і заробляли якусь кількість некондиційного лісу та гілля на опал, вдома переробляли їх на дрова, складали у в'язанки і везли продавати до Львова. Туди ж везли або несли на плечах виготовлені із березового гілля мітли, смоляки на розпал у печах (тоді газового опалення не було). Щоб виручити якийсь гріш, жінки на плечах несли молоко чи молочну продукцію і городину за 16 км до Львова, Рятувалися, хто як міг. Гроші потрібні були на найнеобхідніші для життя товари — сірники, сіль, цукор, гас (нафту) тощо. Бувало, сірники кололи надвоє, натроє, а навіть ходили до сусіда з горщиком, щоби “позичити” у нього вогню чи солі.

Вже традиційно бідніші селяни йшли до церкви з дому босі, а чоботи чи черевики одягали, заходячи до церкви. В сім'ї могла бути одна пара чобіт на всіх, яку використовували, у разі крайньої потреби, почергово. Дехто із дітей не ходив до школи взимку, бо не мав чобіт, а влітку пас корову. Батьки, працюючи в полі, часто твердили, що коли виросте дитина, то з книжки хліба їсти не буде.

Гортаючи документи про село 100-літньої давнини (у Львівському ЦДІА), подибуємо листи, які свідчать про те, як селяни вирішували свої селянські справи і на яку ділянку праці залучали комісії із статечних господарів села. Формою підпису був хрест, намальований у колі. Адже школа функціонувала з часу заснування церкви, з 17 ст., її називали “дяківка”. Попри життєві негаразди щонеділі та на свята вечорами в селі лунали співи, молодь веселилася.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАН СЕЛА

Національне становище у селі було відносно стабільним. Дуже мало було поляків, і то із змішаних подруж. Вони не відрізнялися від українських сімей: мова, традиції, святкування були спільні. Як і українці, вони ходили до церкви і святкували греко-католицькі свята. Солтис села також ходив у цю ж сільську церкву, хіба що на різдвяні або великодні свята урочисто фірою усією сім'єю їздили до брюховицького костелу. Часто в рокитнянській церкві можна було бачити і дідича з сім'єю — п. Ішковського.

Селяни польського походження були чи не найбідніші в селі і тому, щоб підтримати їх матеріально і морально, нагадати їм про польське коріння, польське згромадження у Брюховичах чи, може, державна установа через солтиса села п. Бліхарського надсилали своїм “родакам” на різдвяні й великодні свята продуктові пачки: шинку, ковбасу, масло, крупи тощо. Брала ці пачки, може, й із вдячністю, але рівень асиміляції цих родин з місцевим населенням був настільки значним, що якби не ці пачки, то ніхто і не наголошував би на тому, що ці люди польського походження. Один тільки Михайло Осмакевич (Щепан) за будь-якої нагоди підкреслював свою вищість, що він заслужений, що він “оброньца” Львова”.

З Шематичної книги (ЦДІА, 1914) довідуємося, що в селі із 1007 осіб, мешканців латинського обряду було лише 26 осіб, серед котрих і родина дідича Копецького — 5 осіб та солтиса Бліхарського — 6 осіб. Мова йде про те, що в Бірках Домініканських є монастирський костел, але поляки ним не користуються. Діти їхні розвивалися і виростали разом з дітьми з українських сімей, ходили до церкви і спільно вивчали релігію греко-католицької церкви. У селі, за цими відомостями, було 32 жидів, які відвідували синагогу у Брюховичах. Парох села о. Адам відправляв Богослуження староцерковною мовою, а проповіді виголошував народною українською мовою.

СУДОЧИНСТВО

На українських землях під Польщею діяли спершу закони попередніх режимів. Тільки в 1928 р. уніфіковано польський карний процес із збереженням засад гласності, усності і матеріальної правди як підстави вироку та суворого розрізнення між обвинуваченням, що було в руках прокурора, і судженням в руках суду як незалежного органу. На таких засадах наше селянство шукало захисту своїх порушених прав. Один із прикладів такого захисту знаходимо в архівних документах (ЦДІА, ф. 339, оп.1, с. 447, арк. 1-42). Один із характерних процесів — між двома селянами А. Лясотою та О. Чижем за визнання контракту за куплену землю вартістю 1400 зл.

Суд тривав три роки (1929-1932). У процесуальну справу були втягнуті сусіди як свідки — Павло Єзерський, Тадей Бліхарський, Іван Чиж, Іван Гащук, Шмілько Візер та Іван Дубиняк. Справу вів адвокат д-р Олександр Марітчак. Витрати на судовий процес винесли майже стільки, як вартість самого позову.

Річ у тім, що І. Чиж, купуючи парцелю землі, яка межувала з його полем, вніс А. Лясоті аванс на суму 50 зл. (сусіди в такій злагоді жили, що гроші А. Лясоті І. Чиж вручив без свідків). А. Лясота, розтративши їх (любив випити), сказав, що то неправда, що ніхто нічого йому не давав.

Тому було взято відповідну кількість свідків (їм треба було оплачувати виїзди до суду). Спочатку судив повітовий суд у Городку, за ним — апеляційний суд у Львові, тоді окружний (воевідський) у Львові, наприкінці, найвищий суд у Варшаві. От де завзятість! Чи не краще було махнути рукою на тих 50 зл. і спокійно спати? Звідки взяли гроші на процесуальні витрати у тих збіднілих, але впевнених у своїй правоті селян? І чому своя людина, адвокат д-р Марітчак, не погодив обидві сторони полюбовно, щоб зберегти між ними добросусідство та злагоду? Знав він про наслідки, які їх чекають. Доводиться тільки здогадуватися, чому так сталося. Збідніле селянство важко

звинувачувати за такі проступки, воно боронило кожний клаптик землі як основу свого існування.

Невеликі суперечки між селянами, в котрих не були залучені гроші, вирішував і мав до цього право солтис села Т. Бліхарський.

Це один із характерних галицьких судів, а скільки їх було насправді, за дорогу, за межу, за потрави врожаю, за будь-яку дрібницю несли до суду важко зароблений гріш, лише б доказати сусідові правильність своїх вчинків.

СКАРГИ СЕЛЯН

На основі історичних джерел з історії України-Руси, довідуємося, що в середині 17 ст., не маючи готових грошей на утримання потрібної кількості війська, польський уряд не брав на себе формування військових кадрів, а йменував тільки вищих начальників війська — гетьмана коронного, гетьмана польного, писаря польного та інших, а на вербування вояків давав концесії, тобто т. зв. приповідні листи охочим особам. Під час воєнних дій їм платили, але не всю платню, а частково, і борги росли. Після війни уряд переставав платити. Тоді військо утворювало конфедерації (об'єднання), а маючи зброю в руках, розташовувалися в маєтностях королівщини — фільварках і збирало з них контрибуції у рахунок заборгованості. Таке грабування дворів і селян тяглося доти, доки уряд не полагоджував претензій з командуванням тих частин — ротмістрами чи капітанами — і не сплачував борг. Такі грабіжницькі вчинки польського війська, в основному, тяжіли на українських провінціях, де, звичайно, розміщувалися частини військ для охорони від татарських нападів.

Військо гетьмана Полоцького, розбите в першому ж бою з військом Б. Хмельницького під Жовтими Водами, в паніці відступало під Львів, де отаборилося в надії, що зуміє захистити Львів перед повстанцями. Одна із частин цього війська, хоругва Яна Альбаха Драговського розмістилася в с. Рокитно на фільварку, а продукти для харчування брали у селян.

У документах ЦДДА у Львові (ф. 2, оп. 1, од. зб. 103, с. 1606) читаємо позов селян до суду на цих військових. Свій позов вони підтвердили присягою перед Львівським судом 24 квітня 1649 р.: “Присягаємо Господу Богу Всемогутньому, що шкоди, заподіяні через хоронгеф Яна Альбаха Драговського є такими: забрали робочі коні, добре випасені корови, гуси, качки, кури, збіжжя, сільськогосподарський реманент — вози, плуги, борони тощо. За все це вимагаємо компенсації”.

У цьому ж році у Львівський суд знову надійшла колективна скарга від фільварку і селян (ЦДДА; ф. 9, оп. 1, од. зб. 230, с. 507), де йшла мова, що під час воєнних дій селу заподіяні великі спустошення, тому село не спроможне сплатити податки.

На основі історичних даних, висвітлених в “Історії України-Руси” М. Грушевського (т. 8) знаємо, що під час тривалої облоги Львова військами Б. Хмельницького окремі частини козацького війська й татарська орда розсіялися по всій Західній Галичині очищати місцевості від польських військ. Насправді ж, татарська орда грабувала містечка, села Галичини. Щоправда, Б. Хмельницький, дізнавшись про це, під загрозою смерті, заборонив їм так чинити, та було запізно, селян пограбували, чому й звернулися вони зі скаргою до Львівського суду.

ЧИТАЛЬНЯ “ПРОСВІТА”

Читальня “Просвіта” (назва українських громадських товариств для масового поширення освіти і національної свідомості серед народу) була заснована у Львові 08.12.1868 р. заходами А. Вахнянина. В 1870-1880 рр. “Просвіта”, окрім культурно-освітнянської діяльності, відігравала керівну роль у громадському і політичному житті краю.

Товариство “Просвіта” у Львові до 1914 р. було найважливішою масовою українською організацією у Галичині, що довго очолювала своєю діяльністю майже всі ділянки національного життя. Без “Просвіти” не були б можливі політичні досягнення українців в Галичині та відновлення у 1918 р. української держави.

Мамчур дні 4 1907

Список

Засновників читальні "Просвіта"
в Рокитні

Михайло Гой
Юрко Маринович,
Яків Грубий
Костянтин Винарик
Юрко Кунтий
Микола Гой
Яків Онисько
Андрій Склим
Андрій Забава
Микола Клімас
Михайло Онисько
Стефан Гой
Семко Слівінський
Андрій Орсікевич
Яків Ораско
Андрій Слівінський

На світлині: список засновників читальні "Просвіта"

Перші письмові сліди про існування читальні "Просвіта" в с. Рокитно зустрічаємо у Львівському ІЦДА (ф. 348, оп. 1, зб. 4806) в 1907-1908 рр., де читаємо, що засновниками була ініціативна група із селян: Михайло Гой, Юрко Маринович, Яків Грубий, Костянтин Винарик, Юрко Кунтий, Микола Гой, Яків Онисько, Андрій Склим, Андрій Забава, Микола Клімас, Михайло Онисько, Стефан Гой, Семко Слівінський, Андрій Орсікевич.

Це були перші люди села, які за своїм ценом освіти зрозуміли потребу заснування такої читальні. Головна управа "Просвіти" у

Львові, як також філія “Просвіти” в Городку, активно підтримали ініціативу села про заснування читальні. І вже 22 липня 1907 р. читальня отримала дарчі 78 примірників книг українських класиків вартістю 21 крону 89 центів. 11 серпня 1907 р. за допомогою пароха села о. Адама при читальні була заснована кооператива, а при ній курси: городничий, пасічний, рільничий.

Громадського будинку в селі не було і побудувати його теж не мали змоги, - вже надто вбогим було підміське село, а ці новозасновані, необхідні для села установи, тимчасово розташували так: читальню погодився розмістити у себе член засновників Андрій Склим, а кооперативу тримав у своєму домі крамар Коляса (Косцельний). Звична річ, що то не було вигідно, але іншого виходу в селі не було.

До дня першої річниці заснування читальні, 15 квітня 1908 р. приїхали до села студенти Львівського Університету Мирослав Січинський та Іван Панькевич, а ознайомившись з її діяльністю, виступили перед громадськістю села з рефератами на історичні теми.

З “Енциклопедії Українознавства” дізнаємося, що М. Січинський родом із села Чернихівці на Збаражщині, вчився у Віденському і Львівському університетах. У квітні 1908 р. виконав атентат на графа Потоцького. По заміні смертної кари на 20 років тюрми в 1911 р. втік з в’язниці в Станиславові до Норвегії, перебував у Швеції і Відні і 1914 р. переїхав до США, де став визначним діячем. Отже М. Січинський незадовго до виконання атентату був у с. Рокитно. Можна лише догадуватися, з яким історичним рефератом перед громадою села виступив М. Січинський.

Його товариш з університету Іван Панькевич, який також був у селі і виступав з рефератом, в майбутньому став науковцем — істориком мови, працював на Закарпатті і був співзасновником товариства “Просвіта” в Ужгороді та редактором журналів і наукових збірників.

Село стало свідомішим, читальня відіграла добру роллю, гуртуючи людей у своїй домівці. Мабуть, через це польська

Ч. 6250/29

Львів, Дня 6-го жовтня 1929 р. 3

До

Високошанованого Оука Домаго

Івана Адама, перека

в РОКІТНІ.

Оукаю васно чести повідомити, що Галицький Іван І-ий "Просвіта" у Львові на оукаві влітку 1929 р. ліквідував Вашу встановлену устану і рішучею рішучею Мериторію найно розвинутою читальню "Просвіта" у Вашій громаді. Іван Іванович Просвітаючий ліквідував на Ваші оукаві, а також у Вашій громаді Гродого. Іван Просвітаючий ліквідував і перебрали просвітанське або рідше і перебрали наші розвинуто у свій час читальню. Про це і оукаві перебрали наші в оукаві Гродого, найно ліквідувати Галицький Іван І-ий "Просвіта" у Львові.

За

Галицький Іван І-ий "Просвіта" у Львові

голова

послідовник

На світлині: цей документ, висланий управою "Просвіта" до о. Адама, остаточно підтверджує акт ліквідації читальні "Просвіта"

адміністрація, яка опанувала майже всі уряди Галичини і якій Австро-Угорщина довіряла, використала момент і довела високим чинам Староства у Львові, що читальня використовується не за призначенням: гуляння, музика й ін. надужиття. В результаті читальню "Просвіта" закрили в 1912 р., а згодом було закрито і кооперативу.

На довгі роки село осиротіло, молодь та молоді господарі не мали місця, де можна було б зібратися, проявити свої здібності, поділитися досягнутим чи просто почитати книжку. Почалася перша світова війна, розруха котрої тягнулася до 1918 р., коли Україна з різних причин, в тому числі і через байдуже ставлення до просвітянського розвитку, не вберегла свою незалежність.

Знову потягнулися роки очікування, щоб новий окупант дозволив заснувати в селі читальню "Просвіта". І це відбулося щойно 12 травня 1929 р. на порозі пацифікації, яку польська

поліція провела в жовтні цього ж 1929 р. і закрила читальню. Запис у Львівському ЦДІА (ф. 348, оп. 1, с. 4805).

У селі на той час було 150 дворів, в яких проживало 977 осіб, із котрих було 880 українців греко-католиків, 70 поляків римо-католиків, 21 особа юдейської віри та 6 німців-протестантів. Можливо, що хтось із цих “іновірців” був інформатором для польської поліції, доніс владі, що в селі на основі об’єднання молоді в читальні “Просвіта” чиняться порушення статуту і молоді люди готуються до воєнного спротиву. Староство зробило свої висновки. Післали поліцію, яка під час обшуку помешкання, яке орендували у А. Склима, оплюндрувала його, а матеріальні цінності, які належали читальні, понищили. На той час, коли поліція розправлялася з читальнею в с. Рокитно, 24 жовтня 1929 р. Львівське староство скерувало листа в головну управу тов. “Просвіта” у Львові із таким текстом: ліквідацію читальні виконали тому, що при читальні було організовано військовий вишкіл і часто проводилися вправи.

05.11.1929 р. Головна управа тов. “Просвіта” пише о. Адаму, пароху с. Рокитно, як найбільш авторитетній особі в селі, щоб у зв’язку з ліквідацією читальні створити ліквідаційну комісію, куди включити Миколу Гоя і Романа Грубого і зробити опис рухомого і нерухомого читальняного майна. Іншим листом адміністрація “Просвіти” у Львові повідомила староство, що вже розпорядилася передати все майно читальні у Львів.

Після ліквідації читальні повітовий уряд своїм листом доповів обласному уряду про причину цього вчинку, мовляв, тільки 12 травня 1929 р. дали дозвіл на створення читальні, як вже в жовтні, після відправи в церкві, молодь марширувала через ціле село, вишикувавшись в колону, замість того, щоб набувати освіти. Отак польські чинники “вболівали” за нашу освіту тоді, коли в українській школі українських дітей навчали вчителі-поляки.

19 листопада адміністрація “Просвіти” у Львові надіслала листа-скаргу о. Адаму, що вислано було представника тов. “Просвіти” п. Максима Брилинського, щоб переконатися в

STAROSTWO LWOWSKIE

L: 90/stow.
Pro.

B. P i l i n s k i

Lwów, 24/X 1929.

Rokitno - stow. "Pросвіта"
rozwiązanie.Kancelaria: "Pросвіта"
KAZIMIERZOWA 102

№ 17. 029. 5250

Zarząd Stowarzyszenia p.p. "Czytelnia Pioswity"

Rokitnie

Rekrypcja z 3/X 1929 L: 90/11/Pro. Urząd Wojewódzki
w Lwowie z 28 listopada o stowarzyszeniach z 12/II 1927 do p. 104
154 rozkazał po myśli § 24 powołać urządy stowarzyszeń
pod nazwą "Czytelnia Pioswity" w Rokitnie powołany stow.
Pioswity to przekroczyć określony statutem zakres działalności

W szczególności członkowie rozważonego stowarzyszenia
opartego na podstawie zatwierdzonego rekrypcją Urzędu
wojewódzkiego z 22/3 1929 L: 90/1912 urządził szereg zmian
nie w całości wykonywał, co jest sprzeczne z postanowieniami
§ 1 i 2 statutu określającego cel stowarzyszenia jako
organizacji wyłączenia oświatowej i proklamacji oświaty
całej.

Od tego ogłoszenia wolał znieść powołanie do chwili
stania spraw uwzględnionych, które jednakże do Urzędu Woje-
wódzkiego w ciągu 14 dni, licząc od dnia ogłoszenia po-
wołania doręczenia z tym, że wadałemu odwołania nie przys-
je się wady wstrzymujące i
o tem zawiadania.

Starosta powiatu lwowskiego:

На світліні: цим документом Львівського староства була закрита читальня

достовірності звинувачень і домовитись з головою читальні в с. Рokitно п. Р. Грубим, що той вишле до стації в Брюховичах фіру. Але цього не трапилося, і п. Брилинський повернувся до Львова, а тому адміністрація "Просвіти" вимушена була повірити польському звинуваченню.

І знову зауважимо: факт ліквідації відбувся, а якщо адміністрація "Просвіти" хотіла переконатися, то можна було п. Брилинському пройти і полюбуватися природою села.

У листі-відповіді до тов. "Просвіти" у Львові декан ГКЦ о. Адам пише, розділивши свої міркування на дві частини. В першій — описує процес діяльності ліквідаційної комісії, про злочинства польської поліції, яка понищила частину читальняного

майна, про благородний вчинок голови читальні Андрія Фурика, який залишок читальняної каси на суму 47 зл. 90 гр., передав на церкву і зберіг від знищення 50 книжок українських класиків, які залишилися в селі і служитимуть для добра читача. Якщо вдасться знову зареєструвати читальню, то він поверне ці гроші. Але наголосив, що читальня не повинна бути ані “сільробівська”, або “радикальна”. І на закінчення першої частини листа просив управу “Просвіти” докласти всіх зусиль до віднови читальні в селі.

У другій частині листа декан о. Адам критично відгукнувся до членів тов. “Просвіта”. Як парох цієї парафії він добре знав громадську та родинну поведінку кожного із членів, тож роз’яснював адміністрації “Просвіти” у Львові, що такого могло б і не бути, якщо б її члени дотримувалися статуту читальні, вели просвітницьку роботу, не вдавалися до розваг. Тоді, мовляв, поліція не мала б прецеденту до такого крайнього заходу”. І не треба посилатися на вїйта (вїйтом на той час була заможна людина Тадей Бліхарський, поляк), який нібито доніс староству про вчинки в читальні. Адже ця людина порядна, ходить до церкви і не здатна на лихий вчинок.

5 жовтня 1932 р. громада села, усвідомивши втрату, знову звернулася до адміністрації староства у Львові про надання дозволу на заснування читальні “Просвіта” (ЦДІА, ф. 348, оп. 1, с. 4804). Та дарма. Відповідь надійшла негативна — “читальня шкідлива для громадськості і небезпечна для держави, а також уряд ніколи не практикував відкликати видані раніше розпорядження”. Лист-звернення до уряду писав Юрко Ільчишин. Звісно, польська дифензива шукала будь-якої нагоди, яка б дала нагоду нищити українські національні надбаня.

Хоча читальня діяла недовго, насправді при читальні функціонувало спортивно-протипожежне товариство “Сокіл”. Молодь залюбки збиралася на майдані (пасовиську) і виконувала спортивні вправи та марширування. У будні важче було зібратися на майдані, тому після Богослуження молодь шикувалася у шеренги і маршем йшла до центру села. І це, мабуть, комусь було

не до вподоби. А ще при читальні був драматичний гурток, де молодь під керівництвом аматора — людини, яка розумілася на театральному мистецтві: п. Неділька з Бірок Домініканських приходив і безоплатно допомагав “артистам” ставити вистави. В неділю чи свята, влітку під відкритим небом молодь організовувала фестини з іграми, танцями, хоровими співами та розвагами. Все культурно-просвітницьке життя гуртувалося при читальні “Просвіта”. І навіть після ліквідації читальні, традиції культурного життя в селі продовжувалися. Один життєвий випадок заслуговує на увагу наших односельців, бо він підкреслює його культуру та роботу управи читальні “Просвіта”. Доля, чи то недоля звела мене у “смутні” більшовицькі часи в тюрмі на вул. Лонцького 1949 р. з колишнім директором, артистом, режисером і одночасно адміністратором українського мандрівного театру “Український народний театр зі Львова” Йосифом Стадником. У Львові, в районі Личаківської вулиці, в багатоповерховому будинку мешкав його син Михайло, який, необережно користуючись газом, підірвав своє помешкання. Я знав про цей випадок, і в розмові, серед іншого, розповів йому про це, що якоюсь мірою зріднило нас, хоча я був молодим і годився йому хіба що у внуки. Але, напевно, у мені знайшов він людину, яка уміла слухати та співчувати йому в горі.

У тюремній камері було вже багато людей, засуджених на різні терміни покарань, серед них був і Й. Стадник. Він був морально і фізично зламаний, бідкався, що далі з ним буде, бо далеких етапів у Сибір не витримає, як також в інвалідний табір “Підкамін” боявся потрапляти, оскільки звідси вже не мав надії повернутися.

Дізнавшись про місце мого народження, с. Рокитно, розчулено розказував, як в довоєнний 1935 р. на запрошення підпільної управи читальні “Просвіта” йому довелося побувати зі своїм мандрівним театром тут на гастролях. Ставили вони тоді п’єсу “Ой, не ходи Грицю та й на вечорниці” в селянській столі, нашвидкоруч зробленій сцені (це відбувалося у садибі Гоя-Буцмана).

Видно, спогади минулих літ, часу творчої театральної діяльності, оживляли його, бо з радістю, з пафосом розказував про зустрічі з людьми, про ту користь, яку вони з артистами принесли селянам, про розташування села та незабутні краєвиди, які не гірші, аніж у Швейцарії. І знову повертався до своєї, здавалося б, безвихідної ситуації: “За що мені приготували таку невдячну старість, я ж працював усе життя для людей і ніколи перед ними не кривив душею”. Але система більшовицька була безжальною, до його прожитих 70 р. наказали ще 10 р. каратися в таборах Мордовської АРСР — Явас*.

“Одне повір’я, яке передавалося із роду в рід — це те, що на Демківській височині, в лісах Львівсько-Томашівського Розточчя, недалеко від городища на рівнинному місці Нишого Боку, на висоті 350 м над рівнем Бальтійського моря, де інколи відбувався фестин, під час забави випадав дощ. Причиною таких дій, розказували старші люди, є те, що у сиву давнину там стояла церква і за якісь людські прогрішення вона провалилася під землю, а тепер, на великі свята, якщо прикласти вухо до землі, то можна почути дзвін. Це плато використовували як громадське пасовисько, але за радянських часів його засадили лісом.

* Мандрівний театр був заснований при товаристві “Руська Бесіда” у Львові в 1864 р. Свого часу до театру були запрошені з України М. Садовський, М. Кропивницький, М. Зацьковецька, А. Бучма, Л. Курбас та ін. Спільно ставили вистави української класики, які мали великий успіх в Галичині, а саме: “Сватання на Гончарівці”, “Наталка Полтавка”, “Москаль Чарівник”, “Назар Стодоля” та ін. Постійними артистами мандрівного театру були такі корифеї як: О. Левицька, Я. Стадник, С. Стаднікова, М. Бенцаль, І. Рубчак, Я. Галяс, П. Сорока, Л. Кривицька, які в 1939 р. увійшли до складу Українського драматичного театру ім. Л. Українки у Львові.

Під час більшовицької відлиги літом 1954 р. Й. Стадника звільнили з табору і він повернувся до родини, до Львова, але в грудні того ж року помер.

ШКОЛА І ОСВІТА

Церква на селі була національною церквою упослідженого народу, яка підтримувала культуру села на певному національному рівні, але і вона піддавалася шкідливому впливу української інтелігенції XVI-XIX ст., що народна мова може служити тільки як домашня, селянська. Культурною мовою служила мова панівного класу — польська. Нею послуговувалися в усіх урядових інстанціях, ба, навіть, священники, відправляючи богослужіння старослов'янською мовою, слабо зрозумілою основній масі селянства, проповіді виголошували польською. Таке становище тривало до приходу в українську літературу “Руської трійці” — М. Шашкевича, Я. Головацького, І. Вагилевича. Ця трійця згуртувала національно-свідому молодь на боротьбу за національно-культурне відродження України. У 1835 р. М. Шашкевич як священник вперше порушив цю шкідливу традицію і почав виголошувати проповіді зрозумілою народу мовою руською (українською).

З історичних джерел знаємо, що австрійська влада в 1777 р. у селах Галичини утворювала початкові школи, т. зв. тривіальні (найнижчі). Заснувати ті школи зобов'язали дідичів, власників фільварків, які здебільшого були польської національності. І хоча тим же законом було прийнято, що в українських селах навчання проводитимуть українською мовою, дідичі призначали вчителями людей польської національності, які в серця дітей вкладали (якоюсь мірою) любов до всього польського.

Першу письмову згадка про школу в селі Рокитно знайдено в архівних документах (ЦДІА, ф. 165, оп. 2, спр. 1162), в котрих мова йде про рішення Крайової шкільної ради від 18.06.1908 р. реорганізувати однокласову сільську школу в с. Рокитно в двокласову. Однокласова школа була заснована в 1875 р., у дерев'яному будинку, глинобитному, покритому солом'яною стріхою і розташованою на горбку з іншого боку дороги, на перехресті доріг, які ведуть одна до млина, а друга на с. Ясницька.

На світлині: сільська початкова школа у Рокитно.

На світлині: новобудова школи у селі Ясницьках.

На світлині: Рокитнянські школярі з вчителькою п.Легенькою у Києві, 1965.

На світлині: дяк Роман Біляковський з дітьми о. Федора (Ганна (вгорі), хлопці Микола та Василь) в гостях у Наталочки Зінькевич, Рокитно.

На світлині: будинок Івана Скlima, у якому функціонувала читальня "Просвіти" у Рокитно.

На світлині: капличка Пресвятої Богородиці у Рокитно.

На світлині: група молоді присілку Брідок (1943) — слухачі лекцій історії та географії України. Більшість із них — члени ОУН: (внизу зліва направо) М. Гапа, К. Маринович, С. Ярошко, М. Гацук, М. Вишинський; (другий ряд) В. Езерський, М. Гацук, В. Слівак, Р. Копик; (третій ряд) І. Червінський, М. Склим, М. Копак, В. Гацук.

На світлині: учасники зборів, які взяли зобов'язання достроково здати контингент хліба (2.VIII.1947р.): (перший ряд) І.С.Городецький (1), ст.лейтенант (3), В.Зельман (4); (другий ряд) І.Жеребецький (1), М.Рак (2), о.В.Коржинський (5), Й.Яремко (6), М.Мамчур (7); (третій ряд) Мохник (1), І.Гой (2), Г.Терех (6).

Після реорганізації школи дідич Едвард Копецький збудував школу з цегли, в котрій було два класи для навчання і одна кімната з кухнею для проживання вчителів. У старій однокласовій школі замешкала технічний працівник школи п. Варвара.

Дідич Едвард Копецький, хоч виконав наказ австрійського уряду, залишився патріотом своєї національності. Вчителями назначив сім'ю поляків Кжижановських, котрі мали одного сина, якого ізолювали від сільської молоді (міг набратися злих манер у поведінці) і виховували у Львові. Вчили нас найелементарніші предмети — читати, писати і рахувати. Можливо, що дещо більше, може, щось з історії Австрії або Польщі, але тільки не України. Якщо молодь знала щось про українське минуле, то через читальню “Просвіти” або від батьків, коли вони були національно свідомими селянами. Виховували дітей страхом, панував звичай фізичного покарання. За невеликі пустощі дітей карали лінійкою (ребром лінійки) по розкритій долоні. Або в кутку своєї “кляси” вони на очах друзів клякали на гречці (гречку самі приносили з дому) один, а то й два уроки.

За радянської влади з 1945 р. школу реорганізували в семикласову неповносередню. У перші роки в школі навчалось 32 учні, але в результаті подій, пов'язаних з визвольними змаганнями, село “маліло” (частину родин вивезли у Сибір, частина добровільно виїхала в різні міста України. Кількість дітей шкільного віку щораз то зменшувалася, школу недоцільно було утримувати. Спочатку учні старших класів самовільно ходили до школи сусіднього села Ясницька або до Брюхович, а після побудови школи в с. Ясницьках з сучасним обладнанням усі старші класи перевели до Ясницьк. Будинок школи сільрада передала в оренду. Для забезпечення навчання програми семи класів потрібно було багато вчителів, котрі, в основному, щоденно приїздили зі Львова чи Брюхович. Та були вчителі, які полюбили цей край з чудовою природою та привітними людьми і залишилися в селі на постійно. Серед цих вчителів були: Павлина Легенька, Теодозія Пік, Катерина Климко.

Свідоміші газди і ті, які мали матеріальну можливість, прекрасно розуміли про потребу в підвищенні знань, виховання української інтелігенції у всіх галузях народного господарства, що тільки знання і освіченість суспільства підніме на вищий рівень цей уопосліджений народ...

Дехто із цих селян вже перед війною, в 1936 р. скерував своїх дітей на навчання до Брюхович. Серед тих учнів були діти Т. Бліхарського — Марія, Людвіна і Стефан. М. Мамчура — Катерина та Іван. О. Співака — Володимир, а ще Ю. Ониська — гайового панських лісів, за сприянням самого п. Ішковського (зять Едварда Копецького) син Володимир вчився у польській гімназії, але після приходу більшовиків його заарештували, вислали в далекі табори, де і закінчилося його навчання. Із вищеназваних учнів бруховицької школи зумів досягнути вищу освіту І. Мамчур і то після відбуття більшовицьких таборів.

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Після охрещення України за княжих часів перші представники духовенства прийшли із грецьких причорноморських колоній та Болгарії, а вищі духовні особи з Візантії. Становище духовенства в Україні укладалося за взірцем візантійської церкви, але тільки формально, бо воно мало право одруження. Отже було тісно зв'язане з громадянством, але не було залежне ні від кого.

Становище українського духовенства значно погіршилося з приходом польсько-литовського панування. У Галичині поляки визнавали українське духовенство, але всі привілеї духовного стану посідали лише римо-католики, репрезентуючи на українських землях інтереси чужої державної влади.

Угодою в Андрусові 1667 р. Польща відступила Москві Київ і всю Лівобережну Україну. Це було смертельним ударом для Унії у тих областях. Та й православної церкві не вийшло на добре в цій злуці з Москвою, — від українського духовенства відібрали давні права і вільний вибір митрополита, а в 1686 р.

Київську митрополію відлучили від Царгородського патріархату і підпорядкували її як звичайну дієцезію патріархові московському.

Правобережна і Західна Україна залишилися при Польщі, де відносини для Унії зразу склалися доволі корисно. Щоправда, під Польщею збереглися ще чотири православних єпископи в Перемишлі, Львові, Луцьку і Могилеві, але після відлучення Києва (вогнища православ'я) стало підупадати.

Польща за часів панування короля Яна Собеського (1674-1696) поставилася до Унії прихильно і визнала її деякі права, внаслідок чого уніатська церква стала вільніше розвиватися. Насамкінець Унія взяла перевагу на всіх землях під Польщею, а Львівська дієцезія прийняла Унію в 1700 р.

Так, на основі архівних матеріалів (ЦДІА, ф. 46, оп 20, спр. 99 і та ф. 59, оп. 9, спр. 1295) знаходимо перші друковані сліди про церкву в Рокитно. Це дерев'яна церква "Втеча Матері Божої до Єгипту", збудована в 1678 р. на дубових підвалинах, під фантовим дахом, котру після інвентаризації в 1811 р. оцінили в 100 зл. Інші господарські споруди оцінили: дерев'яна дзвіниця під гонтами — 20 зл., плебанія з тесаного дерева під солом'яною стріхою — 30 зл., стайня для коней і корів з возівнею під солом'яною стріхою — 30 зл., стодола під солом'яною стріхою — 20 зл., дяківка (школа) на городі дерев'яна, під солом'яною стріхою — 10 зл. Церква була православною і всі будівлі були збудовані коштом села, польська влада не вкладала грошей у розвиток духовності українського села. В цьому ж документі йде мова, що в 1860 р. церкву перебудували, розширили і накрили бляхою. Тоді накрили бляхою дзвіницю і плебанію. У новому документі (Шематизм, ЦДІА, 1914, с. 407, п. 10) читаємо, що церква в с. Рокитно однобанна, дерев'яна, з покриттям із бляхи, будована в 1860 р. за сприяння патрона цієї церкви, дідача фільварку Едварда Копецького і канонізована (висвячена) в 1869 р. на честь Пресвятої Діви Марії. Парохом цієї церкви, на той час (час складення книги) був о. Іван Адам з 1904 р. до 1935 р., який за заслуги перед церквою та парохією в 1908 р. отримав відзнаку

Крилошанина і був підвищений до сану декана. Церква була убезпечена від всеможливих нещасть та стихійних лих у товаристві “Дністер”, що по вул. Руській у Львові в 1889 р. і була підпорядкована Янівському деканату греко-католицької митрополії Архиепархії у Львові.

У селі Рокитно на той час проживало 1029 осіб, із яких: 915 греко-католиків, 97 римо-католиків, 17 осіб юдейського віросповідання. У прилучених до с. Рокитно Бірках Домініканських із 393 осіб: 340 греко-католиків, 41 римо-католик, 12 осіб юдейського віросповідання.

Отець Адам незабаром овдовів (1908) і свою енергію, крім душпастирської і господарської, присвячував громадській діяльності. Найперше посприяв в 1907 р. заснуванню читальні “Просвіта”, а в наступному році й кооперативу для молодих господарів та господинь. При кооперативі організував необхідні для розвитку села курси: городничі, пасічні, рільничі, а їмость Валерія із Смілінських навчала молодих господинь і дівчат вести в домі господарство і кухню.

Для забезпечення життєдіяльності священиків при церкві була господарка, до котрої входило: 12 моргів орного поля, 1 морг сіножаті, 3 морги лісу. Все це було в чотирьох парцелях, одна із яких була розташована наприкінці села на Застуденні. Парафіяльний дім й інші господарські споруди були збудовані разом з церквою і потопали в чудовому саду, виплеканому вже о. Адамом.

Маючи такий прекрасний господарський комплекс, о. Адам, вихідець із селянського середовища, вміло розпоряджався церковним майном. Виплекав сад і розмістив у ньому пасіку, а медом обдаровував селян, особливо на Свят-вечір до куті. Така ідилія сімейного життя священика тривала не довго. В 1908 р. при родах померла їмость, єдина опора священика, бо згідно із церковним законом ГКЦ священик не мав права вдруге одружуватися (одружувалися лише перед висвяченням).

Отець Адам, маючи велике коло приятелів ще з юнацьких і студійних часів, багатьом селянам ставав у пригоді під час

розв'язання якихось юридичних питань процесуального характеру. Був добрим психологом, постійно спілкувався з людьми, знав душі своїх парафіян і виховував, картав, навертав на “шлях істини” словом, а деколи і фізичним впливом (був кременезної будови тіла і завжди ходив з палицею), як це трапилося під час одного анекдотичного випадку. У Великий піст християнин обов'язково сповідається і приймає тайну Євхаристії (причастя). Був у селі невинуватий п'яничка, і при кожній зустрічі з о. Адамом обіцяв, що то вже востаннє, і він більше ніколи не буде пити. У час сповіді прийшов той чоловік сповідатися. Отець Адам знову доказував шкідливість цієї звички, а чоловік клявся що тепер вже назавжди покинув пити. Але після св. Причастя, ідучи додому, проходив біля корчми Абрунька і сила звички чи, може, якась нечиста сила затягнула його “на хвилинку” в середину корчми. Як вже згадувалося, церква мала сіножаті на Застуденнім, тож о. Адам після відправи Богослуження, переодягнувшись, пообідав і пішов через усе село на свою сіножать. Проходячи біля корчми, здалека впізнав того чоловіка. Пияк, вдруге почастувавшись, стояв на подвір'ї корчми, і міцно тримаючи паркан, щось бурмотав. Коли о. Адам підійшов ближче, чоловік впізнав його, похитуючись, пробурмотів: “Отче! Шкода було вашого говорення”.

Під час уроків релігії о. Адам виховував дітей як словом, так і захоплюючими подарунками, що мали в ті часи для збіднілої дітвори неабияку силу. Усі вивчали релігію як доступну і дуже добру науку.

При церкві було організовано Братство Пресвятої Богородиці, куди увійшли молоді жінки, дівчата. Створено було Товариство Відродження, котре очолив сам о. Адам, адже добре знав людей, міг вплинути на порушників і не допустити до порушень. Всі ці заходи об'єднували людей, солідаризували, творили одну громаду. Завдяки старанням о. Адама як декана, наприкінці травня 1934 р. з візитацією до парафії приїздив Преосвященний владика єпископ о. Никита Будка.

О. Адам був втомлений постійною виснажливою працею та самотністю, його здоров'я погіршувалося, і 2 лютого 1935 р. в неділю, приготувавшись до відправи Богослуження, відчув слабкість, приліг відпочити і не піднявся. Відійшов у засвіти на 56-му році життя. Похорон був величавим, з сумом прощалися з отцем його парафіяни, друзі та знайомі. Поховали його на старому цвинтарі с. Рокитно біля могил, де раніше були поховані його мати та дружина.

Змінилося від того часу два покоління. 1980 р. гробокопач, який мав розлад психіки, на замовлення людини з іншого села (громаді він відомий) зняв гранітний хрест з могили о. Адама і вже хотів вивезти, як в цьому районі випадково з'явився парафіяльний дяк М. Мамчур і запобіг цьому злочину. Сьогодні хрест з написом розмістили біля церкви, а останки родини о. Адама залишилися на старому цвинтарі в зруйнованій могилі. Шкода, бо отець Адам вартував більшого.

Після о. Адама на парафію в с. Рокитно прибув монах оо. Василіан о. Володимир Білинський, який з сільським господарством не мав нічого спільного і повністю віддався справі церкви. Хворів, і хвороба його знищила. Помер о. Білинський 23 березня 1939 р. на 52-му році життя. Спочиває вічним сном на цвинтарі біля церкви в с. Рокитно.

Селяни завдяки попереднім священикам були глибоко віруючою громадою, яку шанували. Тому консисторія церкви св. Юра відразу після смерті о. Білинського скерувала на парафію у с. Рокитно священика-вдівця, вже старшого віком о. Мисевича, який також не надавав уваги сільському господарству, яке належало церкві. Консисторія церкви св. Юра вирішила підібрати священика молодого, вихідця з селянської родини. Ним став о. Коржинський, який в 1940 р. переїхав із с. Витвиці, що на Підкарпатті, в Рокитно.

Часи першого більшовицького "визволення" сім'я о. Коржинського пережила якось щасливо, сиділи тихо. За часів німецької окупації о. Коржинський долучився до громадсько-

*На світлині: Церква
Пресвятої Богородиці в
с. Рокитно, 1955.*

*На світлині:
плеканія.*

*На світлині:
церква
Пресвятої
Богородиці в
с. Рокитно,
1955.*

На світлині:
о. В. Коржинський із сином
Богданом, 1941.

На світлині:
о. В. Коржинський освячує воду.

На світлині: о. В. Коржинський з
дяком М. Мамчуром, 1954.

На світлині: Богоявлення. Воду на
ставі освячує о. Коржинський. На
передньому плані стоять дяк
М. Мамчур, П. Маринович.

*На світлині:
о. Повх освячує
паски.*

*На світлині:
о. Повх освячує
паски.*

*На світлині: о. Повх під час
обряду похорону.*

*На світлині:
єпископ о. Ігор
Возняк
під час
Архисерейської
Св.Літургії.*

*На світлині:
о. Федір звертається
з подякою до
Прєосвященного
єпископа о. Ігора
Возняка за відправу
Архисерейської
Св.Літургії.*

На світлині: Хресна дорога у Страдч.

*На світлині:
о. Федір
Романишин
відправляє
богослуження.*

На світлині: Рокитно. Панахида на братській могилі. Помолитися за друзів прийшли побратими із товариства "Січ". Панахиду відправляє о. Федір Романишин.

На світлині: освячення могили Преосвященним владикою отцем Ігорем Восьняком.

політичної роботи села — брав участь у відновленні читальні “Просвіта”, “Кооперативу”, “Центросоюзу”, був дорадником там, де потребували його доброго слова, щирої поради. В час проголошення державної незалежності України 30 червня 1941 р. один із перших на вічі виступив з доповіддю на тему “Майбутнє України”. З лагідною живою вдачею і м’яким характером в селі він став більше, аніж потрібний. Війна приносила щоразу нові випробування. Ситуація змінювалася. “Друге визволення” західних областей України принесло о. Коржинському шекспірівське питання “Бути чи не бути”. Як рятувати церкву, парафіян, дітей? Що краще: відректись від парафіян і бути висланим з сім’єю у сибірські табори? Чи умовно прийняти православ’я і берегти парафіян від чужих впливів, виховувати їх по-християнськи. Хто допоможе, хто порадить? Високе духовенство на чолі з Преосвященним Митрополитом о. Й. Сліпим виарештувані, після суду заслані в сибірські простори. Отже, сам у довгі недоспані ночі мучився о. Коржинський, у молитвах просив Господа Бога допомогти прийняти правильне рішення. У такий “смутий” час він був потрібен парафіянам, тому вибрав другий, на його думку, правильний вихід.

Формально прийняв московське православ’я, а Богослуження відправляв і проповіді виголошував у греко-католицьких традиціях. Із парафіян його вчинок ніхто не осуджував, він був потрібний селу. До нього за порадою приходила молодь, ті, котрі відходили в ліс на боротьбу з окупантами і просили його благословення. Ходили люди, які опинилися у важких умовах життя, хотіли від нього розради чи поради, бо він був визнаний як своя людина.

Єдиною людиною в селі, з якою він міг поговорити, поміркувати, отримати підтримку щодо висловленого, був М. Мамчур, довголітній дяк парафії, людина, яка потерпіла від “визволителів” — втратив сина, котрого арештували і він перебував у таборах на Біломор-Каналі, довбав мерзлу землю для імперії зла — СРСР.

За сімейними обставинами о. Коржинський у 1956 р. домігся (через консисторію) переводу на парафію в с. Вороців, а згодом в с. Суховолло. Працював майже до останніх днів свого життя. Його діти: Христина, Богдан, Ярослав і Марта отримали вищу освіту.

Помер о. Коржинський у своєму домі в с. Суховолі на 88-му році життя, там і похований.

У цьому ж 1956 р. на парафію до с. Рокитно прибула нова сім'я отця Повха з дружиною та трьома дітьми-дівчатами. Сім'я оселилося в парафіяльному будинку-плебанії. Лише звикли до нового помешкання, як партія і уряд через місцевих комуністів розпочали переслідування, вимагаючи виселення з плебанії, щоб розмістити перші класи школи або дитячий садок. Такі "благородні" вимоги.

Отець Повх деякий час чинив опір, звертався за допомогою в консисторію, до урядових чинників радянської влади, але дарма, ніхто не допоміг. Якщо б був один, то міг би собі дати раду, а тут троє дітей, і він при всіх негараздах продовжував служити. Та не витримав о. Повх партійного цькування, попросив консисторію перевести його на іншу парафію. Це сталося вже в 1964 р., коли о. Повх попрощався з парафіянами і переїхав в Рава-Руський район. Тоді будинок плебанії віддали школі, а новоприбулий священник о. Жеребецький, не маючи де жити, постійно, вже в старшому віці, мусив у будь-яку погоду добиратися із Брюхович до с. Рокитно пішки до церкви, щоб відслужити Богослуження.

Останнім трьом священникам було дуже важко, вони були обмежені в своїх священничих діях, не могли запобігати в розповсюдженні безбожництва.

Так тривало аж до 1991 р., до часу, коли ГКЦ вийшла з підпілля і коли селяни відмовили православному священнику в духовних послугах.

Помер отець Жеребецький в своєму будинку в Брюховичах в 1995 р. і спочиває вічним сном на цвинтарі в Брюховичах.

**Враження о. Федора,
сьогоднішнього пароха села,
про свою парафію і парафіян**

*„О Маріє, Мати Божа,
Молися за нами!”*

Почитання Матері Божої має духовне значення серед християнського люду, особливо серед християн греко-католиків, українців. Марія, Мати Божа стає Покровителькою Нашої Русі-України. І серед великої історії нашої України має своє історичне минуле село Рокитно.

Село Рокитно розташоване за 17 км від Львова. Навесні чимало людей мають намір відпочити саме у селі Рокитно. За Божим Благословенням і Благословенням Патріарха Любомира Кардинала Гузара мене було скеровано на душпастирську працю у це маленьке галицьке село. Перші враження про село незабутні. Навколо села — маленькі Карпати: дуб, граб, сосна, бук. У центрі села біля джерела розміщена каплиця. Тут можна побачити багато людей.

Церковця названа на честь Матері Божої „Собор Пресвятої Богородиці Діви”. Поруч із Церквою розміщена плєбанія, де мешкали раніше парохі. Неподалік церкви — символічна могила „Воїнам — борцям за волю України”. На цвинтарі поховані воїни УПА. Сьогодні історія села Рокитно набуває нового життя.

Цьогоріч на Храмовий празник „Собор Пресвятої Богородиці Діви”, під час якого було освячено могилу „Воїнам — борцям за волю України”, на наше запрошення до села завітав єпископ-помічник протосинкела Львівської Архиепархії Кир Ігор Возьняк. З великою радістю вірні прийняли Кир Ігора, який навчав про любов до Бога і ближнього. Це перший греко-католицький єпископ, який побував у цьому селі після 1946 р. Добрі спомини залишилися у парафіян про Кир Ігора.

Після Архидієвської Святої Літургії Кир Ігор разом із священиками освятив могилу, де виголосив першу проповідь. Парафія втішалася душпастирським відвідуванням.

За Божим благословенням вдалося відремонтувати Церкву, дзвіницю, плебанію. Щиро дякую усім, хто причинився до доброї праці. Серед них: п. Тарас Ільків, п. Василь Федай. Щиро дякую жіночкам, що своєю працею і вишивкою прикрашають нашу святиню: п. Лесі, п. Олі, п. Марії. Щиро дякую п. Роману Біляковському, місцевому дяку.

Щиро дякую п. Івану Мариновичу, паламареві, а також усім парафіянам храму.

Мені приємно працювати у цьому селі, серед добрих, щирих, людей, які горнутья до церкви, долучаються до її розвою.

Приємно, що діти і молодь бажають бачити гарною свою церковцю. Серед громади нуртує бажання побудувати нову церковцю, і на то Воля Божа.

Нехай це село Рокитно буде Благословенне Господом Богом.

Небесна Мати Божа, яка є Покровителькою цього села, покриває парафіян своїм материнським Омофором.

Парох о. Федір Романишин.

ВІЗИТАЦІЯ ЙОГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВА ВЛАДИКИ О. НИКИТИ БУДКА

Ще тоді, коли політики віщували війну, коли нагально почали творитися військові блоки, коли і українцям треба було “щось” робити, греко-католицька церква через своїх священників, монахів-місіонерів, єпископів почала готувати свою паству до непередбачуваного.

По Галичині, для “заспокоєння” збудженого селянства, прокотилася пацифікація. Польська влада в різних селах по-різному, залежно від вимог домінуючого над селом “пана” та нових національних віянь, проводили репресії. Селяни Рокитна “заслужили” тільки акт ліквідації читальні “Просвіта” та короткочасними арештами деяких молодих людей. Беручи до

уваги ці знуцання, як також необхідний поштовх до християнської любові віруючих, по Галичині почалися візитації Блаженніших отців.

З візитацією до с. Рокитна, де парохом на той час був декан о. Адам, у травні 1934 р. завітав Пресвященний владика о. Никита Будка.

Парафіяни, знаючи про приїзд знаного в християнському світі гостя, готувалися ретельно. Час був літній, сама природа раділа і сприяла цій зустрічі. Пожвавлення серед селян було велике. Хлопці готували коней, мили, чесали гриви, і прив'язували до них кольорові стрічки, а дівчата ще раз оглядали свої вишиті блузочки та шаліанові спіднички, а діти повторювали віршики та готували кошички для квітів, щоб устеляти дорогу Владиці до храму Пресвятої Богородиці, а старші господарі та господині раділи приїзду Преосвященного Владика та активним старанням своїх дітей, внуків.

І настала довгождана травнева неділя, О. Адам, як головний режисер дійства, виїхав у супроводі сільської “бандерії” до межі між селами Рокитно і Ясницька. (Ця дорога пролягала у вивозі, лісом, поряд з хутором колишньої оселі Малінів (а потім Бліхарського та Городецького) та цвинтарем, котрий сьогодні цілковито зник. Останнє захоронення відбулося в 1935 р. пароха села о. І. Адама). Береги “історичної” дороги обсунулися і заросли чагарниками, а дорогу за радянських часів проклали через орні поля, які в минулому належали церкві. Там зупинилися і трохи почекали. Переїжджаючи через с. Ясницька, місцевий парох також організував зустріч і супроводжував Владика до місця зустрічі Його з рокитнянською делегацією. У час зустрічі відбулася невелика молитва та благословення Владика, і так “бандерією” супроводжували Його до церкви в с. Рокитно. Майже все село вийшло на зустріч преосвященному Владиці і під звуки дзвонів вітало Його. Вийшовши із фаєтона, владика о. Никита Будка поблагословив зустрічаючих і короткою промовою подякував за коровай та щире привітання і ввійшов до храму

Пресвятої Богородиці. Решту дороги до церкви, аж до вітара, діти встеляли пелюстками квітів.

Маленька церковця Пресвятої Богородиці не могла помістити таку кількість бажаючих, тож більшість їх стояла біля церкви.

Архієрейську службу Божу в супроводі священників-гостей відправив Його святість Владика о. Никита Будка, а потім виголосив проповідь та звернення до віруючих Митрополита кир Андрея Шептицького. Закінчивши Богослужіння, по дорозі до будинку плебанії, куди усіх священників запросив гостинний господар о. Адам, Його Святість розмовляв, благословляв селян.

Селяни і "бандерія" не розходилися, чекали, доки не відбудеться короточасна зустріч Владики зі священством, щоб ще раз (як виявилось, востаннє) побачити такого високого гостя і гідно попроситися з ним. Прощання відбулося так само величаво, в супроводі "бандерії та усього священства владика відїхав до Яниськ. Це були передвоєнні мирні події, які увійшли в душу людей і запам'яталися на все життя. Народ, сповнений духом Господнім, ставав добрішим, більш зичливим і вибачливим. Наступала єдність.

Преосвященного владика о. Никиту Будку більшовики арештували в 1945 р., засудили на 10 років таборів і відправили в казахстанські табори, де він помер в 1947 р.

МІСІЙНА ПРИСЯГА

У передвоєнні роки 1938-1939 в селі, як і у всіх селах Галичини, працювали василіяни місіонери. Ішли проповіді, роз'яснення подій, які може принести більшовизм, бо ширилася вістка, що в Радянському Союзі іде підготовка до "визволення" із панської неволі єдинокровних своїх братів. Священники-монахи розказували про зруйновані церкви, про голод, який забрав із собою мільйони селян, про терор, який не втихає до сьогодні. Народ вірив і не вірив, бо важко думаючій людині повірити в таке. І на згідку про місійні навчання біля церкви всією громадою

встановили дубовий хрест, який як пожертву виготовив Стефан Патій. Після прощального Богослужіння у травні 1939 р. уся громада села присягнула на вірність греко-католицькій церкві, в якій хрестились, молились, йшли у вічність наші батьки та діди. Робили це щиро, зі сльозами на очах і думкою, що зуміють зберегти цю вірність. Але час і умови життя скоректували сказане в присязі. Безбожність системи затиснула тодішні емоції. Старші люди відійшли у вічність, молодшим стало байдуже, а найменші, хрещені в час православ'я, прийняли цю конфесію як рідну.

Сьогодні на місці історичного хреста стоїть хрест православ'я.

НОВІШІ ЧАСИ

АДМІНІСТРАТИВНЕ КЕРІВНИЦТВО СЕЛА

За часів польської окупації 1920-1939 рр.

війтом, а згодом був солтисом Тадей Бліхарський

За часів "першого" визволення Галичини 1939-1941 рр.

голова: Петро Селецький, секретар: Самуель Візер.

За часів німецької окупації 1941-1944 рр.

солтис: Роман Грубий, секретар: Михайло Мамчур

солтис: Степан Мариняк, секретар: Михайло Мамчур

За часів "другого" визволення Галичини 1944-1955 рр.

1944 голова: Антін Стойко, секретар: Федір Рак

1945 голова: Антін Стойко, секретар: Федір Рак

1945 голова: Олекса Нетлюх, секретар: Федір Рак

1946 голова: Степан Мариняк, секретар: Федір Рак

1947 голова: Іван Бордун, секретар: Василь Неділька

1947 голова: Володимир Зельман,

секретар: Степан Городецький.

1948 голова: Володимир Зельман,

секретар: Степан Городецький.

1948 голова: Франко Єзерський, секретар: Андрій Вітик.

1948 голова: Петро Селецький, секретар: Степан Городецький.

1949 голова: Петро Селецький, секретар: Катерина Селецька.

1950 голова: Михайло Кичма, секретар: Михайло Гарвас.

1951 голова: Михайло Кичма, секретар: Михайло Гарвас.

1952 голова: Михайло Підвірний, секретар: Михайло Гарвас.

1953 голова: Михайло Підвірний, секретар: Михайло Гарвас.

1954 голова: Петро Жеребецький, секретар: Михайло Гарвас.

1954 голова: Михайло Рак, секретар: Михайло Гарвас.

1955 голова: Франко Єзерський, секретар: Катерина Климко.

Керівництво колгоспу "Нове життя"

1950 голова: Вітик Андрій, секретар: Климко Катерина

1951 голова: Вітик Андрій, секретар: Климко Катерина

1952 голова: Вольський Петро, секретар: Вітик Андрій

1953 голова: Петро Вольський, секретар: Андрій Вітик.

1954 голова: Корж Дмитро, секретар: Андрій Грубий.

1955 голова: Михайло Рак, секретар: Зайцева.

1956 голова: Яків Яковенко, секретар: Андрій Грубий.

1956 голова: Яків Яковенко, секретар: Андрій Грубий.

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕШКАНЦІВ СЕЛА РОКИТНО, які проживали в 1939-1955 рр.

Присілок БРІДОК

АНТІН ОХОТА — мав батодітну сім'ю (6 дітей), з них — один син. Жили мирно, не входили в жодні політичні організації і радянська влада їх не тривожила. Усі діти заснували свої сім'ї.

АНТІН ЛЯСОТА — поляк, користувався довірою польської влади і був у гміні дорадником війта. Мав одного сина Яцка, котрий оженився на українці із свого села і під час переселення поляків (акція "ВІСЛА") у 1947 р. виїхав з сім'єю у Польщу.

АНДРІЙ ВІТИК — один із переселенців із Польщі (акція "ВІСЛА"). З трьома дітьми (сини) поселився у будинку Лясоти. Як до переселенців радянська влада ставилася поблажливо, і сам переселенець не втручався у життя села. На господарці зостався один син і то після виходу у відставку в чині підполковника. Користуючись довірою влади, в 1948 р. Вітик був секретарем сільради, а у 1950-51 роках головою колгоспу.

ДМИТРО ГАЦУК — мав трое дітей: Володимира, Дмитра і Людмилу. Дмитро в 1944 р. пішов на вишкіл у дивізію "Галичина", а після закінчення війни в 1945 р. повернувся додому, влаштувався у Львові на навчання, одночасно працюючи в підпіллі. В 1946 р. його арештували і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. В Україну повернувся у 1954 р.,

закінчив середньотехнічну школу і заснував сім'ю. Старший син Володимир був членом ОУН, в 1944 р. вступив в новоорганізовану сотню під командуванням "Глухого", але через хронічну легеневу хворобу його незабаром відрахували. Батьки не перенесли жодних репресій.

ОЛЕКСА ГАЦУК — (Магальяс) — мав троє малолітніх дітей. Загинув трагічно, через непорозуміння між своїми людьми.

ЙОСИФ БЛИК — також мав троє дітей, із них найстарший син Володимир з приходом Радянської влади в 1940 р. був заарештований і засуджений за політичною статтею. Під час воєнних дій йому вдалося вибратися через кордон у вільний світ. Двоє дівчат заснували свої родини. Батьків не репресували.

ІВАН ГАЦУК — у нього було двоє доньок. Через малолітство не могли брати участі у визвольних змаганнях. Сім'я жила тихо і спокійно, однак після придушення визвольного руху і заснування колгоспу дружина Івана Єва стала великою активісткою.

ІВАН ГОЙ — сільський музикант. Без нього не обходилося жодне весілля чи свято на селі. Виховував четверо малолітніх дітей, і тому не мав з радянською владою жодних ексцесів. Після створення у селі колгоспу працював бригадиром. За його ініціативою на Бідок прискорили подачу електроенергії.

ОЛЕКСА КОПАК — виховував 5 дітей — Василя, Михайла, Олексу, Романа, Софію. Сини не хотіли стати гарматним м'ясом, воювати "За Родіну, за Сталіна", уникали мобілізації, ховалися по нашвидкозбудованих бункерах-схронах. Гарнізонники часто проводили по селах облави, і під час однієї із таких облав у 1945 р. загинули два брати — Василь і Михайло, які переховувалися у схроні на Бідку в Гаповій долині. Олекса загинув у схроні на господарці Льчишина, куди пристав він після одруження. Роман, наймолодший син, під час іншої облави, цього самого року був поранений, потрапив у руки каральникам і після допитів, на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 був засуджений на 10 р. таборів. Батьків вивезли в сибірські табори. В Україну повернулися вже після

"відлиги" в 1956 р. Софія уникла репресій тому, що раніше тих подій вийшла заміж за людину з іншого села (Бірки) і там проживала.

ПАВЛО ЄЗЕРСЬКИЙ — у його сім'ї виросло 5 дітей — Франко, Володимир, Марія, Настя, Софія. Володимир був членом ОУН, служив у військах УПА. В 1946 р. був заарештований і на підставі ст. ст. 54-1а та 54-11 засуджений на 10 р. таборів. Старший син Франко був добрим ковалем. Всі діти заснували свої сім'ї. Родину не репресували.

ЛУКА ТУЗЯК — добрий господар, ревний християнин. Хоча в час національного руху та визвольник змагань діти були ще малими, старший неповнолітній син дуже багато допомагав сотні УПА, доставляючи їм усе необхідне для існування. Родина уникла більшовицьких репресій.

ЙОСИФ ЯРЕМКО — виросли у нього двоє малолітніх дітей-хлопців. Хоча він був польського походження, та асимілювався. До українських визвольних змагань ставився лояльно. В його будинку часто збиралися молоді люди, щоб послухати лекції з історії та географії України, котру читав їм гімназист І. Мамчур. Був добрим майстром — шевцював, стельмахував. Людина доброзичлива та зичлива. Користувався шанвою в односельців.

ВОЛОДИМИР МАРИНЮК — в час визвольного руху був ще молодим. Уникав насильної мобілізації так само, як і вся молодь. Через свою інертність до тогочасних подій йому вдалося уціліти. Проживав у будинку, який дістався йому після виїзду єврея Шмільке Візера.

ЖЕРЕБЕЦЬКИЙ ПЕТРО — людина доброї поведінки, шанований громадою. Патріотично настроєний до визвольних змагань. Виховував трьох неповнолітніх дітей — двох синів і доньку. З приходом радянської влади покинув господарство і пішов на роботу до Львова, тому більшовики не мали підстав для репресій родини. Діти навчалися в сільській школі.

ОЛЕКСА ЧИЖ — в сім'ї було 6 дітей, із котрих 3 хлопці Найстарший Василь служив у польському війську і підчас польсько-німецької війни в 1939 р. загинув. Павло був призваний до радянської армії і без відповідної військової підготовки відправлений на фронт. З фронту повернувся живим завдяки тому, що потрапив в інтендантську службу. Визвольному рухові прислужився тим, що свою військову форму подарував воякам УПА. Наймолодший син Роман в цей час учився в школі.

ІВАН ГАЩУК — виховував 5 дітей, із них одна дівчина — Марія. Батько помер, коли діти були ще малими, тож життя для них було не із кращих. В час визвольних змагань найстарший син Михайло (Сянько) вступив у ряди УПА, де перебував до 1946 р., коли підступно був вистежений ворогом і схоплений. Відбувся суд і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засуджений на 25 р. каторжних робіт у таборах. Повернувся в Україну після невеликої політичної відлиги в 1956 р. Молодший за віком Микола, уникаючи мобілізації в більшовицьку армію, переховувався разом з іншими по схронах і на заклик радянської влади, після закінчення війни, в серпні 1945 р. здався каральним органам. Після проведеного слідства його відпустили додому. Ще молодший син встиг оженитися на доньці Підвірного, брав участь у визвольній боротьбі і за доносом був заарештований разом з дружиною і засуджений за ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів кожний. В Україну дозволили їм повернутися також після 1956 р. Донька Марія також не була осторонь подій, брала активну участь у визвольних змаганнях, — була господарчою та зв'язковою при сотні “Глухого”. І її не обминули більшовицькі табори. Як і більшість колишніх в'язнів, в Україну повернулася після 1956 р. Наймолодший син Павло, будучи дитиною, не міг допомогти своїм старшим братам і сестрі. Вивозити не було кого, бо мати ховалася.

ІВАН ЖЕРЕБЕЦЬКИЙ — мав 3 дітей. Дружина померла в молодому віці, а їх виховувала глибоковірюща бабуня. Через неповноліття діти не брали участі у визвольній боротьбі, тому каральна рука більшовизму не діткнулася їхнього життя.

МАКСИМ ГАПА — також виховував 3 дітей. Син Михайло ріс під впливом національної свідомої молоді. За часів німецької окупації був учасником самооборони, членом ОУН. З приходом радянської влади був призваний в армію, і не пройшовши військової підготовки, відправлений на фронт. В першому бою, на території Закарпаття, був убитий. Оскільки син загинув на війні, то радянська влада не турбувала родину.

ПАРАНЯ СКЛИМ — родина складалася із 5 осіб. Незважаючи на те, що сім'я була одна із найбідніших родин у селі, радянська влада їх не оминула. Наймолодший син Михайло був у рядах сотні “Глухого” в УПА, але на період переміщення фронту на захід вояки розійшлися по домівках. Михайло ховався від призову в армію разом з іншими чоловіками села в їхніх схронах. Під час облави взимку 1945 р. його зловили і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. За цей вчинок усю родину (крім Катерини, дружини Саджаниці, котрий пішов в армію), депортували в Сибір. В Україну після 1956 р. повернулися тільки двоє.

МИХАЙЛО ГОРОДЕЦЬКИЙ — виховував 3 дітей. Батько помер, коли діти були ще малими, тож на плечі матері лягли труднощі виховання дітей. З приходом радянської влади старший син тільки підростав, не був ще заангажований до подій, які на той час відбувалися в Галичині і тому йому нав'язали роботу секретаря сільради. Отже на зламі 1945-1946 років, будучи малолітнім, вже працював на дві сторони. На радянську владу вдень, а вночі виконував волю підпілля.

ДМИТРО ЯРОШКО — один із найбідніших, дуже порядних людей. Виховував двоє дітей — Степана і Анну. Коли повернувся додому, його як фронтовика адміністрація району призначила секретарем сільради. Недовго працював, бо, виконуючи завдання підпілля, “погорів”. Його арештували і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Матір Юстину і сестру Ганю вивезли в Сибір, а батько ще за часів німецької окупації помер з голоду. Мати померла в Сибіру, а донька, вийшовши заміж, залишилася жити в Сибіру. Степан повернувся в Україну вже після 1956 р.

ОЛЕКСА СЕЛЕЦЬКИЙ — виховував 5 дітей: Миколу, Павла, Олексу, Михайла, Анну і Софію. Жили в злагоді, працювали дружно, але і їх спіткала сімейна трагедія. В 1935 р. сусід по межі, Кривута з Ясницьк, з ненависті, підслідивши, де сплять хлопці, вночі разом зі своїм братом підкрався до стодоли. Зловмисники ножами нанесли смертельні рани Павлові. У

1939 р. під час бомбардування Львова радянськими літаками один із них був підбитий зеніткою. Утікаючи, по дорозі скидав бомби й одна упала недалеко від забудови Селецького і напівзруйнувала хату. Михайло був вивезений до Німеччини, а після її капітуляції вступив у польське військо. Живе в Польщі. Софія після сформування сотні “Глухого” в 1944 р. була зв’язковою. Її заарештували, провели слідство, але після року тюрми випустили. Після заснування в селі колгоспу Анна з ентузіазмом працювала в ньому. Родину не репресували.

МАР’ЯН ГОРОДЕЦЬКИЙ — теж виходець із заможної польської родини, але поляком ніколи не почувався. Виховував двох синів, які на час визвольних змагань були ще неповнолітніми. Оскільки батько був аполітичним, то і репресивна машина їх не зачіпала.

ЮРКО ВИШИНСЬКИЙ — виховував двох малолітніх на той час хлопців і сам був лояльним до радянської влади, тому unikнув репресій.

ОЛЕКСА НЕТЛЮХ (Лесько) — виходець із Крехова, зять Юрка Вишинського. Безземельний. Був добрим шевцем, чим і заробляв на прожиток для себе і сім’ї. Було у нього двоє дітей: Ярослав і Люба. Жили мирно, в злагоді, доки не прийшли “визволителі”. Як людину письменну і “пролетарського” походження районна влада призначила в 1945 р. головою сільради. Працював “на дві сторони”. Коли більшовики виявили це, Лесько пішов у підпілля, пересиджував у схроні. Знайшли його, заарештували і засудили за ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів. Під час етапування в сибірські табори “загадково” пропав. Дружину Марію з донькою Любою вивезли в Сибір, а син під час вивозу мами втік. Довго поневірявся по чужих “кутках”, доки не став повнолітнім. Почав працювати і матеріально допомагати матері. Мати з донькою повернулися в Україну вже після 1956 р.

СТЕПАН ВИШИНСЬКИЙ — типовий селянин тодішнього вбогого “паньства”, до котрого, в час переднівку, не раз заглядав

голодний “гість”. У цій сім’ї було троє дітей: Олекса, Катерина та Микола. Найстарший Олекса після служби в польському війську в 1939 р. був мобілізований на війну і десь біля Варшави за чужі інтереси загинув. Катерина пішла до Львова, знайшла собі роботу, там і залишилася. Наймолодший Микола одним із перших вступив у ряди дивізії “Галичина” і, отримавши військовий вишкіл, в 1945 р. дезертирував, пішов в УПА і загинув у лісах біля с. Зарудці. Мати Параня після смерті сина перебралася на постійне проживання у Львів до своєї доньки.

МИХАЙЛО МАМЧУР — порівняно до інших селян був трохи заможнішим. Воював в армії УГА. Був довголітнім парафіяльним дяком. Виховував троє дітей і мав змогу дати їм відповідну освіту. Катерина та Іван вчилися у Брюховицькій школі, де Катерина осягнула неповносередню освіту, а Іван продовжив вчитися в гімназії у Львові. В ряди ОУН вступив 1944 р., а військовий підстаршинський вишкіл отримав у дивізії “Галичина”. В 1945 р. повернувся додому, працював у підпіллі. Арештований був 23 серпня 1946 р. і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засуджений на 10 р. таборів. В Україну повернувся в 1960 р., де й отримав вищу освіту. Наймолодша донька Іванна отримала середню медичну освіту. Сім’ю тероризували, але їй вдалося уникнути вивезення в Сибір.

ТОМКО ПУКАЛО — типовий сільський незаможник, заробляв на прожиття працею своїх рук у багатших селян, а дружина Агафія підзаробляла пошиттям дрібних речей. Було у них 6 дітей, двоє із яких трагічно загинули: задушилися чадним газом у своїй курній хаті. Сам Т. Пукало в 1943 р. також загинув — упав з черешні. Хоча хата була курною, молодь постійно там проводила вечорниці.

АННА ЧЕРВІНСЬКА — залишилася одна, бо чоловік помер, та згодом вийшла заміж. Як і більшість селян, також переживала труднощі. Виховувала троє дітей: Миколу, Івана і Марію. Микола як найстарший серед дітей, працював на господарці, Іван шукав місця під небом, де б можна було здобути “легкий хліб”, а Марія

була прислугою у багатших міщан і повернулася додому вже з донечкою. Мати померла, а діти залишилися з глухим вітчимом. Через економічні негаразди вдома часто виникали суперечки. Хата була відкритою для всіх, там зробили “схацку”. В 1944 р. під час німецької окупації в один із літніх вечорів “хтось” викликав Марію на двір і під хатою пострілом із револьвера убив її. Микола після приходу більшовиків, так само, як і всі молоді люди, переховувався від мобілізації, і під час одної із облав у березні 1945 р. його застукали в схроні і разом з Михайлом Копакком та Василем Копакком (обидва брати) убили. Поховали їх вночі в одній братській могилі. Іван за співпрацю з УПА був заарештований у 1946 р. і за ст. ст. 54-1а, 54-11 засуджений на 10 р. таборів. В Україну повернувся після політичної відлиги в 1956 р.

ІЛЬКО ЧЕРВІНСЬКИЙ — працюючий із діда-прадіда селянин середнього достатку. Музикант-самоук. Виховав троє дітей: найстаршого Івана, а там Ольгу та Петра. Всі вони на час визвольних змагань були неповнолітніми, але старший Іван вже виконував деякі окремі доручення. Каральна рука радянської влади їх не досягнула.

ОНУФРІЙ ГАЦУК — виховував троє дітей: Ганю, Дмитра і Софію. Доки діти були малими, важко доводилося батькам, але мушили давати собі раду. Після “визволення” Львівщини почалася тотальна мобілізація молоді в армію на “гарматне м’ясо”. Народ протестував, не хотів іти воювати. Навесні 1945 р. в час великої облави, яка охопила декілька сіл, Дмитро втік з дому до Ясницьк і там у родича Зайця заховався в схроні. Його виявили “завдяки” сусідові. Можливо, що Знайкевич (сусід) не хотів причинити лиха сусідам, але так сталося. Облавники вимагали вийти зі схрону. Дмитро відмовився. Вкинули в люк схрону гранату. Похований на цвинтарі в с. Ясницька. Родину не репресували.

МИКОЛА БІЩИК — батько його, інвалідом першої світової війни, зайняв пустуючу хату, яка належала Юркові Мариновичу. Коли Микола досягнув повноліття, залишив його на господарці, а сам виїхав до с. Ясницька. Після “визволення” Галичини Микола

також ховався від мобілізації. Під час одної із облав у 1944 р., коли орав на своєму полі, Миколу заарештували, але вияснивши про нього все, відпустили додому. Під час чергової облави Микола утік до Ясниськ і там заховався у своєї сестри в stodolі. Все це бачив сусід Знайкєвич. Коли його заарештували та сказали, що він “бандіт”, той почав виправдовуватися і вказав, що в stodolі є “бандіт”. Облавники зайшли в хату і запитали господиню Зосю Гой, чи є хто захований. Вона відповіла, що нема нікого, бо справді не знала. Облавники заявили, що коли когось знайдуть, то її уб’ють, а Знайкєвичу сказали, що, якщо він обдурив їх, то зроблять те саме (бо що тоді вартувало життя українця?). Перешукавши, знайшли Миколу серед снопів, вивели на подвір’я і на його очач застрелили сестру. Миколу Біщика заарештували, слідство тривало біля року, але коли не підтвердилися звинувачення, випустили і на цей раз.

ДМИТРО КЛИМКО — виходець із Кожич. Разом з Марією виховували двох синів: Івана та Михайла. Михайло на заклик УЦК (Українського Центрального Комітету) вступив у ряди дивізії “Галичина”, але потім роздумав, чи, може, хтось розрадив. Щоб під час лікарських оглядин видатися хворим, пив настій із тютюну. Організм не витримав, і Михайло, не дочекавши “асентерунку”, помер. Старший Іван, уникаючи призову до армії, під час облави утікав у Гапову долину і там переховувався в одному із схронів. Навесні 1945 р. Іван переховувався в схроні разом з Романом Копакєм. Коли облавники були близько, юнаки кинулися втікати. За ними стріляли і ранили Романа Копака, а Іван, щоб було зручніше, роззувся і босим по снігу утік на присілок Буковину. Романа Копака арештували.

ПАВЛЮ МАРИНОВИЧ — середнього достатку селянин. На той час користувався передовими досягненням агротехніки, мав механічну молотарку (кірат), віялку, добрий сільськогосподарський реманент, тримав пару коней. Це, власне, послужило радянській владі класифікувати його господарство як куркульське. Павлові, аби позбутися цього “ярлика”, довелося чимало пережити,

доводячи, що в нього ніколи не було найманих робітників. І домігся. Під час однієї із сесій сільської ради в липні 1947 р. під головуванням голови сільради В. Зельмана з нього зняли це звинувачення (Державний архів у Львівській області, ф. 1014, оп. 1). Виховав двох дітей, які в той час були ще малолітніми, то їй не включалися у боротьбу, а тому і каральні органи радянської влади їх не зачіпали. Все ж таки під час одної із облав Павло, коли утікав до Ясниськ конем, втратив його: коня вбили “ворошиловські стрілки”. Врятувався тому, що на дверях кімнати, у котрій лежав, написали слово “Тиф”.

СТЕПАН ВЕНЦЕЛЬ — за національністю поляк, але проживаючи серед українців, повністю асимілювався, хоча польська громадськість пам’ятала про це і на Великодні чи Різдвяні свята через війта передавала його родині святкові харчові подарунки. Сім’я жила вбого. Дітей багато, а землі мало, тож не тільки в переднівок, але у будь-яку пору діти хотіли їсти. Виховував він 5 дітей: Марію, Людвіню, Зосю, Ганю та сина Яська. Важко працював. Зберіг малолітніх дітей, але не довів їх до зрілого віку. На початку літа 1944 р. загинув у лісі недалеко присілка Ляший Потік за незрозумілих обставин. Діти, досягнувши зрілого віку, роз’їхалися по всьому світу; на господарці залишилася наймолодша донька Ганя.

СТЕПАН МАРИНОВИЧ — також один із збіднілих селян. Виховував п’ятеро дітей: Василя, Зосю, Марію, Катерину, Параню. Всі вони створили сім’ї і живуть окремо, своїм життям. Найстарший син Василь був мобілізований у радянську армію, воював на фронті, потрапив у німецький полон, захворів туберкульозом, і коли повернувся додому після звільнення із табору, довго не пожив. Радянська влада нікого із них не репресувала.

Станіслав і Франц Малініни

Ще на австрійських та польських топографічних мапах Львівщини в с. Рокитно один із хуторів, який вклинювався у масив рокитнянських лісів, називався Малінівка.

Із архівних книг за 1858 р. видно, що на цьому хуторі проживало дві родини Малінів — Станіслав та Франц. Були багатими, жили в достатку, але так сталося, що не мали своїх спадкоємців. Будучи бездітними, кожний із них усиновив хлопця, взятого зі Львова, і для втаємничення їхнього походження надали їм прізвища місцевості, з котрої вони вийшли. Франц Маліна назвав свого усиновленого сина Городецьким, бо походив із вул. Городецької (сьогодні Городоцька), а Станіслав назвав Бліхарським, бо той прибув у Рокитно із вул. Бляхарської. Відтоді рід Малінів затерся, але в майбутніх поколіннях вони зберегли свою польську національність та римо-католицьке віросповідання.

ТАДЕЙ БЛІХАРСЬКИЙ став спадкоємцем господарки. Його призначили війтом, він мав підтримку від уряду, дідича, йому довіряли. Через нього, як війта, поляки нав'язували свою політику. Війт, маючи таку підтримку, вимагав від селян виконувати свої повинності: шарварки, податки. Вимагалось дотримувати в доброму стані дороги, своє житло. Особливо це стосувалося тих, чиї оселі примикали до дороги, або проглядалися із шляху. Звичайно, не всім подобався такий “примус”. Ішов час, мінявся політичний устрій держави, а з настанням війни і деяка сваволя. Згадалися старі, може, і не заслужені кривди: тож у час німецької окупації навесні 1944 р. уся господарка Тадея згоріла. Тоді ж трагічно загинуло троє його дітей: Марія, Людвіна і Стефан. Батько Тадей під час переселення в 1946 р. виїхав до Польщі.

ГОРОДЕЦЬКІ в другому поколінні — це Михайло, Петро, Мар'ян і Марія. Хоч як старалася їхня бабця Людвіна зберегти польське походження та римо-католицьке віросповідання, діти і

внуки асимілювалися, стали невід'ємною частиною того народу, з котрим ділила добро, як також і зло. Городецькі створили свої сім'ї. Оселя Городецьких підупала, а згодом і сліду з неї не залишилося. За радянських часів ніхто із них не був репресований.

ТЕОДОР ЯСНИСЬКИЙ — із бідних селян, який майже щороку відчував переднівок. У село приїхав тоді, коли на вихованні було уже троє дітей: Петро, Катерина і Роман. Роботи не боявся, бо для свого існування придбав кілька моргів лісу, викорчував його і зробив із нього орне поле. Під час “другого визволення” Галичини найстарший син Петро ховався, уникав зустрічі з чекістами, але все-таки в серпні 1945 р. біля оселі Вишинського потрапив у руки польським “яструбкам”. Тоді ж на “яструбків” напала боївка “Кармелюка”. Зав’язався бій, під час котрого загинув “яструбок” і випадково від чиеїсь кулі був убитий і Петро. Батьків з дітьми вивезли в Сибір, а господарку спалили. Батько помер в Сибіру, а мати з дітьми повернулася в Україну після 1956 р.

В опитуванні брали участь М. Гащук, С. Городецький, К. Климко та ін.

Присілок НИШИЙ БІК

МИХАЙЛО СПІВАК — виховував троє дітей: Параню, Володимира, Марію. Помер перед другою світовою війною, а вдова тоді вийшла заміж за Пришляка, з котрим виховали ще одну доню — Настю. Батько з огляду на майбутнє, навчав сина Володимира у Брюховицькій школі, де той закінчив 7 класів. У 1944 р. вступив в члени ОУН і працював у підпіллі, переховуючись, але в 1945 р. після закінчення війни зголосився в райвідділ НКДБ і після розмови з його начальником Смірновим влаштувався у Львові на роботу. Родина уникла репресій.

ІВАН СПІВАК (ЦУБАК) — селянин, але на землі не працював, бо її не мав. Жилося йому важко. Виховував четверо синів: Мирона, Михайла, Володимира і Василя, та три доньки: Марію,

Ганну та Павлину. Жили всі в невеличкому домі під лісом. В громадське життя села не втручалися. Всі на той час були дорослими і працювали, хто де міг, переважно у Львові. Крім корисної праці, вони мали постійні ексцеси з поліцією польською і радянською, а за часів німецької окупації — з українською. Поступово члени сім'ї вимирали і на сьогодні навіть від їхньої хати сліду нема.

МИХАЙЛО ГАПА — був постійним робітником панського двору — дорожнім майстром. Слідкував за станом кам'яного гостинця від панського двору до залізничної станції в Брюховичах. Пан Ішковський побудував йому будинок і визначив ділянку землі під городи. Жилося йому не найгірше, виховував четверо дітей (на той час ще малолітніх): Мар'яна, Катерину, Софію, Євстахію. За більшовицьких часів мости і дорогу зруйновано і до сьогодні їх не відновлено. Сім'ю Гапів ніхто не репресував.

МИХАЙЛО ДОВБУШ — за часів німецької окупації взяв в оренду напівзруйнований (колишній жидівський) водяний млин, реконструював його відповідно до тодішніх технічних вимог і почав працювати на користь селянству. Після другого “визволення” Галичини більшовиками млин націоналізували, а Довбуш працював на ньому як завідувач і таємно допомагав підпіллю та хлопцям “з лісу”, що не подобалося чекістам (60 “добри” люди доповідали Смірнову). У 1950 р. усю родину Довбуша вивезли в Сибір, а млин перестав працювати. Згодом, за дозволом “влади” розтягнули його, так що зараз і сліду від нього не залишилося. Сім'я Довбушів виховувала трьох синів: Богдана, Степана і Олександра, з котрими поїхали в Сибір і більше в село не поверталися.

ТУРЧИНСЬКА — виховувала двоє дітей. Старша, Марія, була господарчою в сотні “Глухого”, а коли сотню реорганізовано, пішла в підпілля. Під час облави потрапила в руки чекістів, і після допитів на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 її засудили на 10 р. таборів. За “злочини” доні-маму із сином Павлом вивезли на

Сибір, звідки вони вже не повернулися. Хата Турчинської була знищена, а на її місці сусід Лісович побудував свою оселю.

ТЕОДОР ЛІСОВИЧ — працював у млині. Виховував четверо на той час ще малолітніх дітей, і оскільки він не втручався в громадські справи села, то й ніхто його не тривожив. Був добрим майстром, але під час ремонтних робіт у млині трагічно загинув.

ГРИГОРІЙ ЛІСОВИЧ — хоч він оженився на дівчині із присілку Ляший Потік і там пристав у прийма, перебував у себе вдома, тому що після реорганізації сотні “Глухого” його відпустили. Маючи надійний схрон, переховувався від мобілізації. Та одного разу під час чергової облави його вбили. Родину не репресували.

МИХАЙЛО КУНТИЙ — селянин, виховував шестеро дітей, із котрих — двоє дочок і четверо синів. Сам Михайло на своєму обійсті трагічно загинув. Найстарший син працював у Львові в міліції, тому його в армію не брали. Решта дітей, коли підросли, знайшли місце праці у Львові.

ЙОСИФ ТУЗЯК — виховував четверо дітей. З них двоє синів і двоє дочок. Всі вони на той час були малолітніми. Тузьяк був спеціалістом по млинах і завідував ними у всі часи окупації. Як добрий християнин під час відновлення інтер’єру церкви своїм коштом відновив один із образів іконостасу. Скільки міг і чим міг допомагав сотні “Глухого” і підпілля. Чекісти знали про це (їм доносили “добрі” люди). Спочатку вдавали, що не знають, а потім і попереджали. Тузьяк інакше не міг чинити, бо вдень діяла одна влада, а вночі друга. І чекісти заарештували його, а млин закрили. Почалися допити, а потім на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Наперекір чекістським “традиціям”, сім’ю не турбували. Повернувшись додому після “хрущовської відлиги”, він вже довго не пожив.

ВОЛОДИМИР ЗАБАВА — селянин, добрий майстер (стельмах та коваль). Виховував двоє дітей: сина і доньку. Син служив у радянській армії десь у Росії, після війни там і залишився.

СТЕПАН ПІДВІРНИЙ — середнього достатку сел-чнин. Виховував п’ятеро дітей: сина Ярослава і чотири доньок. Степана

мобілізували в армію і без підготовки відправили на фронт, звідки він не повернувся. Анна створила свою сім'ю. Ніхто їх не турбував.

МИХАЙЛО ОСМАКЕВИЧ (ЩЕПАН) — належав до бідного прошарку селянства, за національністю поляк. Хоч асимілювався з тим народом, серед якого жив, все ж уважав себе “оброньцем” Львова. Виховував четверо дітей, з них два хлопці: Ясько і Адасько, та дівчата: Геля і Рузя. Навесні 1944 р. Щепан трагічно загинув. Сім'ю не репресували, а Ясько за першої можливості виїхав до Польщі.

ВАСИЛЬ МОКРИК — також, як і більшість селян, жив бідно. Виховував п'ятеро дітей, усі ще були малолітніми. Сам батько був сільським музикантом, задовольняв потреби сільської молоді. Ніхто із сім'ї не брав участі у визвольних змаганнях, тому ніхто їх і не тривожив.

ТЕОДОР ДІЖАК — середнього достатку селянин. Найбільш чисельна сім'я села. Виховував десятеро дітей, із них шестеро синів і четверо доньок. Майже всі вони були дорослими і в міру своїх можливостей брали участь в русі опору. Найбільшу активність у боротьбі з чекістами вів Роман. Був членом ОУН, стрільцем з сотні “Глухого”. Коли відбулася реорганізація сотні, Роман (“Кармелюк”) очолив один із роїв-боївку і став пострахом для чекістів та донощиків району. Найбільш довіреною його особою був Марчук, відомий як “Зеник”, виходець із східних областей України і, правдоподібно, раніше служив у власовській армії. Під час однієї акції, яку робили вони на Янівських Бірках, щоб добути документи офіцера радянської армії, на їхній дорозі випадково з'явився лейтенант Роман (“Кармелюк”) скомандував: “Ваші документи!” Пролунали постріли, і Роман-“Кармелюк” упав мертвим. “Зеник” цей агента, мабуть, виношував уже давно, але чекав можливості, щоб його виконати при свідках, аби тим самим відкупити себе перед “Родіной”. Це сталося на підвір'ї М. Гарваса в березні 1946 р. Родину Гарваса вивезли, а господаря заарештували і засудили за політичною статтею на 10 р. таборів.

Родину Романа-“Кармелюка” тероризували, а потім засудили на підставі ст.ст. 54-1а і вивезли в Сибір. Після “хрущовської відлиги” частина сім’ї повернулася в Україну.

ІВАН ГАЩУК — виходець із бідних селян, яким важко доводилося під час переднівку. Виховував троє дітей, із них два сини. Старший син Григорій був мобілізований в армію і відправлений на фронт. В першому бою отримав поранення і завдяки чому зберіг собі життя, але додому повернувся інвалідом. Родину його ніхто не переслідував.

ДМИТРО ГРУБИЙ (МУЗИЧКА) — виховував троє дітей: усі дівчата. В громадське життя вони не входили, а тому родину ніхто не турбував. Усі вони утворили свої сім’ї.

МИКОЛА МАРИНОВИЧ (ДОНСЬКИЙ) — виховував троє неповнолітніх дітей: Тараса, Настуню і Любу. Як селянин працював на своїй господарці, не ховався, бо не було потреби. В армію його не кликали і участі у громадському житті не брав, тож ніхто його і не турбував.

ВАСИЛЬ ТУЗЯК — селянин середнього достатку, був старшим братом у церкві. Виховував у християнському дусі троє дітей: Марію, Дмитра і Богдана. Богдан закінчив середню школу, вступив у Духовну семінарію і став православним священником. Після проголошення незалежності України висвятився на греко-католицького священника. Помер, спочиває на цвинтарі біля рокитнянської церкви.

ЙОСИФ ШПИТКО — виходець із бідного селянства. Виховував четверо малолітніх дітей: Марію, Стефу, Богдана і Ярослава. Сам Йосиф ховався від мобілізації в армію, а після закінчення війни зголосився в управління НКДБ і після розмови зі Смірновим вступив у “яструбки”. Коли потреба в них відпала, влаштувався у Львові на роботу. Після створення в селі колгоспу в 1949 р. сторожив колгоспне майно. Не знаючи про небезпеку, яка його чекає, зайшов з запаленою цигаркою до складу, де зберігалось пальне. Спалахнув бензин, і в цій пожежі Йосиф згорів.

АНДРІЙ ГРУБИЙ (ЦІСАР) — як і інші сусіди, селянин. Виховував двоє малолітніх дітей: доньку і сина. Андрій не хотів іти воювати, тож ухилився від мобілізації. Після закінчення війни легалізувався і працював на своїй невеличкій господарці. Коли організували колгосп, покинув усе і пішов на роботу до Львова.

АНДРІЙ РАК (СОДОМА) — селянин середнього достатку. Виховував трьох синів, двоє із них були дорослими: Михайло і Олекса, але вони не брали участі в громадському житті села. Ховалися від тотальної мобілізації в армію до часу, поки не влаштувалися на роботу у Львові. Заснували свої сім'ї їх та їхніх батьків чекісти не турбували.

МИХАЙЛО КОПИТИНСЬКИЙ — був добрим майстром-столяром, стельмахом. Виховував двоє дітей: Івана та Марійку. Іван був мобілізований в радянську армію, там запідозрили в нього психічне відхилення, почали лікувати і “залікували”. Додому прислали його в домовині. Донька Марійка створила свою сім'ю, і ніхто її не переслідував.

ТЕОДОР КРИНИЦЬКИЙ — середнього достатку селянин. Виховував трое дітей. Найстарший із них, Роман, був членом ОУН і працював у підпіллі. Ховаючись від тотальної мобілізації, захворів. Оскільки лікуватися не було змоги, то довго вже не пожив. Діти повиростали і створили свої сім'ї, але середущому Михайлу не поталанило, трагічно загинув: утопився у ставку. З чекістами не мали жодної справи.

ІВАН ПІДВІРНИЙ (ДІД) — належав до вбогого селянства, який із свого городу вижити не міг, тож періодично влаштовувався на різну працю. Життя його було не із легких. Виховував двоє малолітніх дітей, уникав зустрічі з чекістами, ховався. Чекісти його не переслідували.

ФРАНКО РОМАНИШИН — селянин середнього достатку. Був добрим ковалем та стельмахом. Виховував трьох синів: Мирона, Івана та Володимира. Обидва старші були членами ОУН і працювали у підпіллі. Мирон був у сотні “Глухого”, а після реорганізації її переховувався з Іваном від мобілізації в армію.

Та Мирона все ж таки схопили і післали на фронт, де він в першому бою і загинув. Родину ніхто не тривожив.

СТЕПАН ПАТІЙ — із діда-прадіда селянин середнього достатку, а ще добрий майстер, столяр та стельмах. Виховував троє дітей: Теклю, Оксану і Марію. Усі діти в час визвольних змагань були неповнолітніми, тож чекісти туди не навідувалися.

Центральна частина села

МИХАЙЛО ГОЙ (БУЦМАН) — був середнього достатку господарем. Виховував двоє синів: Дмитра та Григорія. Вони як порядні люди, виховані в християнському дусі, вважали, що всяка влада дана Богом і їй треба підпорядковуватися. Обидвох синів мобілізовано і відправлено на фронт. Дмитро загинув, залишивши на руках дружини двоє дітей. Григорій, щасливо повернувшись додому з війни, одружився на своїй “швагрові” і взяв на своє виховання двоє братових дітей. Репресій ніхто з сім’ї не зазнав.

АГАФІЯ ВОЙТИЦЬКА — сім’я проживала в панській хаті, бо були постійними робітниками в панському дворі. Після другого “визволення” Галичини радянськими військами сина мобілізували і скерували на фронт. Довго він не воював, загинув, залишивши дружину Дарку з донькою. Репресіям не піддавалися.

АНДРІЙ ЗАВАЛІЙ (ЗАВИВАНЕЦЬ) — також був постійним робітником панського двору, бо жив у панській хаті. Виховував двоє дітей. Син, коли підріс, поїхав на роботу в Донбас, а донька заснувала свою сім’ю у батьківській хаті. Ніхто із них не брав участі в антирадянському русі і тому репресивна машина їх не діткнулася.

АНДРІЙ ЗАВАЛІЙ (ШАЛАПАЙКО) виховував п’ятеро дітей, із котрих один був син, який, як і в більшості дорослих селян, ховався від мобілізації. Потрапив у руки чекістам. Засудили за ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів. Повернувся в Україну після 1956 р. Дівчата заснували свої сім’ї.

ЮРІЙ ЗАВАЛІЙ (КАЛАГУРКА) — також жив у панському будинку і був робітником двору, виховував троє дітей: двоє синів

і одну доньку. Діти в ті важкі часи були малолітніми, а батьки не втручалися у політику, тому чекісти не мали до них претензій.

ЄВКА ЗАВАЛІЙ (ПОЛЕТІНА) — належала до найбідніших селян, жила в панській хаті, виховувала єдиного сина Григорія. Під час першого “визволення” обрали її депутатом, за що вона на всі лади прославляла радянську владу. Дочекавшись другого “визволення” (за твердженнями селян-сусідів) почала доносити на підпільників. Після декількох попереджень польовим судом СБ (служби безпеки) була засуджена до страти в 1944 р. Так учинили і з її сином Грицем.

ДМИТРО ХИМЧАК — також жив із праці в панському дворі. Виховував троє дітей — Василя, Дмитра та Варвару у високому патріотичному дусі. Обидва сини були в сотні УПА. Василь віддав своє життя в одному із боїв на Львівщині, а Дмитро загинув у 1946 р. у боях в Чехії під час рейду його частини на захід. Батьків з донькою Варварою вивезли в Сибір. Із Сибіру рештки сім’ї повернулися в Україну внаслідок політичної “відлиги” в Союзі після 1956 р.

СТЕПАН ФУРИК — малозабезпечений селянин. Виховував п’ятеро дітей: трьох хлопців — Олексу, Степана і Андрія та двох дівчат — Агафію і Ольгу. Хлопці на час визвольних змагань були вже дорослими, тож за німецької окупації Степана встигли вивезти на роботу в Рейх, а після “більшовицького визволення” Галичини за активну участь у визвольних змаганнях заарештували Олексу і Андрія. На підставі статей 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів кожного. Осиротілих батьків чекісти не зачіпали. Діти повернулися в Україну вже після “хрущовської відлиги”.

МИХАЙЛО КОС — постійний робітник панського двору, жив у панському будинку і працював конюхом, возив на фіякрі родину пана. Виховував троє дітей, сина і дві доньки. Син Іван був дорослим, включився у громадське життя села і навіть виконував складні акції, в результаті чого трагічно загинув. Силкові більшовицькі структури родини не турбували.

МИХАЙЛО БОРДУН — був також двірським працівником і жив у панській хаті. Був нежонатим, але участі в громадському

житті не брав. Під час облави у нього знайшли зброю, за що був заарештований і засуджений за політичною статтею на 10 р. таборів. Повернувшись до села, після 1956 р. довго не пожив. Трагічно загинув.

ПЕТРО РАК — один із найбідніших селян. Жив самотньо, не був жонатим, ховався від мобілізації, а коли відпала потреба йти до армії, його не арештовували, і він блукав по родичах. Коли створили колгосп, Петро пішов пасти колгоспну худобу, був невимогливим до себе. Отак, пасучи худобу, помер на пасовиську.

ДМИТРО БАТЬОГА — малоземельний селянин, цурався громадського життя. Виховував двоє малолітніх дітей і за часів німецької окупації покинув село і виїхав до Львова.

ФАВРОНА — була вбогою селянкою, виховувала двох синів, з розумовими і фізичними вадами. Один із них, глухонімий, помер, а з другим, Романом, виїхала на Запоріжжя.

МИХАЙЛО МАРИНЯК — селянин-середник. Виховував трьох синів і дві доньки, що були малолітніми на час визвольних змагань. Сам не відставав від громадського життя села, ховався від мобілізації, а після закінчення війни легалізувався і працював на своїй господарці. Коли заснували колгосп, пішов працювати будівельником, очолив будівельну бригаду. Уник більшовицьких репресій.

ІВАН КОЗАК — середнього достатку селянин. Виховував четверо дітей: три доньки і одного сина (ще малого). Ховався від тотальної мобілізації, але потрапив у руки чекістам. Перетерпів допити і на підставі статей 54-1а та 54-11 засуджений на 10 р. таборів, відбував покарання у заполярних таборах. Після 1956 р. повернувся до сім'ї.

ВАСИЛЬ ГОЙ — заможний селянин. Виховував двох синів, які були ще неповнолітніми. Сам Василь був активним учасником визвольних змагань, у підпіллі переховувався від мобілізації. Одного разу під час облави виникла потреба вилізти із схрону, в котрому, крім нього, сидів і сусід його, Іван Склим. Василь потрапив у руки чекістам і під час допиту вимушений був вказати

на схрон, в котрому перебував. Василь показав інший схрон, а не той, в котрому перебували з Іваном (у нього був запасний). Склим же, коли Василь забарився з поверненням, вирішив змінити своє місцезнаходження, перейшов у запасний схрон. І коли Василь Гой привів чекістів до цього запасного схрону і з чистою совістю відкрив люк, знаючи що там нікого нема, остовпів. Там був Іван Склим. Чекісти скомандували “вихаді”, і біля схрону (6 лютого 1945 р.) розстріляли Івана. Василя відпустили, але для нього, чесного товариша Івана, вже не було життя. Вибрався до Львова і там наклав на себе руки.

ГРИГОРІЙ ПІДВІРНИЙ — брав участь у всіх громадських заходах села. Як і всі сусіди, ховався від мобілізації, не було за що воювати. Виховував троє дівчат, ще малолітніх на той час. Після заклику влади зголоситися з повинною, прийшов у районне НКВД і після “сповіді” у Смірнова вів свою господарку, а коли створили колгосп, працював у ньому. Сім’ю зберіг.

КАТЕРИНА ПІДВІРНА — в час німецької окупації потрапила на роботу до Німеччини і там познайомилася з таким робітником як і сама. Після закінчення війни приїхала з ним у село і одружилася. Виховували одного синочка, але життя не склалося: чоловік покинув її і кудись виїхав. Влада її не турбувала.

ІЛЬКО ЗАВАЛІЙ (ВИГІНСЬКИЙ ВУЙКО) — селянин, самодостатній господар. Виховував троє синів: Михайла, Романа та Володимира і доньку Гасю. Всі вони брали участь у русі визвольних змагань і теж ховалися від мобілізації. Михайло потрапивив у руки чекістам і після допиту на підставі статей 54-1а та 54-11 засуджений на 10 р. таборів, а Роман трагічно загинув. Решту членів сім’ї чекісти не чіпали. Михайло повернувся у село вже після “хрущовської відлиги”.

МИКОЛА КОЗАК — також був постійним робітником на панському дворі, бо проживав у панській хаті. Жив з дружиною вбого, дітей не було. В сільське життя не втручався, і тому уник репресій.

ЮРІЙ КОЛЯСА (Косцельний) — також, як і усі чоловіки села, уникав примусової мобілізації. Через певний час легалізувався, і

наприкінці 1945 р. навіть недовго працював секретарем сільради. Сім'я була бездітна, в селі облави відбувалися часто, а в СБ закралася підозра в тому, що причиною облав є, напевно, сам секретар сільради. Забрали його в ліс, звідки він вже не повернувся. Його дружину чекісти депортували в Сибір, підозрюючи, що вона приховує правду про те, що її чоловік пішов у лави УПА.

СТЕФАН МАРИНЯК — селянин, хлібороб. Виховував троє дітей: З приходом “визволителів” сина Івана мобілізували і відправили на фронт, звідки він не повернувся. Петро був членом ОУН, служив у рядах УПА і під час облави 8 березня 1945 р. загинув у нерівнім бою. Батько завчасно передбачаючи, що його можуть заарештувати чи вивезти в Сибір, побудував під своїм будинком надійний схрон, ховаючись, коли виникала небезпека. І чекісти таки прийшли вивозити його сім'ю, оскільки “його не було вдома”, то він став випадковим свідком вивозу своєї дружини і доньки. В цей, власне, день, 21 вересня 1944 р., коли вивозили його дружину і доньку, відбувся бій між сотнею УПА і облавниками, під час якого загинули десятки чекістів.

МИХАЙЛО ВИНАРИК — учасник першої світової війни, інвалід (втратив око). У нього було троє дітей. Найстарший із них, Андрій, був членом ОУН і служив у рядах УПА. У вересні 1945 р. потрапив у руки чекістам і після тортур на підставі ст. ст.54-1а, 54-11 був засуджений на 10 р.таборів, а всю сім'ю вивезли в Сибір. Мати померла на засланні, а батько з дітьми повернувся в Україну вже після 1956 р.

ГРИГОРІЙ ГРУБИЙ — селянин середнього достатку. Мав двоє дітей: сина і дочку, тоді малолітніми, а сам переховувався, уникав мобілізації. Коли небезпека мобілізації минула, пішов у каральні органи з “повинною” і став працювати. Ніхто його не турбував.

МИКОЛА ГРУБИЙ — виховував двоє дітей. Роман, який був членом ОУН, пройшов вишкіл у Карпатах і після повернення до села, під час однієї із облав на присілку Брідок, загинув у нерівному бою. Батьків і сестру Марію чекісти вивезли в Сибір. Додому повернулися після 1956 р.

ДМИТРО КОЗАК — хлібороб і добрий майстер-столяр, стельмах. Виховував двох неповнолітніх дітей. У зв'язку з віком, який підлягав мобілізації, переховувався. Коли війна закінчилася, легалізувався і пішов у Львів на роботу. Сім'ї вдалося уникнути репресій.

ДМИТРО КОПАК — мав двоє дівчат: Ганю і Зося. Ганя була членом ОУН і працювала зв'язковою в УПА. Через необережність потрапила в засаду і її заарештували. Після слідства на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Батьків разом з другою донькою Зосяю вивезли в Сибір. Ганя після звільнення в 1956 р. приїхала до батьків на заслання, і вже разом з ними приїхала додому. Їхній будинок був знищений, тож деякий час жили в чужій хаті.

МИХАЙЛО КОЗАК — мав п'ятеро дітей, із них двоє синів. Старший син Стефан ховався від мобілізації в армію, але під час однієї із облав 6 лютого 1945 р. потрапив у руки чекістів. Після арештів, на основі ст. ст. 54-1а, 54-11 його засудили на 10 р. таборів. Молодший Олекса пішов на фронт і там загинув. Батьки звернулися до влади про помилування Стефана і ці, наперекір своїй жорстокості, випустили його. Дівчата створили свої сім'ї. Після тих подій нікого з них більше не репресували.

ОЛЕКСА КОЛІВОШКА — селянин середнього достатку, хлібороб, виховував трое дітей. Найстарший, Євстахій, був членом ОУН і служив у сотні УПА. Брав участь у боях з більшовицькими облавниками, але після реформування сотні в окремі бойові рої Євстахій пішов на роботу у Львів. Там наприкінці 1944 р. його заарештували і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудила на 10 р. таборів. Мати померла ще в 1941 р., а батька разом з мачухою 15 січня 1946 р. вивезли в Сибір. Там народився ще один син. Молодший син Степан під час депортації утік і переховувався в рідних. Батько під час спроби втечі із заслання у дорозі загинув. Мачуха з сином повернулися в Україну після 1956 р.

ГРИГОРІЙ СВИЩ — був добрим господарем і свідомим українцем. Його заарештували в 1941 р. Загинув під час втечі більшовиків. Був вже старшим, коли одружився з вдовою Козак,

у котрої були два сини — Іван і Микола. Іван на той час був жонатим і унікав мобілізації, але потрапив у руки чекістам. Був засуджений, після закінчення війни амністували. Трохи працював у себе на господарці. Коли почалася колективізація, пішов на роботу до Львова.

ІВАН СЛІВІНСЬКИЙ — створивши сім'ю, жив у чужій хаті, бо своєї не мав. Виховував двох синів. І хоча Іван був призовного віку, не ховався і його не мобілізували. В селі поповзли всілякі чутки, через які у підпільників з'явився до нього підозра. Одного разу восени 1944 р. пішов по гриби і не повернувся. Через деякий час знайшли його в лісі мертвим.

ЮРКО ОНИСЬКО — був гайовим у панських лісах. Мав троє дітей (Володимир, Роман і Ольга). Найстарший син Володимир за підтримки пана Ішковського пішов учитися до Львова, там включився у підпільну працю і в 1940 р. був заарештований і на підставі ст.ст. 54-1а, 54-11 засуджений на 10 р. таборів. В Україну повернувся після війни. Роман був членом ОУН і боровся у рядах УПА. Під час облави під кодовою назвою “червона мітла” в 1945 р. через відверту перевагу противника не міг прийняти бою, шукав можливість десь заховатися, в цей час скосила його автоматна черга чекіста. Батьків з донькою Ольгою заарештували і готували на пересильній тюрмі до вивозу в Сибір. Двох стареньких з внуками вивезли, а Ольгу відпустили додому. Чоловіка Ольги — Олексу Мариняка арештували і за ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів.

Ольга стала коханкою начальника районного НКВС Смірнова, за що СБ їй цього не пробачила. Батьки повернулися в Україну в 1956 р. Чоловік Ольги після таборів повернувся в Україну, але заснував нову сім'ю в іншому районі. Внуки Юрка і діти Олекси, підрісши в неволі, там і створили свої сім'ї.

ПЕТРО КОПАК — як і всі чоловіки села, ховався від мобілізації, але потім, ще коли тривала війна, пішов у каральні органи з “повинною”, йому дозволили піти на роботу. Виховував двох малолітніх синів і чекісти перестали його переслідувати.

ФЕДІР ТАТОМИР (ТУМИР) — хлібороб, працьовита людина. Сім'я була бездітною і хоча безпосередньої участі в русі опору не брали, були їх симпатиками і матеріально допомагали повстанцям. Про це дізналися чекісти і їх вивезли в Сибір. Як і усі мешканці села, повернулися додому після 1956 р.

ІВАН ГОЙ — селянин середнього достатку, хлібороб, виховував п'ятеро дітей: Стефана, Андрія, Олексу, Романа і Ольгу. Найстарший син Стефан не хотів воювати за імперію, за Сталіна, пішов у сотню УПА. Вів бої з облавниками, а потім, після реорганізації сотні, самотужки ховався. Під час одної із облав його зловили і засудили за ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів. Андрій за часів німецької окупації поїхав у Рейх на роботу і слід його там затерся. Роман і Олекса, підрісши, після війни служили в червоній армії. Батьків влада не переслідувала, а Стефан повернувся в Україну після 1956 р.

МИКОЛА МАТІЯШ — селянин, хлібороб. Виховував малолітніх дітей і уникав мобілізації, а коли закінчилася війна, прийшов з повинною до органів НКВС, де погодився вступити в “яструбки” (сільська міліція), яка повинна була допомагати гарнізону в боротьбі з відділами УПА.

РОМАН ГРУБИЙ — був добрим господарем. За часів ЗУНР служив у рядах УГА (Української Галицької Армії). Виховував двоє дітей. Андрій був членом ОУН, боровся у рядах сотні УПА, а після переформування сотні в числі інших односельців ховався від мобілізації. Андрій після закінчення війни згодосився з “повинною” в органи НКВС, оженився і виїхав зі села до Львова. Батьків вивезли ще тоді, коли Андрій був у підпіллі у вересні 1944 р., а через деякий час донька Тоня поїхала до них добровільно. Довго там не була, а повернувшись до Львова, вийшла заміж. Батьки повернулися в Україну після 1956 р.

ТЕОДОР ЗАБАВА — селянин, хлібороб. Виховував троє дітей — синів Михайла, Олексу і доньку Катерину. Михайло і Олекса були в сотні “Глухого”, а після її реорганізації ховалися від мобілізації. Михайло під час одної із облав загинув, а Олекса

зголосився в органи НКВС і став працювати на своїй господарці. Батьків влада не переслідувала.

МАРІЯ ГОЙ — виховувала трое дітей: Володимира, Івана і Ганну. Хлопці брали участь в боротьбі проти радянської влади і каральна рука більшовиків їх досягнула, репресувала. На підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів кожного. Батьків вивезли в Сибір. Повернулися усі в Україну після 1956 р.

ПЕТРО ВИНАРЧУК — селянин середнього достатку, добрий господар. Виховував двоє дітей: Євгена і Катерину. Євген був членом ОУН, воював у сотні УПА і під час бою потрапив у полон. Його засудили, і на основі ст. ст. 54-1а, 54-11 дали 10 р. таборів. Батьків вивезли на Сибір, де батько помер, а мати повернулася в Україну після 1956 р. Тоді ж із таборів повернувся і їхній син. Донька Катерина на той час була одружена і уникла репресій.

СТЕПАН МАРИНЯК — походив із бідних селян. Був учасником Першої світової війни. Виховувати п'ятеро дітей: Романа, Володимира, Стефана, Марію і Софію. Хлопці, старші за віком, були членами ОУН і брали участь у боротьбі проти сталінського режиму, уникали примусової мобілізації. Їх заарештували і засудили на основі ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів кожного. Батьків з молодшими дітьми депортували в Сибір на незаселені землі. В Україну повернулися вже після 1956 р., і не в своє село, бо тут було зруйноване їхнє "гніздо".

ОЛЕКСА МАРИНЯК — був господарем середнього достатку, виховував двоє малолітніх дітей. Сам Олекса був патріотично вихований, тож пішов на службу в сотню "Глухого" УПА, де прослужив у ній, ведучи бої, до часу реформування сотні. У вересні 1944 р. його арештували і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Дітей вивезли на Сибір разом з дідом Юрком Ониськом. Дружини також вже не було, тому Олекса в село не повернувся.

МИКОЛА ГОЙ — селянин малого достатку. Виховував шестеро дітей. Їхнє життя було не із легких. Щоб вижити, мусив ще підробляти в каменоломні на Бірках та на лісорозробках в

панських лісах. Старші діти також шукали захисту від мобілізації в схронах. Після закінчення війни діти легалізувались, отримали роботу у Львові. Каральна рука влади не досягнула цю сім'ю.

ВАСИЛЬ ФЕДАЙ — мав одного сина, хворого з народження. Працював, долав свої життєві негаразди, ховався від тотальної мобілізації. Внаслідок підозріння у співпраці з владою трагічно загинув, як і вся сім'я. Минули роки, люди розглянулися довкола, і на місці трагедії встановили та освятили фігуру-хрест і щорічно біля нього відправляють Богослуження.

ФЕДЬКО ОНИСЬКО — працював гайовим у панському лісі і був добре забезпечений. Виховував четверо дітей. Згодом двоє померли, а інші, як і решту селян, були залучені до боротьби з більшовицьким режимом. Щасливо пережили лихоліття тодішніх часів. Дівчата створили свої сім'ї. Карателі нікого із них не репресували.

ПЕТРО ГОЙ — селянин, середнього достатку, господар. З приходом радянської влади заведений в армію, де без відповідної підготовки був відправлений на фронт, звідки не повернувся. Дружина залишилась на господарці з двома старшими батьками та малою донькою, вийшла заміж за колишнього працівника пароха села о. Коржинського — В. Мохника, який згодом, після смерті довголітнього дяка Михайла Мамчура, дякував у селі. Виховали троє дітей. Чекісти не мали з ними жодних турбот.

МИХАЙЛО КУНТИЙ — селянин. Виховував троє неповнолітніх дітей. Був мобілізований і відправлений на фронт. Після поранення демобілізували. Працював на своїй господарці, але коли організували колгосп “Нове життя”, був там конюхом, фірманив до кінця свого життя. Діти, коли вирости, подалися на роботу у Львів.

КАТЕРИНА КЛІМАС — селянка. Виховували з чоловіком четверо дітей. Чоловік помер, а найстаршого сина Стефана призвали до армії ще в 1940 р. Коли виникла друга світова війна, Стефана забрали в робочий батальйон, як і всіх галичан. Додому повернувся після закінчення війни.

СТЕПАН ФУРИК — його під час відступу (втечі) з Галичини в 1941 р. у власній хаті вбили більшовики за те, що, як порядний господар, мав радіо. Більшовики, побачивши на дереві антену, сприйняли його за шпигуна. Жінка залишилася з дітьми сама. Андрій і Зося за участь у визвольних змаганнях були арештовані і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засуджені на 10 р. таборів кожне. Мати з молодшим сином Степаном була вивезена в Сибір. Як птахів із вирію манить Батьківщина, так і родина Фуриків мріяла про своє “гніздо”. В Україну, в рідне село повернулися після політичної відлиги в 1956 р.

АНДРУХ ФУРИК — належав до одної із найбідніших родин села. Батько трьох дітей, сина Романа, доньок Ганни і Гасі, яка з народження була калікою. Туди пристав Микола Мамчур, котрий так само, як і усі, котрі підлягали мобілізації, ховався, але після закінчення війни зголосився з “повинною”. Більшовики нікого з родини Фурика не репресували.

ДМИТРО БІЩИК — селянин, із найбідніших господарів, який і не мав своєї хати, а жили в одному старенькому будинку разом з Василем Фуриком. Мав одного сина (ще дитина). З приходом радянської влади пішов в армію і без підготовки його відправили на фронт. З фронту Дмитро повернувся калікою. Після заснування колгоспу працював у ньому.

ВАСИЛЬ ФУРИК — жив в одній хаті з Дмитром Біщиком. Був незалежним селянином, виховував троє дітей, тоді малолітніх. На фронт не пішов, ховався. Радянська влада їх не репресувала.

СТЕФАН ЯКИМЕЦЬ — як і в більшості, бідна селянська родина. Виховували троє дітей: Анну, Софію, Михайла. Софію забрали в Німеччину, а Анна і Михайло загинули трагічно в жовтні 1945 р. Батьків вивезли у Сибір.

ПЕТРО КОЗАК — мав одного сина Андрія, на той час ще малолітнього. Під час однієї з облав у грудні 1945 р. Петро загинув, а усю сім'ю більшовики вивезли в Сибір. У свою хату повернувся тільки син Андрій. Мати і жінка померли в сибірських снігах.

МИХАЙЛО ОНИСЬКО — старша людина, господар. Виховував двох синів, бо доньки заснували вже свої сім'ї. Молодший син пішов на фронт і звідти вже не повернувся. Старший син оженився на Бірках. Чекісти не мали причини їх переслідувати.

ВАСИЛЬ ЄЗЕРСЬКИЙ — мав одну доньку Марію, яка брала участь у визвольній боротьбі. Уникала зустрічі з чекістами, але одного разу, під час облави в 1945 р. її поранили, арештували і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів, а батьків вивезли в Сибір. Із Сибіру вони не повернулися, бо їхнє господарство було знищене, нікуди було їхати. А крім того вже сил не було на таку далеку дорогу.

ПЕТРО ГУДЗ — селянин, сім'я котрого жила вбого: хатина під стріхою і на одну кімнату з сіньми. Виховував у патріотичних почуттях трьох синів: Івана, Василя і Стефана, доньку Марію. Будучи членами ОУН і працюючи підпільно, сини ховалися від переслідування та мобілізації і під час однієї із облав усі троє загинули. Щоб іще більше познущатися над батьками, їх з донькою вивезли в Сибір, звідки вони вже не повернулися.

ОЛЕКСА КАРДАШ (КАСПРОЙКО) — селянин невеликого достатку, виховував одного сина Григорія, який так само, як і батько, ховався від мобілізації і під час облави потрапив до рук чекістів, які на місці його розстріляли, а батька така ж доля зустріла 22 вересня наступного дня після бою УПА з чекістами, коли вони потерпіли невдачу (багато їх загинуло в селі). Розлючені, з великою кількістю солдатів, зробили облаву, під час котрої загинув і Олекса. Мати, яка залишилася сиротою, ховалася по чужих домівках і померла своєю смертю у рідній хаті.

ІВАН СКЛИМ — добрий, середнього достатку господар, який сам був патріотом і дітей виховав в такому ж дусі. Мав він троє дітей: сина Андрія і доньок Ганю і Параню. Усі на той час були дорослими. Батько і син були членами ОУН, а син Андрій служив у сотні УПА. Батько Іван, перебуваючи в підпіллі, мав свій бункер, куди часами ховалися сусіди. В одну із облав “добрий” сусід,

потрапивши до рук чекістів, не хотючи, вказав на схрон, де в цей час перебував Іван. Сталося непоправне. Іван загинув від рук чекістів 6 лютого 1945 р., син Андрій — у бою, під час заготівлі харчів для сотні, під с. Гряда, 8 березня 1945 р. Навідником, винуватцем вбивства був сумнозвісний Стойко. Матір з донькою вивезли в Сибірські простори, а другу доньку Ганю засудили на 10 р. таборів, звідки вони повернулися в Україну вже після 1956 р.

ЮРКО ЧИЖ — мав троє дітей: двох синів і одну доньку. Усі вони були дорослими і брали участь у визвольних змаганнях. Перебували у підпіллі. Син Михайло під час облоги був убитий, а батька арештували і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Іншим разом, під час облоги під кодом “червона мітла” загинув і другий син Федір. Донька Марія з матір’ю втекли до Львова і там зуміли уникнути переслідування.

ЮРКО КУНТИЙ — вже був старшою людиною. Мав за зятя Олексу Гудза, котрий, як і усі чоловіки, ховався від мобілізації. І це йому вдалося. Виховали доньку і сина. Ніхто їх не репресував.

ДМИТРО АНДРЕЙКО — селянин середнього достатку. В патріотичному дусі виховав трьох синів: Олексу, Андрія і Михайла та доньку Єву. Під час обширних чекістських облав на людей загинули батько Дмитро та син Олекса. Андрія арештували і засудили на 10 р. таборів, а матір з донькою вивезли на Сибір. В Україну все ж таки повернулися після політичної “відлиги” 1956 р.

АНДРІЙ ЗАВАЛІЙ — селянин, добрий господар, а також громадський діяч. Був головою “Просвіти” в селі, за що після першого “визволення” Галичини більшовицькими військами, в 1940 р. був арештований і загинув у казематах Замарстинівської тюрми, залишивши сиротами дітей: доньку Анну і синів Андрія та Романа. Після другого “визволення” Галичини Андрій, будучи призовного віку, ховався від мобілізації, але після закінчення війни зголосився в органи НКВС і пішов служити в червону армію. На цей час нікого не репресували. Усі діти створили свої сім’ї.

МИХАЙЛО ГАРВАС — як і всі хлопці призовного віку, національно свідомі, уникав мобілізації. Після заклику радянської

влади зголошуватися прийшов у райвідділ НКВС, де після відповідної “сповіді” його призначили секретарем сільради. Виховував трое дітей: Івана, Михайла і Марту. Іван, який був втягнутий у справи визвольного руху, працював у підпіллі і переховувався. Після закінчення війни разом з татом прийшов до органів НКВС з “повинною”, і йому дозволили перейти у Львів на роботу.

ВАСИЛЬ КОЛЯСА — селянин, виховував двоє дівчат, які вже брали участь в русі визвольних змагань, були зв’язковими та господарчими в сотні “Глухого”. Вони щасливо пережили ті важкі часи. Нікого не репресували.

ФЕДІР РАК — виховував трое малолітніх синів: Івана, Стефана і Андрія. Був добрим господарем, і теж, як і усі, був у підпіллі і ховався від переслідування та мобілізації. В час його підпільної праці дружину з дітьми вивезли в Сибір, а Федір скористався амністією, яку оголосила влада, і прийшов до райвідділу НКВС з “повинною”. Це могло бути тільки в радянській дійсності, коли сім’я карається в Сибірі за нібито скоєні “злочини” чоловіка, а той чоловік вільно ходить по Львову. Сім’я повернулася в Україну після політичної “відлиги” після 1956 р.

МИХАЙЛО КИЧМА — мав ще двох братів: Андрія і Григорія. Андрій був арештований ще в 1940 р., засуджений і вивезений вглиб Росії, там працював і після закінченні війни повернувся до Львова. Михайло з Григорієм ховалися від мобілізації, а після закінчення війни вимушені були зголоситися в каральні органи і розкаятися. Григорій пішов до Львова на роботу, а Михайло деякий час працював головою сільради, а потім, коли був заснований колгосп, працював бригадиром будівельної бригади.

ДМИТРО ГАЩУК — селянин середнього достатку. Виховував шестеро дітей, із котрих двоє синів: Стефан і Василь, старші за віком, брали участь у русі визвольних змагань. Євка була арештована, засуджена і заслана в Сибір, там зустріла такого ж знедоленого Михайла Гащука і одружилися. Іншим членам сім’ї вдалося уникнути репресій.

ВАСИЛЬ ЗАВАЛІЙ — селянин. Виховував четверо дітей, із них двоє синів: Петра і Романа. Діти були ще малими, тому не приносили владі “прикроців”. Сам Василь трохи ховався, але вимушений був легалізуватись, щоб виховувати дітей. Чекісти не турбували сім’ю.

ВАСИЛЬ НЕДІЛЬКА — багатодітний батько, виховував четверо дітей, з них одного сина Романа. Батько помер під час німецької окупації, а сина Романа мобілізували більшовики і відправили на фронт, звідки він не повернувся. Гася, Марія і Катерина заснували свої сім’ї. Органи влади їх не турбували.

ЗАВАЛІЙ — селянин, виховував одного малолітнього сина Стефана і не втручався у політичне життя села, а тому каральні органи його не помічали.

ДМИТРО ФУРИК — середнього достатку господар, який користувався авторитетом у селян. Виховував двох синів, які були членами ОУН і працювали у підпіллі. Петро був станичним села і очолював мережу ОУН. В одному із боїв під час чергової облави у вересні 1945 р. загинув із зброєю в руках. Микола був заскочений чекістами в криївці у вересні 1945 р., почав відстрілюватися, але вкинута в криївку граната зупинила його життя. Батьків вивезли в Сибір, а господарка їхня пропала. В село до рідного гнізда повернулися старенькі вже після 1956 р.

ПАРАНЯ ОНИСЬКО — батько помер, а мати виховувала двох синів: Івана і Олексу. Олексу, який не був втягнутий у підпільне життя села, совіти мобілізували і відправили на фронт, звідки він не повернувся, а молодший Іван переховувався у селі і щасливо вижив.

ЮРІЙ ЗАВАЛІЙ — самодостатній господар. Мав двох малолітніх синів, а сам, як і більшість дорослих чоловіків, пішов у підпілля і ховався від ворожих очей, однак “люди добрі” допомогли його арештувати. Отримав вирок за ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів. Жінку з малими дітьми не пошкодували, вивезли на поселення до Сибіру, де діти підрости і отримавши інше виховання, вже не повернулися в Україну.

АНДРІЙ ЧАРНЕЦЬКИЙ — з дружиною виховували двоє малолітніх дітей: доньку і сина. Сам Андрій не долучався до життя визвольних змагань і в армію його також не призвали, то ж щасливо пережили лихоліття.

ДМИТРО КУНТИЙ — селянин, самодостатній хлібороб, був у підпіллі, переховувався від мобілізації. Доглядав двоє малолітніх дітей-доньок. На заклик влади зголоситися пішов в райвідділ НКВС з розкаянням, після розмови із Смірновим легалізувався. Його не арештували.

ІВАН БОРДУН — хлібороб, був у підпіллі, ховався від мобілізації, як і інші, але роздумав і зголосився на військкомат. Післали його в армію поповнити поріділі ряди фронту. Щасливо відвоював і після поранення повернувся додому, де разом з дружиною виховували троє дівчат.

ІЛЬКО БОРДУН — хлібороб, жив трохи віддалено від центру села, був інвалідом і тому був далекий від тодішніх подій. Виховував двох малолітніх на той час синів. Чекісти його не тривожили.

ІВАН СЕЛЕЦЬКИЙ — хлібороб. Вперше був арештований в 1941 р. разом з іншими односельцями (Свищ, Склим, Завалій, Маринович (з Блищивод), котрі не повернулися з тюрми. Іванові вдалося повернутись додому. За часів німецької окупації його також арештували, але за справи побутового характеру.

МИХАЙЛО ОЗЕМБЛОВСЬКИЙ — селянин, член ОУН, служив у сотні “Глухого” і вів бої з облавниками. Після переформування сотні на окремі бойові рої перейшов у боївку під командуванням Р. Діжака (“Кармелюка”). Там захворів на туберкульоз, лікуватися не мав можливості і помер у вересні 1945 р. в чужій хаті (там, де переховувався). Батька не було. Одну сестру німці вивезли в Рейх на роботу, а другу з мамою чекісти вивезли в Сибір — і сім’ї не стало. В Україну повернулися після 1956 р.

МИХАЙЛО ШУШКЕВИЧ — був молодим господарем, мав малих дітей, котрих, потрібно було виховувати. Перебував у

підпіллі. Сім'ю совіти обкладали податками, “добровільною позикою”, а діти жили без батька. Тоді він, скориставшись амністією, яку надали каральні більшовицькі органи, пішов з повинною в райвідділ НКВС. Йому дозволили піти на роботу на залізницю, де давали “бронь” від служби в армії. Сім'ю не репресували.

ЮРКО ГОЙ — селянин, господар. Виховував дві доньки, котрі фізичною працею вносили свій вклад для утримання сотні УПА. Сам Юрко був інвалідом, не брав жодної участі в русі спротиву. Репресивна машина їх оминула.

ЙОСИФ ФУГЛІНСЬКИЙ — як і всі молоді господарі, мав дрібні діти, котрих треба було утримувати і виховувати, а сам ховався від мобілізації. Заклик влади про амністію і важкі умови життя спричинилися до того, що не тільки він, але багато інших людей пішли з “повинною” в райвідділ НКВС. “Висповідавшись”, пішов Йосиф на роботу.

ПЕТРО ВОЛЬСЬКИЙ — також мав малолітніх дітей: дві доньки, а сам ховався. Під час облави в грудні 1945 р. потрапив у руки чекістів. Після суду, на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 отримав 10 р. таборів. Сім'ю не репресували. Повернувся в Україну після 1956 р.

ОЛЕКСА ВИШИНСЬКИЙ — був у сотні “Глухого” в УПА, а після її реформування був у рої-бойці під командуванням “Шаха”. Став свідком розправи над зрадником Стойком, який спричинився до загибелі 12 стрільців на господарці Зельмана. Ховавався, мав одну доньку. Йому вдалося уникнути репресій. Постійно працював у лісовому господарстві.

ІВАН КОЛЯСА — селянин. В червону армію призвали його ще в 1940 р., але коли почалася війна, його в числі інших галичан відправили в робочі батальйони. Мав три сестри: Катерину, Марію і Параню, котрі брали активну участь у визвольному русі. Іван повернувся в село після війни, але незабаром вибрався на роботу у Львів. Родина репресій уникла.

ІВАН КУНТИЙ — селянин, господар. Як і усі чоловіки села, ховався від мобілізації, хоча в підпіллі не брав участі. Оскільки

мав малолітніх дітей, що вимагали опіки і виховання, Михайло вирішив зголоситися в райвідділ НКВС до Смірнова, який на той час був “мірилом провини” кожного селянина. “Висповідавшись”, працював на своєму господарстві. Чекісти сім’ю не рухали.

МИХАЙЛО ГУРАЛЬ — селянин, господар. Мав дві доньки, із котрих молодша пішла на роботу у Львів, а старша залишилася на господарці. Якось влітку 1945 р., коли пасла на пасовиську корову, “шалена” куля її вбила. Кому і що вона завинила, до сьогодні залишилося таємницею.

ЙОСИФ ПІДВІРНИЙ — молодий господар, мав малолітнього сина на вихованні, і, як і інші селяни, ховався від мобілізації, а коли вже небезпека набору в армію минула, зголосився в райвідділ НКВС з “повинною”. Силкові органи дали йому змогу працювати на своїй господарці.

ІВАН ПЕСТ — був гайовим у панському лісі, і хоча обов’язків своїх по охороні вже не виконував, за звичкою, пішов у ліс подивитися на “свою” господарку. Ворогів серед селян не мав, а все ж таки сталася трагедія, його вбили. Чекісти не повірили в це, говорили, що він пішов в УПА, і жінку з дочкою вивезли в Сибір. Повернулися вони в Україну після 1956 р.

ІВАН КОСІНСЬКИЙ — селянин, самодостатній господар. Виховував три доньки, котрі брали активну участь у підтримці підпілля. Іван, як підпільник, переховувався, але був виявлений облавниками і при спробі втечі загинув. Сім’ю не репресували. Доньки заснували свої сім’ї.

АНДРІЙ ЗАБАВА — селянин, добрий господар. Виховував четверо синів: Григорія, Семена, Федора і Павла. Усі вони на той час були дорослими і брали участь в громадському житті села. Були членами ОУН, а Павло служив в сотні УПА. Під час облави, в листопаді 1945 р. Павло потрапив у руки чекістів і його провадили босим (бо зняли з нього чоботи) до Жовкви на свій постій, звідки прийшли на допомогу гарнізонникам із Брюхович. Відбулися допити і на підставі статей 54-1а, 54-11 отримав

стандартний термін покарання — 10 р. таборів. Взимку 1946 р. Гриць і Федір потрапили в руки чекістів, а незабаром батьків та останнього сина Семена вивезли в Сибір. Сім'ї не стало. В хаті замешкали чужі люди, і навіть після “хрущовської відлиги” не було вже куди повертатися.

СТЕФАН СЛІВІНСЬКИЙ — селянин, добрий господар. Виховував чотири доньки: Марію, Катерину, Дараню і Ганю. Всі вони були вже такого віку, що брали участь у визвольному русі. Марію, одружену з Селецьким, який під час облави загинув, вивезли в Сибір. Батьки були старшого віку, їх не репресували.

ГРИГОРІЙ КЛІМАС — селянин. Його сім'я жила вбого. Виховували трое дітей, із котрих один син. Діти були ще малолітніми, а сам Григорій ховався від мобілізації. Під час одної із облав у 1945 р. його арештували, і за ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Сім'ю не репресували. В Україну Григорій повернувся після 1956 р.

ОЛЕКСА ГРУБИЙ — селянин. Виховував двоє дітей, старшу Зося, яка брала участь у русі опору і була членом ОУН. Під час облави її заарештували і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Син Андрій був малолітнім. Батьків не репресували.

МИХАЙЛО МАТІЯШ — селянин. Як усі молоді господарі, ховався від мобілізації, бо за що ж мав воювати? Хіба за тих, які мордували невинних людей у тюрмах в 1941 р.? Під час чергової облави потрапив у руки чекістів. Судили, і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 “відміряли” 10 р. таборів. Діти були малі і, може, це захистило сім'ю від вивезення на Сибір. Сам Михайло повернувся до сім'ї після більшовицької “відлиги” в 1956 р.

ЮРКО ІЛЬЧИШИН — селянин, самодостатній господар. Виховував четверо дітей, із котрих двоє синів — Дмитро і Андрій. Сини, як і в більшості молодь села, були задіяні в рух спротиву. Андрій потрапив у руки чекістам і його на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів, звідки він повернувся після 1956 р. Дмитрові вдалося влаштуватися у Львові на роботу. Родину не репресували.

МИХАЙЛО КУНТИЙ — молодий, самодостатній господар. Виховував четверо дітей: трьох синів і одну доньку, які тоді були ще малолітніми. Михайло заради майбутнього дітей, задля України вступив в ОУН, підпільно працював, ховаючись від “злих” очей та мобілізації. У час найбільш інтенсивних облав у 1945 р. потрапив у руки чекістів. Його засудили за ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів. Сім'я втратила годувальника, для неї настала криза. Михайло повернувся до сім'ї після 1956 р.

ОЛЕКСА ГУРАЛЬ — належав до бідної родини. Виховував четверо дітей: двох синів і дві доньки. Один син від народження був калікою, а старший оженився і вибрався із села. Праця рук (був малоземельним) була єдиним засобом існування сім'ї. Ніхто із сім'ї не був задіяний у події визвольних змагань, тому чекісти їх не турбували.

ОЛЕКСА ГУРАЛЬ — виходець із бідних незаможних селян. Виховував троє малолітніх дітей: Зосю, Гасю і Стефана. Олекса з народження був калікою, тож не був задіяний у рух визвольних змагань. Каральні органи до них не мали претензій.

ОЛЕКСА КОПАК — добрий господар, виходець із Брідка. Будучи призовного віку, ховався від тотальної мобілізації. Під час одної із частих облав 6 лютого 1945 р. загинув в схроні разом із Льчишиними: батьком Федором та синами Іваном і Михайлом. Жінку з дітьми не репресували.

ОЛЕКСА ГОЙ — виходець із малозаможних селян. При своїх “достатках” відважився виховувати семеро дітей, в тому числі троє синів. Старший син був призваний в армію, воював на фронті, а коли повернувся, трагічно загинув у селі. Дівчата Ганя і Зося працювали у підпіллі, були учасниками визвольних змагань. Потрапили в засаду, їх арештували. На підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 засуджені на 10 р. таборів кожна. Решту сім'ї чекісти не тривожили, а дівчата із таборів повернулися після 1956 р.

СУБОТА — малоземельний селянин. Виховував двоє малолітніх дітей: сина і доню. Вони були такими ж, як і інші селяни, але чекісти за ними не бачили якихось порушень супроти радянської влади, то й сім'ю не турбували.

АНДРІЙ ТУЗЯК — виходець із бідного прошарку селян і сам фізично хворий. Виховував двоє малолітніх дітей — синів, а оскільки не втручався у життя села, то і чекісти не турбували.

ФЕДІР ІЛЬЧИШИН (ШПАК) — селянин, самодостатній господар. Виховував двоє вже дорослих синів: Івана і Михайла. Ще заздалегідь, до приходу “визволителів”, побудував із синами надійний бункер і в час облав переховувалися у ньому. У лютому 1945 р. після чиєсь “наводки” чекісти віднайшли цей бункер. Тоді ж, разом з Ільчишиними, був їхній сусід Олекса Копак. Зброї у них не було, оборонятися не було чим, тож на вимогу вийти один за одним вилізли. Щоб надати собі більше “героїки”, чекісти змусили полонених утікати до лісу, і коли вони опинилися на певній відстані, застрочили автомати і всі затримані попадали мертвими. Загинули тоді батько Федір, сини його Іван і Михайло, та сусід їхній Олекса Копак. Чекістам цього було мало, на звуки стрілянини збіглося їх багато на господарку Ільчишина. Пограбували все, що там було (для цього взяли коні і підводу у сусіда), а забравши худобу, усю господарку спалили. Які ще матері світу несли такі страждання? І ось ця дружина і мати разом з донею Марійкою в час цієї трагедії знайшла в собі силу і, вибравши слушну хвилину (коли чекісти грабували майно), втекла з дитиною, а потім довгі роки життя поневірялася по чужих кутках.

АНДРІЙ КОЗАК — малоземельний господар, жив убого. Так само, як усі чоловіки села, переховувався від мобілізації, але незабаром прийшов до чекістів з “повинною”. Після “сповіді” завербувався на постійне місце проживання в Херсонську область і виїхав туди зі всією родиною. Там працював у колгоспі, звідки прийшла звістка про те, що через невідомі причини його убито.

Василь ГАРВАС — селянин, самодостатній господар. Виховував двоє дітей, сина і доньку, вже дорослих людей. Іван був членом ОУН і один із перших вступив в новосформовану сотню “Глухого” УПА. Вів бої з облавниками, захищав селян від вивозу їх на Сибір, доки не отримав наказ у 1946 р. зі своєю частиною перебраться на Захід. За великої втрати побратимів

Йому пощастило добратися до ФРН, а звідти — до Канади. Написав спогади про свої бойові походи і життя в УПА. Спогади надруковані в “Літописі Української Повстанської Армії”, том № 31 за фінансової допомоги автора). Батьків і сестру Анну москалі вивезли в Сибір, звідки вони повернулися після 1956 р.

ІВАН КУНТИЙ — селянин, також не уник масових репресій. Був учасником визвольних змагань і ховався, але потім через дітей (а їх було п'ятеро), які були ще малими і треба було їх утримувати і виховувати, ростити, пішов у райвідділ НКВС “повинною”. Відпустили, почав працювати на своїй господарщині і зберіг свою велику сім'ю.

МИХАЙЛО СЛІВІНСЬКИЙ — мав четверо дітей, трьох синів Івана, Степана, Василя, і доньку Ганю. Всі вони брали участь у визвольних змаганнях і тому чекісти зосереджували на них пильну увагу. Іван пішов у ліс на гриби і там трагічно загинув. Стефан продовжував ховатися, доки в 1946 р. не потрапив до рук чекістам. Його судили і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 радянська феміда відміряла йому 10 р. таборів. Василь не мав сім'ї, і після закінчення війни жив у рідній хаті. Батьки помирали, і він залишився самотнім. Час від часу до нього навідувався сусід Маринович, доки одного дня знайшов його в хаті мертвим — помер.

АНДРІЙ ПІДВІРНИЙ — найстарший син родини Підвірних. Мав сестер Зосю, Ганю, Юстину, які були ще молодими. Сам Андрій як підпільник і як людина призовного віку переховувався, але йому не пощастило. Під час одної із облав його захопили в схроні і, як звичайно: допити, слідство, суд і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 відміряли стандарту кару — 10 р. таборів. Родину забрали в пересильну тюрму, де перед відправкою ще проводили слідство. Їм пощастило: в останній момент їх відпустили додому. Сестри створили свої сім'ї і розійшлися, хто куди, а Андрій повернувся в село, до рідні в 1956 р.

АНДРІЙ КОСІНСЬКИЙ — був добрим господарем, як також і добрим майстром. Не відрізнявся від односельців, ховався від тої

самої “біди”. Мав двох синів і дві доньки ще малолітні, котрим не міг уділяти належної уваги, тож вирішив зголоситися до каральних органів. Восени 1945 р. “покаявся”, як цього вимагали більшовицькі закони. І родину після “покаяння” не чіпали.

СТЕФАН ГОЙ — молодий господар, теж не хотів вмирати “за Родіну, за Сталіна”. Був учасником визвольних змагань і ховався в добре обладнаній криївці, чи, може, бункері, бо до кінця війни ніхто із облавників його не виявив. Діти були малі (мав двох синів і одну доньку) і не бачив іншого виходу, як тільки зголоситися. Пішов на зустріч зі Смірновим, начальником райвідділу НКВС. Цим і зберіг сім’ю, нікого не репресували.

ІВАН МАЦЬКО — теж молодий господар. Мав малолітніх дітей: одного сина та дві доньки. Переховувався, будучи учасником визвольних змагань. Так робили всі. А душа боліла за дітей, які були позбавлені дитинства. Після закінчення війни в 1945 р. зголосився. Смірнов, мабуть, не вбачав у його минулому великих “злочинів”, тому відпустив. Працював на своєму господарстві, а коли організували колгосп, став його головою. Та довго не довелося йому керувати, захворів і помер.

МИКОЛА МАРИНОВИЧ — працював у млині робітником ще від тих часів, коли млин був панською власністю. Виховував трьох синів, на той час ще малолітніх. І хоча він не був втягнутий у визвольних рух, спочатку переховувався, але недовго, бо в млині потрібний був кваліфікований робітник. Працюючи, допомагав стрільцям сотні УПА і підпільникам борошном. Влада не тривожила його. Помер трагічно, на робочому місці, порушивши техніку безпеки.

ОЛЕКСА ОНИСЬКО — виховував шестеро дітей, із котрих четверо було синів: Олекса, Дмитро, Іван та Роман, і двоє доньок: Ганна і Марія. Життя у них було не із легких, але він сподівався дати собі раду. Після “визволення” старші діти включилися в боротьбу проти більшовизму. Найстаршого сина Олексу арештували і на підставі статей кримінального кодексу засудили на 10 р. таборів з

наступним позбавленням прав на 5 років. Батьків з п'ятьма дітьми чекісти вивезли в Сибір. У село вони не повернулися.

МАРІЯ КОЛЯСА — селянка, виховала двох синів. Життя було не із легких, але діти не стояли осторонь подій, які охопили усе село. У вересні 1944 р. під час акції вивозу родина Мариняка і Грубого, коли, захищаючи селян, у бій вступили повстанці сотні “Глухого”, загинув син Йосиф, а згодом арештували молодшого сина Семена, засудили і відправили в московські табори. Мати залишилася сама. Ховалася від більшовиків, їй вдалося уціліти.

ІВАН КУРНИЦЬКИЙ — селянин, виховував двох синів Степана і Олексу, які в той час ще були малолітніми. Курницький також не спішився іти на фронт і переховувався у власному схроні. Під час першого “визволення” служив у міліції, поводився з односельцями добре, нікому не шкодив, тому ніхто із воюючих сторін не турбував його.

МИХАЙЛО РАК — селянин. Через втрату ноги на першій світовій війні жив на пенсію, виплачувану Австрією. Виховував двоє дітей: сина Михайла та доньку Марію. В час німецької окупації син був у самообороні. З приходом радянської влади його мобілізували, післали на фронт без військового вишколу.

Після поранення Михайло повернувся додому, а повіривши в “добрі” справи радянської влади, став комуністом. Працював то головою колгоспу, то головою сільради. Донька Марія, як і уся молодь, сприяла учасникам визвольних подій.

ІВАН ЛУЦИК — селянин. Призваний до лав радянської армії, був на фронті, поранили, повернувся додому. Створив сім'ю і виховав троє дітей: двох синів та доньку.

КАТЕРИНА ШТУМЕРОВА — селянка, жила бідно в чужій панській хаті. Виховала дві доньки, котрі розійшлися по світу. Жила самотньо. Зрадник А. Стойко, щоб відвести від себе підозру в зраді, звинуватив її у запродавстві. Загинула трагічно.

МИКОЛА МАРИНЯК — самодостатній селянин. Виховував п'ятеро дітей, трьох синів: Василя, Володимира і Степана, та дві доньки: Софію і Ольгу. Час був неспокійний. Почуття національної

свідомості проявляв тим, що уникав мобілізації і допомагав підпіллю. Зберіг сім'ю від більшовицьких репресій.

МАТВІЙ ІЛЬЧИШИН — селянин. Виховував троє дітей, двох синів: Михайла та Степана, доньку Зосю. У час німецької окупації Михайла забрали до Німеччини на роботу, інші діти були малолітніми. Матвій, боячись загинути на фронті, переховувався у схронах і уцілів. Радянська феміда не досягнула його.

ВОЛОДИМИР ЗЕЛЬМАН — селянин середнього достатку. Виховував четверо дітей, сина Романа і троє доньок: Марію, Емілію та Софію. У Зельманів мешкала молода жінка, яка прибула з Молдавії. Її звали Анною-“басарабкою”. Хоча Зельмана не збиралися мобілізувати до війська, він старався не потрапляти на очі карателям. Коли на їхньому хуторі відбувся бій, разом з дванадцятьма повстанцями загинула ця жінка-“басарабка” і син Зельмана Роман. Через день після трагедії знову приїхали чекісти і спалили господарку. Ніхто його не турбував і він відбудовував хату. Невдовзі вибрали його головою сільради, але ця посада призвела до трагічної загибелі.

ВАСИЛЬ СЕЛЕЦЬКИЙ — селянин. Виховував сина Ярослава, ще малолітнього на той час, але сам Василь не дожив до більшовицького “визволення”, загинув у час німецької окупації. Після бою, який відбувся на хуторі, одночасно з садибою Зельмана чекісти спалили і господарку. Родину не рухали.

ОЛЕКСІЙ СЕЛЕЦЬКИЙ — селянин. Виховував троє малолітніх доньок (Славу, Стефу...). Разом з дружиною Марією працював у підпіллі. Коли Олексій загинув, то чекісти Марію заарештували і з дітьми вивезли у Сибір. Повернулися в Україну після 1956 р.

ІВАН ТУЗЯК (ШВАБ) — хлібороб. Виховував п'ятеро дітей, синів: Богдана, Дмитра і Мирона, та двоє доньок: Стефу і Марту. Всі вони були на той час малолітніми, а батьки важко працювали, щоб прогодувати і одягнути їх. Старалися не втручатися в громадське життя села, а тому чекісти їх не турбували.

ВАСИЛЬ ТУЗЯК — належав до бідних селян. Виховував троє малолітніх дітей, сина Мар'яна і дві доньки: Агафію і Марію. Не брав участі в русі спротиву, і тому ніхто їх не турбував.

СТЕФАН ТУЗЯК — селянин законослухняний. На вимогу радянської влади пішов на фронт і там його поранили, тож вижив. Повернувся додому, заснував сім'ю і відійшов від визвольного руху.

Сім'я МАРИНЯКІВ — це самовистарчалні селяни, які виховали в доброму національному і християнському дусі дев'ятеро дітей: восьмеро синів і одну донечку. Збереглася світлина, на якій стоять брати — Степан, Микола, Михайло, Олекса, Федір. Ще був Петро, загинув у лавах УПА. Іван насильно мобілізований в червону армію і щасливо повернувся додому. Восьмий, Володимир, з вадами розумового і фізичного розвитку загинув трагічно. З ними, під захистом братів, жила сестричка Настуся. Батькам було чим радіти, надіятися на спокійну старість, якщо б не це “визволення”.

Іван ГУДЗ — селянин середнього достатку, виховував двоє неповнолітніх дітей. Сам Іван переховувався від армії і під час однієї із облав у січні 1945 р. загинув. Сім'ю вивезли у Сибір, де бабуся померла. На Україну повернулися дити, дружина Єва та брат чоловіка — Дмитро в 1961 р.

На світлині: Іван Склим з дружиною і дітьми Андрієм, Анною і Паранею.

На світлині: Степан Колівошка.

На світлині: Роман Грубий з дружиною і донею на засланні.

На світлині: Антоніна і Андрій Грубі.

На світлині: Софія Козак.

На світлині: Роман Копак з дружиною Анною Склим та дітьми після відбуття покарання в Анжеро Судженську.

На світлині: Іван Климко.

На світлині: Катерина Климко.

На світлині: Р. Копак з дружиною Анною і першою донею на засланні.

**ПЕРЕЛІК ЛЮДЕЙ С. РОКИТНО, ЯКІ БУЛИ
РЕПРЕСОВАНІ РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ
В 1939-1955 РОКАХ**

ВІДДАЛИ СВОЄ ЖИТТЯ В БОРОТЬБИ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ:

1. Копак Михайло.
2. Копак Василь.
3. Копак Олекса.
4. Червінський Микола.
5. Вишинський Микола.
6. Гашук Дмитро.
7. Лісович Григорій.
8. Діжак Роман.
9. Діжак Іван.
10. Хімчак Василь.
11. Хімчак Дмитро.
12. Мариняк Петро.
13. Грубий Роман.
14. Свищ Григорій.
15. Онисько Роман.
16. Забава Михайло.
17. Козак Петро.
18. Гудз Іван.
19. Гудз Василь.
20. Гудз Стефан.
21. Кардаш Олекса.
22. Кардаш Григорій
23. Склим Іван.
24. Склим Андрій.
25. Чиж Михайло.
26. Андрейко Дмитро.
27. Андрейко Олекса.
28. Завалій Андрій.
29. Фурик Петро.
30. Фурик Микола.
31. Косінський Іван.
32. Льчишин Федір.
33. Льчишин Іван.
34. Льчишин Михайло.
35. Коляса Йосиф.
36. Зельман Роман.
37. Анна (Басарабка).
38. Селецький Олекса.
39. Модла Степан ("Чорний", с. Мшана).
40. Васьків Петро ("Бурий", с. Мшана).
41. Омелян Павло Іванович ("Мусій", с. Мшана).
42. Омелян Павло Гаврилович ("Сірий", с. Мшана).
43. Рудий Петро (Карий", с. Мшана).
44. Сташишин Іван ("Чумак", с. Суховоля).
45. Саваник Василь ("Хмара", с. Велике поле).
46. Володимир (Гонта").
47. ("Явір").
48. В. ("Смерека").
49. ("Гроза").
50. ("Байда").

ПРОЙШЛИ ДОВГОЛІТНІ БІЛЬШОВИЦЬКІ ТАБОРИ:

1. Гащук Дмитро.
2. Білик Володимир.
3. Копак Роман.
4. Єзерський Володимир.
5. Гащук Михайло.
6. Гащук Петро.
7. Гащук Марія.
8. Склим Михайло.
9. Ярошко Степан.
10. Нетлюх Олекса.
11. Мамчур Іван.
12. Червінський Іван.
13. Турчинська Марія.
14. Тузяк Йосиф.
15. Діжак Теодор.
16. Діжак Дмитро.
17. Діжак Степан.
18. Діжак Федір.
19. Діжак Марія.
20. Діжак Ольга.
21. Завалій
22. Фурик Олекса.
23. Фурик Андрій.
24. Бордун Михайло.
25. Козак Іван.
26. Завалій Михайло.
27. Винарик Андрій.
28. Крпак Анна.
29. Рак Стефан.
30. Колівошка Євстахій.
31. Свищ Іван.
32. Онисько Володимир.
33. Гой Стефан.
34. Гой Володимир.
35. Гой Іван.
36. Винарчук Євген.
37. Мариняк Роман.
38. Мариняк Володимир.
39. Мариняк Олекса.
40. Фурик Андрій.
41. Фурик Зофія.
42. Єзерська Марія.
43. Чиж Юрко.
44. Чиж Федір.
45. Андрейко Андрій.
46. Кичма Андрій.
47. Гащук Євка.
48. ЗавалійЮрій.
49. Селецький Іван.
50. Вольський Петро.
51. Забава Павло.
52. Забава Григорій.
53. Забава Федір.
54. Клімас Григорій.
55. Груба Зофія.
56. Матіяш Михайло.
57. Ільчишин Андрій.
58. Кунтій Михайло.
59. Гой Анна.
60. Гой Зофія.
61. Слівінський Степан.
62. Підвірний Андрій.
63. Онисько Олекса.
64. Коляса Семен.
65. Дружина Коляси Семена.

ДЕПОРТОВАНІ В СИБІР:

1. Склим Петро.
2. Склим Фаврона.
3. Ярошко Анна.
4. Ярошко Юстина.
5. Нетлюх Марія.
6. Нетлюх Люба.
7. Ясниський Теодор.
8. Ясниський Роман.
9. Ясниська Анна.
10. Ясниська Катерина.
11. Довбуш Михайло.
12. Дружина Михайла Довбуша.
13. Довбуш Богдан.
14. Довбуш Степан.
15. Довбуш Олександр.
16. Турчинська (мама).
17. Турчинський Павло.
18. Діжак Анна.
19. Діжак Софія.
20. Хімчак Дмитро.
21. Хімчак Варвара.
22. Коляса (дружина).
23. Мариняк (дружина).
24. Мариняк (донька).
25. Винарик Михайло.
26. Винарик (дружина).
27. Винарик (двоє дітей).
28. Грубий Микола.
29. Груба (жінка).
30. Груба (донька).
31. Копак Дмитро
32. Копак (дружина).
33. Копак (донька).
34. Колівошка Олекса.
35. Колівошка (дружина).
36. Колівошка (донька).
37. Онисько Юрко.
38. Татомир Федір.
39. Татомир.
40. Грубий Роман.
41. Груба Марія.
42. Гой Марія.
43. Гой Ганна.
44. Винарчук Петро.
45. Винарчук Агафія.
46. Мариняк Степан
47. Мариняк (його дружина).
48. Мариняк Степан.
49. Мариняк Марія.
50. Мариняк Софія.
51. Мариняк (донька).
52. Мариняк (донька).
53. Фурик Степан.
54. Фурик (його мати).
55. Якимець Стефан.
56. Якимець Юстина.
57. Козак Андрій (син Петра).
58. Козак (його дружина).
59. Козак (його мати).
60. Єзерський Василь.
61. Єзерський (його дружина).
62. Гудз Петро.
63. Гудз (його дружина).
64. Гудз Марія.
65. Склим (дружина Івана).
66. Скоим Параня.
67. Андрейко (дружина Дмитра).
68. Андрейко (донька).
69. Рак (дружина Федора).
70. Рак Іван.
71. Рак Степан.
72. Рак Андрій.

73. Фурик Дмитро.	87. Ільчишин Марія.
74. Фурик (його дружина).	88. Гарвас Іван.
75. Завалій (дружина Юрія).	89. Гарвас Анна.
76. Завалій (син).	90. Гарвас Анна.
77. Завалій (син).	91. Онисько Олекса.
78. Озембловська (мати Михайла).	92. Онисько (дружина).
79. Озембловська (донька).	93. Онисько Дмитро.
80. Пест (дружина Івана).	94. Онисько Роман.
81. Пест (доня).	95. Онисько Івае.
82. Забава Андрій.	96. Онисько Ганна.
83. Забава (його дружина).	97. Онисько Марія.
84. Забава Семен.	98. Селецька Марія.
85. Славінська Марія.	99. Селецька Ярослава.
86. Ільчишин (дружина Федора).	100. Селецька Стёфанія.

ЗАГИНУЛИ НА ФРОНТІ

1. Гапа Михайло.	9. Мариняк Іван.
2. Чиж Василь (пол.-нім.війна)	10. Рак Олекса.
3. Вишинський Олекса (пол.-нім.війна)	11. Гой Петро.
4. Підвірний Степан.	12. Онисько Олекса.
5. Копитинський Іван.	13. Неділька Роман.
6. Романишин Мирон.	14. Саджаниця Василь.
7. Гой Дмитро.	15. Онисько Олекса.
8. Войтицький.	

ЗАГИНУЛИ ТРАГІЧНО

1. Гащук Олекса.	13. Завалій Григорій.
2. Червінська Марія.	14. Кос Іван.
3. Венцель Стефан.	15. Завалій Роман.
4. Бліхарський Стефан.	16. Слівінський Іван.
5. Бліхарська Марія.	17. Онисько Ольга.
6. Бліхарська Людвіня.	18. Федай Петро.
7. Ясницький Петро.	19. Федай Анна.
8. Лісович Теодор.	20. Федай Степан.
9. Кунтий Михайло.	21. Фурик Іван.
10. Осмакевич Михайло.	22. Якимець Михайло.
11. Шпитко Йосиф.	23. Якимець Анна.
12. Завалій Євдокія.	24. Маринович Михайло.
	25. Штумерова Катерина.

СОТНЯ “ГЛУХОГО” **(у межах рокитнянських лісів)**

1. Життя сотні

Ще воєнна потуга більшовицьких військ вела боротьбу за перерозподіл Європи з не меншою ордою нацизму вже на території Німеччини, а в її “тилах”, у Галичині окремими вогнищами продовжувала боротьбу за незалежність України Українська Повстанська Армія (УПА).

Боротьба йшла повсюдно, якщо не зі зброєю в руках — у частинах УПА та в підпіллі — то мовчазним протестом молодих людей проти мобілізації в армію і залучення їх до воєнних дій.

Ще за часів німецької окупації, знаючи, що принесло Галичині перше “визволення”, другого народ вже боявся і, щоб не бути заскоченим противником, заздалегідь готувався до зустрічі з ним.

Рокитнянські лісові масиви, які тягнуться аж до Карпат, стали прекрасним місцем для розташування у них сотні УПА.

Ядро сотні і основою її формування послужила українська військова частина німецьких охоронних військ, які пильнували військові склади на Головному залізничному дворці у Львові та порохівню у Брюховичах. Підстаршиною цієї частини був В. Гуль, який, ризикуючи власним життям і життям своїх підлеглих, на поклик Проводу ОУН, разом з ними, вже вишколеними, прихопивши частину охоронюваної продукції (ручна зброя і амуніція до неї), рушили в рокитнянські ліси, і тут, в дебрях, на межі села, на Четвірні створили сотню УПА, надавши їй назву сотня “Глухого” (від псевда, яке прийняв В. Гуль).

Сотня увібрала в себе не тільки молодь нашого села, але і юнаків із довколишніх сіл, хлопців-патріотів, ще слабо озброєних, не вишколених і не загартованих, але тих, хто свідомо увійшов до складу національно-визвольних сил.

У селі закипіла робота. Станичний села П. Фурик (“Клен”) розділив роботу між членами ОУН, пов’язану з присутністю

сотні, бо ж треба було утримувати військо. У селі з'явилися зв'язкові, харчовики, кухарі, прачки, агенти із заготівлі продуктів тощо. Будували бункери для магазинування технічного спорядження, харчів, схрони для тимчасового перебування людей. Робили все те, що вважали необхідним для існування сотні в екстремальних умовах.

Продовжувалося формування сотні “Глухого” та вишкіл тих стрільців, які не були ще обізнані з правилами користування зброєю. А фронт наближався. Тепер настало питання, як пережити час при переході його на захід, бо мимо волі можна було б зіткнутися з фронтовими частинами совітів. Питання це вирішив станичний села П. Фурик (“Клен”), який з дозволу сотенного “Глухого” розпоросив усю сотню по господарствах села, і коли фронт пройшов, сотня знову утворила цілісну одиницю.

Більшовицька агентура прекрасно знала про націоналістичний рух у західних областях України, тому зараз же після “визволення” цих областей нова адміністрація приступила до мобілізації військовозобов'язаних молодих людей в Червону армію, щоб відволікти молодь від хвилі визвольних змагань, а рівночасно поповнити поріділі ряди фронтових лав. Найперше стали “очищати” масованими облогами лісові масиви і села тих районів, які були наближені до Львова, тобто місця, де концентрувалася радянська влада західних областей України.

2. Бій на Четвірні

Якщо за німецької окупації у 1944 р. після формування сотні “Глухого” могла собі дозволити стаціонарування на Четверні деякий час, робити вояцьку підготовку і ніхто її не тривожив (мабуть, тому, що німцям вже не до того було; самі рятувались як могли), то з приходом більшовиків уже на початку серпня за чисеюь “наводкою” сотня була атакована брюховицьким загоном гарнізону внутрішніх військ, гарнізону, який був розставлений по всіх районних містечках Галичини, для захисту “радянської

влади” від повстанських дій. Через порушення військової дисципліни (стрілець без відома свого командира зійшов із свого поста), чекісти, знаючи розташування сотні, підповзли на близьку відстань і почали обстрілювати табір якраз тоді, коли сотня після нічного перемаршу із лісів яворівського полігону повернулася на базу в Четвірно, відпочивала і чистила зброю.

Перша раптова стрілянина застала “необстріляних” стрільців резгубленими. Вони, щоб захиститися, безладно відступали вглиб лісу, в протилежний бік від місця обстрілу. Командувачі підрозділів не змогли зупинити стрільців і самі подалися за ними.

Сотня, дійшовши до майданських лісів, відпочила, зробила перекличку і підрахувала втрати. Ніхто не загинув, а навіть не був пораненим, але втрати були. Дехто із місцевих хлопців скористався сум’яттям і “чкурнув” додому. І добре, що сталося це тепер, коли сотня не понесла жертв, бо попереду її чекали більші випробування. Усі отримали завдання на можливі непередбачені дії і попрямували в бік с. Старичі. Життя чи повстанська служба були не із кращих, постійні переміщення по терену, сутички з чекістами, голод, холод гартували молодих стрільців, а слабохарактерні відійшли додому.

Після того випадку табір став незахищеним і чекісти добре над ним поглумилися, пограбували магазини, знищили літній табір з його облаштуванням.

3. Об’єднання повстанських сил

Поряд у лісах полігону стояла ще одна сотня — “Грізного”, в якій так, як і в сотні “Глухого”, було багато молодих хлопців, ще недосвідчених і не обстріляних у партизанських боях. Їм доводилося також увесь час відступати перед чекістами, і щоб поставити якийсь надійний опір, їм одної сотні було мало, тож порадившись між собою, сотенні “Глухий” і “Грізний” вирішили об’єднатися в курінь, назвавши його “Холодноярці”. Командувачем цього куреня став “Град”. Сотні залишилися як окремі одиниці з умовою, що на перспективу, при потребі, мали

б діяти спільно. “Мене як стрільця родом із цієї місцевості, що добре знав терени, на яких розташувалися сотні, — говорить учасник подій, стрілець сотні “Глухого” І. Самотій (“Байрак”), — призначили зв’язковим, не знімаючи з мене ролі постачальника”.

Кожний день приносив зміни чи поправки до повстанчого життя. Хоча сотні і були поряд, не відчували між собою підтримки, вже надто великими в цьому районі були одиницями, про котрі чекісти дізналися, і почали “дражнити” то бреховицьким гарнізоном, то жовківським, то, нарешті, янівським. Своїми набігами чекісти визначали розташування куреня “Холодноярці”, але в бій не вступали, виробляли тактику, щоб одним ударом знищити курінь. Хитрість чекістів відгадало командування сотні “Глухого” і щоб випередити чекістів, за першої можливості, вступили в бій.

4. Мокротинський поєдинок з чекістами

Зустріч з чекістами послужила наукою на майбутнє. Стрільці мужніли, ставали досвідченішими, і коли черговий раз у серпні 1944 р. прибули в рокитнянські ліси, на Четвірню, то дізналися, що мокротинська самооборона веде оборонні бої з внутрішніми військами, які робили облогу, на їхню просьбу пішли їм на допомогу.

Розповідає стрілець сотні “Глухого”, учасник цього бою, І. Самотій (“Байрак”).

“Чекісти робили облогу одним гарнізоном, який складався із 12 осіб. Мабуть, хотіли робити облогу вибірковим методом, на певних осіб на селі, але отримали відсіч на підході до села від мокротинської самооборони. Це велике село нараховувало на той час до 400 дворів і в ньому було багато молоді, тож за часів німецької окупації створили самооборону для захисту від більшовицьких партизанів та польської АК (Армії крайової). Засновником цієї самооборони була людина середнього віку — Пелех, колишній військовослужбовець польського війська.

Чекісти, отримавши відсіч, відступили до Жовкви, отримали доповнення і вже від Жовкви вишикувалися в лаву і йшли до

Мокротина. Коли чекісти перший раз відступили, представник самооборони прибіг до сотні “Глухого” за допомогою.

...Ми тоді були на Розулі, тож отримавши наказ і план дій, вирушили в бік с. Скваряви і там зайняли фронт розстрільною. Ішли ми полями та городами у бік противника. Було страшно доти, доки не побачили ворога, а вже потім не було часу на роздуми: перед тобою противник, і якщо не ти його, то він тебе. Сотня була добре озброєна, мали німецькі кулемети, радянські автомати та кріси і вже деякий досвід боротьби.

У таборі противника з’явилися поранені і вбиті, бо на них наступали з двох боків. Чекісти не сподівалися на такий опір і почали відступати, забираючи із собою свої втрати. Із сотні ніхто не був убитий чи поранений, проте із самооборони загинуло чимало хлопців. Повертаючи на свою базу, ми почували себе переможцями. Коли переходили через село Скваряву, нас привітно вітали селяни, частували, хто чим міг, бо був серпень, а ми після бою були спраглими. Ніхто із чекістів не переслідував сотню в дорозі і ми спокійно, окрилені перемогою, зайшли на постій в с. Майдан. З нами відійшла з Мокротина і частина самооборонців, але вони зробили постій в селі Поляни. Під час бою багато хлопців із самооборони загинули тому, що у натхненні патріотичного чину піднялися на повний зріст і кинулися на противника. Чекісти після невдалого для них бою не склали рук, а отямившись, пішли облавою на “неслухняних”.

Під час облави в селі Поляни в одному із схронів загинуло 11 осіб, серед яких загинули Ф. Пелех та курінний “Град” (керував самообороною у селі Мокротин). Тоді ж у Мокротині відбулися масові арешти та депортації селян у Сибір, а частину села, біля котрої проходили бої, Тернів-Корчунки, совіти спалили.

5. Події, які відбувалися у селі “Майдан”

Розповідає стрілець сотні “Глухого”, учасник цього бою І. Самотій (“Байрак”).

Сотня “Глухого”, повернувшись з бою біля села Мокротин, знову стала на постій у селі Майдан. Був гарний серпневий день 1944 р.

Сотенний віддав наказ чоті "П'ятого" нести охорону, а всім іншим розташуватися на відпочинок і чистити особисту зброю. Село Майдан зі всіх сторін оточене лісами, а що робилося в лісі, охорона сотні не знала. Стрільці чистили зброю; стійкові, заколисані тишею і теплом, дримали, сподівалися, що вже кінець дня і пануватиме спокій... Зненацька із лісу пролунали постріли по стійкових, а за ними вдарив кулеметний вогонь в іншому кінці села. Всі зрозуміли, що отинилися в пастці, але безвихідної ситуації ніколи не буває. Ця чота, що була зобов'язана захищати сотню і село, вмить зайняла вигідні позиції в тих місцях, звідки лунали постріли, а чоти, які були на відпочинку і на наказ сотенного "Глухого" залягли в селі за будинками та деревами і очікували наступної вказівки. Доки чота "П'ятого" вела оборону і обстрілювала край лісу, стримуючи в цей спосіб наступ чекістів, двом іншим чотам було дано команду, щоб під захистом будинків увійшли в ліс і оточили гарнізон чекістів з двох боків (а треба сказати, що в сотні були вже добре вишколені та загартовані в боях стрільці із дивізії "Галичина"). Бій продовжувався у лісі, і чекісти відступали, але тому, що почало вечоріти, сотник "Глухий" вирішив припинити їхнє переслідування. Щоб допомогти відступити сотні, "Глухий" поставив рій кулеметників тримати оборону, а решта стрільців сотні разом з новобранцями відступали лісами в бік с. Рокитно, а потім на межі сіл Поляни та Зашків зайняли оборону. Та цього разу не було з ким воювати. Під час цього бою був поранений чотовий "П'ятий" і загинули Самотій-"Байдига" та Юрко Кунтий, котрих селяни поховали на цвинтарі за християнським звичаєм. Чекісти втратили з бою десяток своїх "бойців", але хоронити їх чекісти забрали в район.

6. Перша акція депортації селян

Розказують: А. Груба-Співак, К. Климко, С. Колівошка, В. Гащук та ін.

"Після міграції по Яворівщині сотня "Глухого" вже декілька днів перебувала на Четвірні. Облав не було, і спокій панував серед селян, тож можна було і самому відпочити. Та М. Смірнов не

дармував, він розв'язував проблему, як зламати гордість і волю селян, як приневолити повстанців і підпільників зголошуватися “з повинною”, до чого закликали репресивні органи. На це майже ніхто не звертав уваги. “Терор! Тільки терор!” — думав чекіст М.Смірнов. А отримавши підтримку від секретаря райкому партії Лугового, діяв.

Одного дня голова сільради А. Стойко розпорядився, щоб я вийшла в неділю до сільради, де буду заповняти бланки паспортів для мешканців села. Думала, що селяни отримають паспорти. В неділю, як сказав А. Стойко, в село прибула група чекістів і, не заходячи в управу села, стали розшукувати мене, але в селі не дуже то в той час можна було дізнатися, де хто мешкає, тож чекісти вимушені були повернутися в управу села, взяти посильного, котрий і завів їх до мене. Справді, сказали те ж, саме, що і голова А. Стойко. Я вимушена була йти з ними. Дивлячись на їхню поведінку стосовно до мене, я зрозуміла, що мене арештували, бо не відступали від мене ні на крок і я стала шукати можливості вислизнути з їхніх рук. Дорогою до сільради зайшли ми до Шалапайкової Олесі, щоб дізнатися у неї, де можна знайти голову сільради А. Стойка. Там прийшла мені на думку хитрість: що піду (нібито) в туалет і там спробую втекти. Мене супроводжував “старший” цієї групи. Туалети, як відомо, в сільських загосподарюваннях, звичайно, будували виносними і за якоюсь спорудою, подалі від людського ока. Тож, ідучи в туалет, я почала присоромлювати, мовляв, як йому не соромно переслідувати мене навіть тут. Мої слова подіяли на нього. Він призупинився, а я — поза стодола, на чуже подвір'я, а там шукай вітра в полі. Спочатку заховалася у хаті нашого священика о.В.Коржжинського, а потім подалася у Львів і на село не поверталася. Не знаю, моя це причина, чи, може, так було заплановано, але за три дні після цього випадку, 21 вересня 1944 р., в день Пресвятої Богородиці, приїхала більша група чекістів і вивезли моїх батьків з молодшою 6,5-річною донею Марійкою”.

“У селі на той час ще не проводили депортацій селян, і вони не відчували сильної руки советської влади-страху, тож коли почнуть вивозити родини, чиї діти перебувають у “банді”, то напевно вони прийдуть з “повинною”, — так, напевно, роздумував перший чекіст району М. Смірнов. Серед селян вибрав авторитетні родини, діти котрих брали участь у визвольних змаганнях, дотримувалися християнської моралі, і де панувала єдність. Вибір випав на родину Р. Грубого, котрий був в УГА і брав участь у боротьбі за незалежність. ЗУНР в 1918-1919 рр., а сьогодні діти повторюють батьківський чин. Син Андрій — член ОУН, був у рядах сотні “Глухого”, а доня-Тоня працювала зв’язковою. Другою жертвою М. Смірнов визначив С. Мариняка, один син котрого — Іван — був насильно мобілізований в армію і загинув на фронті, а другий син Петро був членом ОУН і був на той час в сотні “Глухого” (який згодом, навесні 1945 р. загинув у нерівному бою з чекістами). С. Мариняк відчув, що можуть і його арештувати, підготував собі в домі схрон, в котрому опинився тоді, коли чекісти прийшли вивозити його сім’ю, і був мимовільним свідком, коли забирали його дружину і донку. Чув він плач доні, ридання дружини, відчував свою безсилість, але не міг дати про себе знати, розумів, що він буде ще потрібний для сім’ї, бо інакше і його така доля спіткала б.

Зранку, 21 вересня 1944 р. в село прибули чекісти. Дещо більше як завжди, мабуть, цілий взвод, котрий очолював відомий вже селянам своєю жорстокістю М. Смірнов. Всі разом підійшли під будинок сільради, де М. Смірнов взяв супроводжуючого, який мав вказати, де проживають ті люди, які мають бути депортованими. Розподілив обов’язки між чекістами, скерував по чотири чекісти у кожную сім’ю, щоб унеможливити втечу когось із селян. Іншим доручив реквізувати в селі три фіри для перевезення депортованих з їхнім майном до пересильної тюрми у Львові. Решта чекістів по двоє-троє розійшлися по селі на чати. Їхня робота і поведінка були запрограмовані, робили так, як їм вказав М. Смірнов, тож всякі умовляння і викликання жалю у чекістів не допомагало (як мовиться, Москва, а тим більше М. Смірнов, сльозам не вірять).

Депортуванню підлягала уся сім'я Р. Грубого, але на місці застали тільки батьків з малою донечкою Марійкою (котрих бачимо на світлині). А у сім'ї С. Мариняка також застали в хаті лише маму з двома донечками — Марійкою і Ганею. Зчинився крик, сльози, вмовляння, але надаремно, ніхто не прийшов на допомогу, а чекісти підганяли: “Скорей, скорей, нет времени”. Що ж можна було зі собою взяти тим старшим людям з малолітніми дітьми? З яким розпачем довелося їм усе своє нажите довгими роками майно, рідних, обжиті місця та сусідів покидати і їхати на чужину, освоювати там сибірські необжиті простори. Сусіди, зі страхом через фіранки спостерігали за подіями, які відбувалися поряд і не в силі були що-небудь зробити, бо ж наступними жертвами можуть стати і вони. Коли стали ладувати на фіру, кожна із сусідок прибігала на подвір'я і пропонувала якісь продукти на дорогу, та їх відганяли емгєбісти.

Вже після обіду валка із трьох фір (на одній їхав сам М. Смірнов) у супроводі 8-ми чекістів поїхала на Львів. По дорозі сусіди і односельці зі сльозами прощалися з в'язнями, а решта чекістів, біля 12 осіб, залишилися на леваді і щось вирішували. Можливо, у них було ще якесь завдання — робити облаву, але їхні плани та спокій перервали повстанці сотні “Глухого”.

7. Захисники депортованих селян

“Хтось повідомив сотню “Глухого”, яка на той час квартирувала на вигоні в Четвірні, що в селі вивозять родини Р. Грубого і С. Мариняка. Сотенний “Глухий”, з'ясувавши ситуацію, відразу взяв чоту побратимів і вирушив до центру села, але було вже пізно: фіри з депортованими були, напевно, десь у Брюховичах. Побачивши групу чекістів на леваді, обережно оточив їх з двох боків і раптовим вогнем із ручної зброї розпорошив їх. На місці залишилися четверо убитих, а уцілілі та поранені утікали в бік Брюхович до своїх. Повстанці переслідували їх аж до церкви. Тут, біля церкви, у віллі дочки п. Ішковського (власника дібр села) жила

група озброєних солдатів, котрі “нібито” займалися заготівлею лісу для військових цілей. У цей святковий день вони відпочивали, але почувши стрілянину, долучилися до чекістів і тим самим підсилили їх. Чекісти, досягнувши панського двора, зайняли оборонну позицію між деревами, які були висаджені в два ряди, створюючи свого роду живопліт із грубих дерев довкола палацу пана. Зав’язався бій, були поранені і один убитий. Хоч карателі не були готовими до бою, але досвід допоміг їм отримати перевагу, і стрільці УПА відступили з двома пораненими, втративши одного вояка — Володимира Гоя, який потрапив до чекістів у полон. Чекісти реквізували фіри у селян, пограбували перини, подушки, постелі і повезли своїх поранених до Брюхович. По дорозі, ідучи, розважались, стріляючи по будинках селян і тоді застрелили в стайні у Склима корову. Під час цього бою згоріли хати у Д. Козака та М. Рака, а також стайня на плебанії у о. В. Коржинського. Чотирьох убитих чекістів забрали наступного дня. Але на цьому не закінчилося. До спільної “праці” зі своїм підвладним включився і його зверхник-начальник Брюховицького райвідділу НКДБ В. Харківський, який через сексотів виявляв прізвища тих батьків, діти котрих були в УПА або ховалися від мобілізації в армію і робив “зачистку” жорстоко, нещадно: кого в тюрму, а кого в Сибір, дотримуючись російського прислів’я “Бил би человек, а дело на него найдьом”.

ТРАГІЧНІ НАСЛІДКИ БОЮ НА ХУТОРІ БІЛЯ ЗЕЛЬМАНА

1. Пошуки свідків та учасників

Щоб правдиво змалювати події, котрі відбувалися у селі Рокитно в березні 1945 р., наслідком яких залишилася Братська могила на цвинтарі цього села з псевдонімами на хресті (насправді поховання невідомих стрільців), мені довелося зробити

детальне експедиційне дослідження по селах з рідними учасників подій, самими учасниками та свідками, які могли би пролити світло на події майже шестидесятирічної давнини. Кожна опитана людина невиразно зберегла в пам'яті події тих часів, тож у кожного із них було своє бачення. Кожний із опитаних радо давав інтерв'ю, а я записував на диктофон і тепер дещо стисло відтворюю для історії.

Розшукуючи людей по селах, які би могли пролити якесь світло на тих стрільців, які загинули в с. Рокитно, по рекомендації п. Михайлишин із с. Мшана (котру я випадково зустрів у потягу), завітав до їхньої СШ, до заступника директора з навчальної роботи п. Стафанії Сенів, котра і розповіла мені першу версію трагічного бсю у селі Рокитно і дала поштовх до продовження пошуків. Назвала трьох стрільців із свого села, які там загинули. Вона розказала, що стрільці із УПА загинули тому, що їх продав голова сільради с. Рокитно, коли ті зібралися в “якійсь” хаті. Енкаведисти оточили хату і розстріляли їх. Тіла їх лежали декілька днів, бо селяни боялися їх рухати, а тоді вночі таємно привезли на цвинтар і о. Коржинський поховав їх. Хлопці, які там загинули, були вихідцями із селянських сімей. Із нашого села — це Степан Модла (1924 р.н.), Петро Васьків (1925 р.н.), Павло Омелян (1924 р.н.). Вона сказала, що готує матеріали до написання історії свого села. А тоді скерувала мене до сестри загиблого стрільця п. Марії Михайлишин (1932 р.н.).

Розповідає п. Марія Михайлишин (1932 р.н.), сестра стрільця Степана Модли (“Чорного”).

“Степан був членом ОУН, виріс в національно свідомій сім'ї, батько був членом правління читальні товариства “Просвіта”. Вуйко був сотником УПА (“Летун”) і сам Степан був скерований сільським осередком ОУН на вишкіл у Карпати, а пройшовши його в жовтні 1944 р., вступив до сотні “Глухого”.

Одним із учасників тих подій був їхній земляк, товариш Степана — Богдан Ліпечький. Йому пощастило вціліти, але був

арештований, засуджений і після відбуття покарання замешкав в м. Кривому Розі. Дала мені його адресу. В листі до нього я просив розказали про події, в котрих він брав участь, але, на жаль, відповіді не отримав. Вона ж назвала прізвища інших учасників тих подій, людей, які мали якийсь стосунок до цього”.

Розповідає Уляна Кулик — сестра Петра Васьківа (“Бурого”, 1925 р.н.).

“Хлопці із с. Мишани вже давно, ще за німців, групувалися, були в самообороні. Старшим серед них був Денис Роман і вони всі в жовтні 1944 р. пішли в сотню “Глухого” (але я одного разу, будучи з мамою в Польщі, його бачила). Ми багато пережили, коли хлопці були в нас і обідали, як несподівано прийшли облавники, а тоді в кожній хаті були схрони, тож вимушена була їх четверо заховати в цей малий схрон. Усі ми щиро молилися до Господа Бога, щоб відвернув нещастя. І Господь Бог вислухав наші молитви. Після цього інциденту в жовтні хлопці пішли в сотню “Глухого”. Ми щороку приїздили на Братську могилу, щоб помолитися за спокій їхніх душ”.

Розповідає Катерина Хацко (1933 р.н.) — донька Петра Рудого (“Карого”, 1909 р.н.), сьогодні проживає у с. Вороців.

“Батько вступив в УПА ще за часів німецької окупації, тож з приходом “визволителів” маму з молодшою сестрою арештували і тримали в Янівській пересильній тюрмі біля 8 місців, сподіваючись, що тато зголоситься з “повинною”. Ми з бабусяю періодично приходили до неї і приносили їм їсти. Коли одного разу, на початку березня 1945 р., під час чергового відвідання мами, люди сказали нам, що мого батька убили в с. Рокитно. Після смерті тата маму з сестрою випустили, але в 1947 р. нас усіх заарештували і вивезли на Сибір. Там моя сестричка померла, а ми з мамою вижили і в Україну повернулися у 1960 р.

Розповідає Катерина Сивенька — сестра Павла Омеляна (“Мусія”, 1924 р. н.).

“Павло був у дивізії “Галичина”, брав участь у боях під Бродами, а потрапивши в більшовицький “котел”, завдяки місцевим селянам пересидів у схроні три тижні, переодягнувся і щасливо добрався додому. Оскільки він був членом ОУН, то станичний відразу в жовтні скерував його в сотню “Глухого”. Як він там воював і з ким, я не знаю, але в перших числах березня 1945 р. повідомив нас, що сотня готується до вимаршу, правдоподібно, в Карпати і збір усіх стрільців має відбутися у с.Рокитно. Казала, що їх зрадив голова сільради А. Стойко, що ще з вечора більшовицький гарнізон точив цей хутір і зранку відбувся непередбачений бій.

Поховали їх у Братській могилі на місцевому цвинтарі без священника, бо він боявся виконати обряд похорону, сказав, що іншого разу відправить панахиду і запечатає могилу”.

Розповідає учасник тих подій Йосиф Гриців (“Сосна”, працював у Львові):

“У сотню “Глухого” ми прийшли наприкінці 1944 р., у час, коли сотня після серії боїв у рокитнянських лісах дислокувалася на Яворівщині. В нашому селі Мшана існував відділ самооборони, який в час німецької окупації відігравав певну роль, але коли прийшли більшовики, він втратив своє значення і тому хлопці, члени ОУН, Степан Модла, Петро Модла, Степан Герасимів, Чорненький, Павло Іванович Омелян, Павло Гаврилович Омелян, Петро Рудий, Петро Васьків та інші (всього 12 осіб) приєдналися до сотні “Глухого”. Після постійних мандрів по різних місцевостях Яворівщини та невеликих сутичок з більшовиками наша сотня пішла у село Рокитно та його ліси. Щодо отаннього бою, який виник на хуторі Зельмана, то ми його не сподівалися. Більшовики, обминувши стійки наших людей, зблизька стали обстрілювати нас”.

Далі побратим Йосип Гриців (“Сосна”) розказав про перебіг бою:

“Як провину раптовості я ставив командирам сотні те, що не провадили з нами відповідного вишколу. Після бою зібралися

за селом у лісі, де утворили бойові групи і я через день зі своєю групою пішов додому. Сотня розпалася. У себе в селі ми зібралися в рій, котрий очолив "Летун", але через невеликий час він кудись зник".

До Петра Грицива ("Перуна", 1925 р. н.) у с. Мишана як учасника цих подій я потрапив за рекомендацією Михайла Грицива, свого родича.

Розповідає учасник тих подій Петро Грицив ("Перун"), мешкав у Львові.

Перш, ніж потрапити до сотні "Глухого", молодь села була задіяна до самооборони і ховалася від насильної мобілізації. Тоді нашу групу очолював Федір Кальмук, який, властиво, в січні 1945 р. привів нас до сотні "Глухого" — Володимира Гуля. За часів німецької окупації на запасній колії станції Мишана стояв потяг, в котрому була замагазинована ручна зброя і його охороняло військо РОА (Російської визвольної армії).

Хлопці знайшли з ними спільну мову і за самогонку купували у них із зброї все, що там було. Таким чином, коли до нас прийшли "визволителі" вдруге, ми були вже добре озброєні. Зі зброєю пішли до сотні "Глухого"... Коли вони групою прийшли в Яворівські ліси, то сотня почала лише формуватися. В основному сотня мандрувала по Яворівщині, час від часу зустрічаючись з невеликими групами чекістів, котрі не розвивали бою. На початку березня 1945 р. ми прибули в с. Рокитно. Станичний села Петро Фурик ("Клен") разом з головою сільради розмістили нас по селянських хатах, а основну частину сотні привели на хутір під лісом і розмістили на двох господарках. Там ми спокійно перебули два дні і 8 березня 1945 р. надійшла команда від сотенного зняти стійкових і робити вимарш. Коли біля 7-ої години до нас прийшов голова сільради А. Стойко і запропонував затриматися, бо він хоче з нами попрощатися, як належить, що має добру закуску і випивку. Керівництво наше повірило голові сільради і сотенний "Глухий" відкликав вимарш.

Біля 10-ої години несподівано з усіх боків почали по нас стріляти...

У 1990 р. я їздив на цю братську могилу, зробив табличку з псевдами тих, хто загинув. Псевда я маю записані “десь” у блокноті. З нашого села серед убитих були побратими — Степан Модла (“Чорний”), Петро Васьків (“Бурий”), Павло Іванович Омелян (“Мусій”), Петро Васьків (“Бурий”), Павло Іванович Омелян (“Мусій”), Павло Гаврилович Омелян (“Сірий”) та Петро Рудий (“Карий”), а із с. Суховоля — Іван Стасишин (“Чумак”).

Наступні пошуки учасників бою у с. Рокитно привели мене в с. Рясна Руська до літньої, хворої вже людини Йосифа Любінця 1924 р.н.

Розповідає Йосиф Любінець із с. Рясна Руська:

А було так: ми прийшли до с. Рокитно повною сотнею, нас прийняли гостинно. Сотенний “Глухий” разом із станичним села “Кленом” розподілили сотню по господарках, а з одною чотою стрільців зайняли місце на хуторі у господарствах Зельмана та Селецького. Із цієї чоти виділили рій стрільців під командуванням Володимира (“Гонти”), в котрому був і я, і скерував нас в с. Дорошів, щоб зробити “порядок” в ньому. Щоб скоріше виконати доручену справу, ми взяли в с. Рокитно пару коней, сани і щасливо добралися до с. Дорошева. Навели “порядок” серед “неслухняних” людей і над ранком повернулися на хутір. Ще перед поїздкою сотенний “Глухий” називав нам запасний збір в с. Буда. Знаючи, що ми повинні зранку відійти, то навіть не роззувалися, а так, одягнутими, лягли відпочити. Втомлені походом, спали міцно, не думаючи, що щось може трапитися. Перші постріли підняли нас зі сну і не розуміючи, що трапилося, ми схопили в руки зброю і вискочили надвір. Тут побачили вже убитими побратимів і залягли, а зорієнтувавшись, звідки стріляють, шукали ціль, щоб відплатитися за вчинене. Перед нами упав вже наш побратим “Гонта”, з котрим ми були в с. Дорошеві, а стрілянина продовжувалася. Ми, відступаючи, кинулися в хащі до річки, дійшли аж до Довбуша (власника водяного млина), там відпочили, пообідали і через Ляший Потік пішли на с. Буду”.

На моє запитання, чи сотня після цього бою ще існувала, відповів: “Так, що була ще один чи півтора місяця, бо вже не можливо було уникати більшовицьких переслідувань.

“На Майдані ми вели бій зараз же, як відступили німці, а під час переміщення фронту на Захід, у липні 1944 р., наша сотня була в с. Рокитно, ще навіть купалися з більшовиками на ставі”

Крім опитаних у с. Мшані, до їхніх тверджень долучилися ще розповіді Володимира Яблонського (голови Бірчанської сільради — зятя Селецького), Степана Городецького та Катерини Климко — мешканців с.Рокитно.

2. Бій на хуторі у Зельмана

Так, насправді для сотні “Глухого” найкращі часи були тоді, коли вона, повна сил і ентузіазму, могла давати відсіч чи навіть сама вступати в бій, захищаючи селян від розгулу більшовицьких зайд. Після останнього бою сотні з облавниками під час депортації селян в с. Рокитно, періодично малими відділами відвідувала його.

Найбільшого лиха хлопцям із с. Рокитно було заподіяно в 1945 р., у час дій “червоної мітли”, коли по всіх селах нищпорили облавники із внутрішніх військ, які до того часу були захистом наступаючих військ на фронті (проти можливого відступу чи втечі із фронту солдатів). Тепер, коли фронт був на території Німеччини, потреба в них зменшилася і частину їх перекинули “тилі” для “наведення порядку”.

Облави відбувалися майже щоденно. Гинули підпільники, стрільці УПА, які уникали мобілізації в радянську армію, а навіть зовсім невинні люди. Убивши таку людину під час облави, командири цих чекістських підрозділів реквізували коні у селян на мотузці, прив’язаній до саней чи воза, цю жертву притягували під церкву, скликали людей для опізнання її, а потім, якщо ніхто не впізнав (що в більшості так бувало, бо батьки боялися негайних репресій), відвозили на базу НКВС для складення протоколу та фотографування жертви, після чого труп десь закопували.

У час отих облав 6 лютого 1945 р. загинув заступник станичного ОУН в селі Іван Склим, 12 березня 1945 р. загинув станичний ОУН села — “Клен” (Петро Фурик), 8 березня 1945 р. під час бойової акції на Гряді загинув син Івана — Андрій Склим, тобто ті люди, які творили ядро осередку ОУН на селі, але через подальші втрати членів ОУН його осередок зник, а з ним координаційна рада із сотнею “Глухого”.

Сотня, опинившись на Яворівщині, в кращих умовах перебування, постаралася доукомплектувати свої ряди. До неї увійшло багато молоді родом із тих сторін. А найбільше, аж 12 осіб, прибуло із с. Мшана. За часів німецької окупації були ядром самооборони села. Це теж героїчний вчинок, повний патріотизму, бо тоді на їхніх очах вже стільки молоді було розстріляно, засуджено і депортовано, а вони, нехтуючи своїм добробутом, своїм життям, сім'ями, увійшли в ряди сотні УПА, щоб своєю боротьбою спричинитися до прискорення незалежності України.

Для сотні “Глухого” час проходив у постійних сутичках з чекістами та в переміщеннях по селах, бо була зима, криївок для такої кількості стрільців не було, а в лісових масивах важко було утриматися через низьку температуру повітря та постійне стеження з літаків, які кружляли над лісами, вистежуючи повстанців, тому вони мусіли бути в постійному русі.

Щоб спокійно пересвяткувати Свят-вечір Різдва Христового 1945 р., сотня “Глухого” зробила перемарш із янівських лісів у рокитнянські, сподіваючись, що довга відсутність в с. Рокитно заспокоїла М. Смірнова. Міркування були слушними, хоча в цей час у селі була розміщена озброєна частина більшовицького війська, яка сприяла заготівлі лісу для армії. Але чекісти боялися виступити проти сотні стрільців УПА в такий день — Святвечір, не хотіли проливати крові. Хлопці групами розійшлися по домах, а сотенний “Глухий” з чотовими та І. Гарвасом (виходець із цього села, який знав добре людей) вечеряли у дядка М. Мамчура.

(Див. його спогади в “Літописі УПА”, т. 31). Повечерявши і наколядувавшись, сотня подалася у бік янівських лісів.

Минув певний час, і сотня, проводячи вимушені дислокації, знову прибула в Рокитно 7 березня 1945 р. Розміщенням стрільців сотні “Глухого” зайнявся сам станичний села Петро Фурик “Клен”, залучивши до цього голову сільради А. Стойка. Під час розміщення сотні по хатах села одну чоту розмістили на хуторі, де проживали сім’ї Зельмана та Селецького, забудова котрих з одного боку примикала до гористого лісового масиву. З другого півколом пролягав невеликий яр, тож уважали, що стратегічно це місце буде найбільш вигідним. Повстанці ніяк не сподівалися нападу з боку лісового масиву, бо досі більшовики підходили з протилежного боку, з Брюхович, де розміщувався їхній гарнізон. Отже, сподіваючись, що ліс є для них природним захистом, охорону чоти виставили біля хат на відкритому місці з орієнтацією на південь.

Розуміючи, що селяни збідніли, і харчування для сотні треба буде шукати деінде, “Клен” звернувся до голови сільради, якому на той час довіряло підпілля, за допомогою. А. Стойко був родом із села Гряди, знав добре село і його можливості, і тому сказав, що подумає і завтра скаже. 8 березня (після того, як “подумав”) зустрівся з Андрієм Склимом (“Шпаком”) і сказав готувати двосаней з кіньми, за змогою сірої масті. Мовляв, поїдемо в с. Гряди. Їдучи манівцями, уникали можливих застав, здавалося, що все буде гаразд. Але на під’їзді до села Гряди їх зустріла чекістська засада і без всякої перевірки документів градом куль скосила тих, хто їхав на передніх санях, а на тих санях їхали люди, які ще мали якийсь вплив на діяльність і життя в селі Рокитно — Андрій Склим (“Клен”) та Петро Мариняк. Після раптової стрілянини коні сполошилися і рвонули на поле з пораненим Петром Мариняком, залишивши на дорозі мертвого Андрія Скліма (“Клена”). Акція зірвалася з трагічними наслідками, а зрадник А. Стойко, звітуючи сотенному “Глухому” про цей випадок, доказав, що і в нього стріляли, доказом чого показав прострілену шапку. І на цей раз йому повірили.

Бачачи такий стан речей, і розуміючи, що після того випадку слід чекати чекістського нападу, сотенний “Глухий” вирішив раненько, як тільки повернуться стрільці із рою “Хмари” із с. Дорошева, яких післяв він заспокоїти людей та показати їм, що “ми все бачимо і нам все відомо”, відійти із села.

Стрільці повернулися в чоту на хутір Зельмана над ранок і ройовий “Хмара” відразу відзвітував перед сотенним “Глухим”. Приймавши звіт, сотенний подякував “Хмарі” і сказав: “Ідіть відпочивайте, але не роздягайтесь”. Ще вчора А. Стойко доповідав „сотенному про трагічний кінець поїздки в с. Гряду і в той час дізнався, що 9 березня сотня вирушає із села; тому, як тільки почало розвиднюватися, прийшов до сотенного з пропозицією почекати з відходом, що так не годиться поводитися з гостями, що він зробить добрий прощальний обід.

Сотенний “Глухий” вже встиг оголосити вимарш і навіть зняв охорону, але почувши такі “милі для стрільців” слова від голови сільради А. Стойка, вирішив залишитися, щоб нагодувати стрільців, бо таке прийняття, яке обіцяв А. Стойко, рідко коли траплялося. Тим більше, що в селі панував спокій і день заповідався хорошим. Знову розставив охорону на тих же місцях і дозволив стрільцям ще відпочивати в теплих приміщеннях. Але нервово збудженим походом, який заповів сотенний, а потім відкликав, стрільцям вже не сиділося. Готові були щось діяти. Зрештою, ранком завжди роботи вистачало: полагодити особисті справи, помитися та привести себе до порядку. День заповідався гарним: небо безхмарне і синє вже почало пробиватися крізь безлисте віття дерев. Охоронці спокійно проходилися біля хат і час від часу відповідали на якусь репліку того чи того з побратимів. Сотенний з чотовим і ройовими був іще в хаті, і щось там вирішували. Було спокійно, і з села ніхто ще не приносив вістей. Отже, усе гаразд. Господарі та їхня челядь вже давно покинулися і поралися біля худоби.

Отаким мирний настрій природи і людей порушив автоматний і кулеметний вогонь, який скосив в першу чергу двох стійкових.

Чекісти пішли в атаку, постійною стріляниною намагалися не дати змоги стрільцям, які в той час були надворі, прорватися до будинків по зброю, а ті, хто був у будинках, зрозуміли, що їх зрадили, і в чому були одягнутими, хапали зброю і вискакували через вікна і двері на подвір'я і залягали до оборони. Зчинилося замішання. Крики чекістів: “Ура...а...”, зойки поранених, накази командирів злилися у єдиний гамір. Утворився фронт. Повстанці залягли за будівлі, за дерева над яром і стали відстрілюватися, впритул прошивали кулями наступаючих чекістів і заставили їх лягти на землю. Повстанці, які були без зброї, першими відступили в бік яру, до річки Млинівки, а хто встиг взяти зброю, то незабаром вистріляв набої. Перевага була очевидною, тому що виникла вона раптово і повстанці до нападу не були готовими.

Організувати бій відповідно до повстанської військової тактики не було можливим. Сотенний “Глухий” був безпорадним, так як і стрільці. Вискочив через вікно і з рогу хати, де заліг, випустив кілька автоматних черг по чекістах і, бачачи, що його стрільці один за одним гинуть, а перемога безнадійна, з метою збереження стрілецьтва видав команду відступати в яр.

Сотня в селі вже була три дні, і хоч як покладалися повстанці на своїх людей, що їхнє перебування в селі є таємницею для чекістів, гірко помилялися. Серед знайомих людей, між котрими перебували і жили, в ім'я котрих готові були, і віддавали своє життя, були зрадники! Звідки ж могли чекісти знати, що на хуторі у Зельмана є найбільша частина сотні — чота.

Якась провина в цьому була і в охорони. Знали добре, що на своїй землі зайда-ворог чигає на їхнє життя на кожному кроці і в будь-який час. Знехтували цим, не виконали свого завдання, за що і поплатилися першими. Щоправда, чекісти, маючи величезний досвід і добре оснащені ручною зброєю каральні частини, ще в темну пору ночі зайняли наступальні позиції і чекали сигналу до початку дій. Сьогодні вже ніхто не дізнається, хто був проводирем чекістів, — хіба що будуть оприлюднені архівні матеріали НКВС чи КДБ області тих часів. Отож,

*На світлині: Іван Стасишин.
"Чумак", 1923 р.н.*

*На світлині: Володимир Гуль,
сотенний "Глухий".*

*На світлині: Іван Павлович
Омелян- "Мусій", 1924 р.н.*

*На світлині: на
передньому плані
Степан Модла-
"Чорний", 1924 р.н.*

На світлині: В. Єзерський з дружиною Марією (шлюбна фотографія).

На світлині: Іван Гарвас з дружиною Антоніною.

На світлині: п'ятеро синів Мариняка: Степан, Микола, Михайло, Олекса і Федір.

Це одні "козарлюги", чоловіки, якими гордився батько з матір'ю, це надія держави. А ще був Петро, який загинув в лавах УПА. Іван же був насильно мобілізований у червону армію, а восьмий, Володимир, розумово і фізично недорозвинутий загинув трагічно.

Із ними, під повним захистом братів жила сестричка. Батькам було чим радіти, надіятися на спокійну старість, якщо би не "це визволення". Всі вони унаслідували від батька-патріота любов до всього українського.

загорнуті в маскувальні плащ-палатки чекісти підповзли на край лісу (приблизно 100-120 м від дому) і спостерігали за подіями на подвір'ї цих двох господарств (Зельмана і Селецького) та чекали команди. Як тільки розвиднілося, такі ж українці, тільки зі східних областей України, виховані в дусі ненависті до національно свідомих українців, яких обзивали бандерівцями-націоналістами, отримавши наказ від М. Смірнова (відомого україножера), виконали свою “чорну справу”. На полі бою залишилися 12 повстанців та двоє мешканців хутора: Анна-”Басарабка” та син Зельмана — Роман. Яку кількість чекістів було убито, нікому не відомо, бо після бою чекісти на плащ-палатках забрали їх із собою. Забрали також зброю убитих повстанців як доказ “своєї перемоги”.

Село завмерло, чекали масового терору, розплати за вчинене. Смірнов такого не прощав. У такому напруженому стані дочекалися ночі.

“Кармелюк”, який очолював бойову групу в цьому районі, маючи добрі схрони, постійно перебував, як не в с. Рокитно, то в с. Бірки. Дізнавшись про вчинене чекістами, розпорядився селянам зібрати тіла убитих і перевезти на цвинтар. Там же викопали яму під братську могилу і без домовин, бо не було часу їх готувати, склали загиблих на вічний спочинок. Сільський священик, парох села Рокитно о. В. Коржинський з дяком М. Мамчуром відправили богослуження і за християнським звичаєм поховали повстанців.

Не було кому оплакувати їх та чи потрібно було плакати? Вони загинули в боротьбі за волю України. Завершував могилу березовий хрест, на ньому була закріплена табличка з написом “Вічна вам пам'ять”.

Щорічно, на другий день Великодних свят, в час більшовицького терору, приїздили на цвинтар їхні батьки, що уціліли від більшовицьких репресій, родичі та близькі, в основному із с. Мшани, і разом із селянами Рокитна запалювали свічечки і зрошували сльозами могилу своїх дітей-патріотів, а

священик, в той час православної конфесії, о. Жеребецький відправляв за упокій їхніх душ панахиду.

Сьогодні на високому металевому хресті на плиті вигравірувані слова “Героям вічна слава, котрі загинули в бою за волю України і перераховані їхні бойові імена-псевда: Мусій, Чорний, Сірий, Бурий, Карий, Гонта, Явір, Смерека, Гроза, Байда, Хмара, Чума Буйний.

У розділі “Пошуки свідків та учасників” з’ясовано, які зусилля було докладено, щоб розшифрувати псевда, повернувши востаннє стрільцям їхні справжні прізвища й імена. А саме:

Степан Модла (“Чорний”), 1924 р. н., із с. Мшана

Петро Васьків (“Бурий”), 1925 р. н., із с. Мшана

Павло Іванович Омелян (“Мусій”), 1924 р. н., із с. Мшана

Павло Гаврилович Омелян (“Сірий”), 1924 р. н. із с. Мшана

Петро Рудий (“Карий”), 1909 р. н., із с. Мшана

Іван Стасишин (“Чумак”), 1923 р. н. із с. Суховоля.

Василь Саваник (“Хмара”), 1925 р. н., із Великого Поля

Володимир (“Гонта”).

Сподіваюся, що після виходу в світ цієї книжки і її прочитання будуть з’ясовані імена людей, які залишалися невідомими.

На новому пам’ятнику, який буде збудований завдяки допомозі добровичинниці п. Антоніні Гарвас, вдові по І. Гарвасу, виходцю з цього села, колишнього ройового сотні “Глухого”, що з похідною групою повстанців дістався у вільний світ і написав цілий ряд спогадів та опублікував їх в т. 31 Літопису УПА (фінансово підтримавши видання), будуть викарбувані прізвища усіх стрільців і двох громадян села, які спочивають там вічним сном.

У підготовці матеріалу до цієї статті брали участь: із с. Рокитно В. Яблонський, К. Климко, С. Городецький, С. Колівонка. Із Мшани М. Михайлишин, У. Кулик, К. Хацко, К. Сивенька, Й. Гриців (“Сосна”), П. Гриців (“Перун”), Й. Любінець (“Риба”).

НЕПРИМИРЕННИЙ НАРОДНИЙ МЕСНИК “КАРМЕЛЮК”

На південному схилі гористої місцевості “Ниший бік”, в луговині над річкою Млинівкою, звідки проглядається чудовий краєвид присілка Брідок та невеликі вкраплення лісу в обширні поля селян, ще в минулому столітті, в цьому куточку села оселилася родина Діжаків.

Працьовита, життєлюбна, багатодітна сім'я жила в злагоді між собою, зі сусідами, була прикладом для інших. Багатодітність для українців завжди було традиційною, у кожній сім'ї було 4-5 дітей, а в цьому випадку Діжаку Господь Бог післав аж десятеро дітей. Батьки любили їх, раділи досягненням кожної дитини, допомагали піднятися їм на ноги, прищеплювали любов до праці. Кожна дитина була помічником батьків, виконувала властиву їй роботу, бо інакше і вижити було б важко. Тільки подумати, сім'я із 12 осіб. Багато? За сьгоднішніми міркуваннями, сказали б, що батьки “божевільні”. Це ж цілий дитячий садок, для виховання такої кількості дітей вимагали б державної допомоги. Багатства у родини не було, були селянами середнього достатку. В їхньому користуванні було 8 моргів орної землі. Але, як у народі кажуть: коли біда надійде, то вихід завжди знайдеться. Дівчата були помічницями у мами, працювали біля хати, обробляли город, обшивали свою челядь. Хлопці ж виконували важку працю, доглядали за кіньми, котрих батько придбав аж четверо, щоб ними обробити свою землю, допомагати сусідам. А ще мав постійну роботу в каменоломні, звідки вивозив камінь до залізниці для завантаження у вагони. В сільському господарстві для будь-якої кількості членів сім'ї можна було знайти працю. Разом виростили, ділили добро і зло між собою, не виносячи його на люди. Хлопці були активні на вдачу і відчуваючи захист своїх братів, могли під час якоїсь забави чи навіть на весіллі силою доказати свою правоту під час парубоцьких суперечок. Батьки були віруючими, дотримувалися християнських традицій, моралі і старалися в такому ж дусі виховувати дітей. Усі ходили до церкви.

“Визволення” села радянським військом родина зустріла стримано, зате радянська влада гідно оцінила багатодітну сім’ю визнавши їхню матір героїнею. Життя йшло, діти мужніли і шукали розради. Сусідом родини Діжаків був малого достатку селянин Мокрик, музикант-самоук, який задовільняв розвагами сільську молодь. У нього сини Діжака в окремі неділі чи свята справляли “музики”, на котрі сходилася молодь із всього села. Веселилися.

У Брюховичах при першому “визволенні” стаціонувала частина внутрішніх військ, котрих більше, аніж в інших частинах, виховували в душі непримиренності до українського населення, але й навчали демонструвати прихильність радянської влади до визволення з-під вікового гніту.

Молодь, не знаючи справжнього ставлення до себе, вірила політрукам, що так воно є. В одну із чергових “забав” хлопці із цієї частини прийняли запрошення від братів Діжаків. За хорошу службу та “зразкову” поведінку цілий взвод отримав звільнення на вихідний. Прийшли організовано зі своїм командиром і обережно увійшли в ритм забави. Тут вони відчували братнє до себе ставлення, свободу в діях молоді, щирість і відвертість, вперше зрозуміли, що політрук в своїх лекціях говорить не те, що вони побачили і відчували. Час проминув і вже треба було повертатися у частину. Прощалися як з друзями, обіцяли знову прийти, багато хто уподобав тут собі дівчат. Але, йдучи дорогою між собою посперечалися про справжню ситуацію, в якій перебувають. Командир заспокоював, вимагав замовкнути і тоді один із них на доказ своєї правоти вчинив самогубство — застрелився.

Подальші зустрічі з місцевою молоддю були заборонені. Розбіжності між владою та народом Галичини зростали. Совіти арештовували, розстрілювали непокірних, а з вибухом радянсько-німецької війни в час відступу своїх військ залишили у тюрмах Галичини сотні тисяч невинно замордованих земляків і в тому числі із нашого села — Завалія, А. Свища, Г. Завадка, а І. Склим,

який був разом з ними, дивом врятувався. Все це бачили молоді хлопці — брати Діжаки і з цього робили свої висновки.

У час німецької окупації з послабленим режимом у Галичині польська Армія крайова, яка діяла на Волині, зробила свій осідок у Львові і активізувала бойові дії у Галичині з наміром повторити події 1918 р. Відгуки жорстокої поведінки Армії крайової на Волині донеслися до Галичини, і що ближче підходили фронтів дії, то частіші були сутички УПА з Армією крайовою.

У селі ОУН була заснована в 1940 р. і очолював її станичний П. Фурик (“Клен”), а тепер в 1943 р. вступив до неї і Р. Діжак. Інші його брати включилися в самооборону села.

Активний, відчайдушний, повний енергії, національно свідомий Роман узяв псевдо історичного героя, захисника простого люду Устима Кармелюка і безвідмовно виконував відповідальні доручення ОУН.

У 1943-1944 рр. ночами довкола Львова видно було заграви — горіли українські і польські оселі, йшло взаємовинищення. Навесні 1944 р. на Четвірні вже була сформована сотня “Глухого”, до якої разом з іншими односельцями вступив “Кармелюк”, який був найбільш активним в сотні, мав добру характеристику від станичного села, і тому йому доручили очолити рій-боївку, в обов’язок якої входило і постачання сотні харчами. Після німецьких окупантів з приходом інших “визволителів” ситуація ускладнилася. У селі створювали сільради, і насамперед вимагали списки селян, звідки чекісти черпали інформацію про ту чи ту особу. Таким чином довідалися чекісти про найбільш активну людину села — “Кармелюка” і відразу стали за ним полювати. Він був для них невлотимим. Що б не трапилося у селі чи районі, вважали, що то “робота” “Кармелюка”. По всіх селах, де діяла боївка “Кармелюка”, емгебісти розклеїли звернення до селян, у якому обіцяли велику нагороду тому, хто допоможе впіймати месника. На початку діяльності у Кармелюка було 12 осіб, але під час боротьби з різних причин частина відійшла і навесні 1945 р. залишилося їх шестеро.

То він реквізував муку в млині, то відслідкував діяльність у військовому господарстві на Бірках і забрав свиней та переробив їх м'ясо на консерви, то карає “когось” за надмірно довгий язик, то “просить” у колишнього військовослужбовця солдатську форму. Діяльність його була непередбачливою. Більшовики часто робили облави, але не могли натрапити на слід “Кармелюка”.

З'ясували, якщо вивезуть усю сім'ю Діжаків, то унеможливлять матеріальну підтримку синові. Насамперед викликали батька “Кармелюка” в район і пропонували йому спокій і недоторканість, якщо син прийде до них з “повинною”. Але цього не сталося. “Кармелюк” не із тих, які могли повірити чекістським обіцянкам. Тоді група червонопогонників на чолі із старшим оперативником військ МВС М. Смірновим оточили садибу Діжаків, інші ж зібрали в селі фіри і в'їхали на подвір'я, щоб вивезти в Сибір родину разом з матір'ю-героїнею. Народу у Діжаків було багато, і доки “торгувалися” з господарем, як їхати в ці далекі невідомі краї, хтось із сусідів на коні помчався у ліси с. Майдан, де тоді був “Кармелюк” зі своєю бойовою групою.

З перших слів син зрозумів у чому річ, а оскільки боївка постійно була готовою, то відразу, нехтуючи обережністю, “попросили” у селян дві фіри і помчалися у Рокитно. Встигли! Ще коні спокійно доїдали Діжакове сіно, господар ладував на фіри свої невеликі пожитки, мати бідкалася, що брати із собою в той далекий, незнаний Сибір. Все зійшлося в одне: і сльози, і прокляття, і московська “брань”. Та враз цю розпачливу сцену перервав шквал автоматного вогню, від котрого один із вартових впав, а інші, забувши про обов'язки, разом із своїм командиром, рятуючись, наманя втікали вниз до дороги над Млинівкою. Навздогін хлопці поранили ще одного чекіста, з яким “експедиція” виконавців повернулася у Брюховичі. “Хлопці” боївки, виконавши свій обов'язок, щезли так, як і з'явилися.

“Ліс — наш батько, темна нічка — мати,

Кріс та шабля — вся наша сім'я...” (із пісні).

Убитого червонопогонника забрали щойно наступного дня, надіславши для цього взвод солдатів.

Облави відбувалися, гарнізони як не Брюховицький, то Жовківський, озброєні автоматами та піками, вже вкотре нищили в одних і тих же оселях, шукали жертв. І траплялося, що знаходили. Так загинули І. Склим, Петро Фурик (“Клен”) — станичний села, Роман Грубий із своїм товаришем, які поверталися із вишкільного табору в Карпатах. У Зельмана чота УПА під командуванням сотенника “Глухого” через зраду втратила 12 побратимів, а з ними було убито двоє мешканців цієї оселі — Анну-”Басарабку” і сина Зельмана — Романа. Багато трагічних подій відбулося, але “Кармелюк” їх щасливо оминав. Він діяв спритно, схронами користувався тільки в крайньому випадку.

У вересні 1945 р., коли радянські війська поверталися з Німеччини “на рідину” сотнями ешелонів, наповнених демонтованими фабриками, заводами, тоді “остарбайтери”, колишні представники РОА (“Руской освободительной армії”), яким обіцяли прощення за зраду “отечества”, гнали з Німеччини худобу, що відібрали у німецьких селян. Одна така черода нараховувала сотні корів, яких гнали в основному полями, час від часу даючи їм попастися і відпочити. Таким місцем для відгодівлі і тимчасового постою вибрали пасовиська на Бірках Домініканських, Бахути. Хіба міг “Кармелюк” залишити це без уваги, коли сама доля подарувала йому стільки худоби! “Якщо радянська влада могла реквізувати стільки худоби у людей на завойованій території, то чому йому не можна взяти хоча б частину цього добра у себе вдома”, — роздумував, напевне, Кармелюк. Обеззброїв сторожу і відлучив від стада 27 корів, котрі роздав тим селянам, які допомагали йому раніше. В цій операції брала участь уся бойова група з шести побратимів.

Про відвагу “Кармелюка” можна судити хоча б з таких вчинків: в радянській формі з погонями армійського капітана його можна було бачити в різний час у Львові під час їзди в кузові вантажівки. В. Гащук розказує, що восени 1945 р. його батько повертався зі Львова фірою, і на вул. Замарстинівській до нього підійшов “Кармелюк”, дав пакет з газетами і наказав передати сусідові тата

— Білику. Не оминав і дрібничкові події у селі, наприклад: Степану Городецькому, який тоді урядовав у сільраді, на його запитання “Що робити, пропонують мені вступити в комсомол”, відповів, що це навіть добре, нам бо потрібні свої люди в усіх установах і організаціях, щоб знати про наміри більшовиків. Кармелюка цікавило усе громадсько-суспільне життя в селі. Рішення з питань, що виникали, він приймав самостійно.

А ще пізно, восени 1945 р., якась військова частина своїми фірами вивозила колоди лісу із Завадова, на Бірках. “Кармелюк” зробив засідку біля каменелому, роззброїв солдатів, розпряг із возів 7 пар коней, роздав селянам, а солдатів відпустив. Чи знав галицький Кармелюк пісню:

“За Сибіром сонце сходить,
Хлопці не дрімайте.
Ви на мене, Кармелюка,
Всю надію майте...”

Мабуть, знав, бо в своїх вчинках наслідував подільського героя Устима Кармелюка. І якщо подолянин був месником за соціальне поневолення народу, то Кармелюк галицький був месником за національне поневолення. Їх розділяв лише час — понад сотню років (1835-1945).

На той час, час становлення радянської влади в Галичині, уповноважені радянських органів з метою особистої безпеки носили зброю, яку отримували від МВС чи МДБ. Сподівалися, що зброя захистить їх від “бандитів”. За с. Рохитно був закріплений завідувач військовим відділом райвиконкому Олександр Семенович Романенко (1904 р. н.). Не раз він приходив з охоронцями в село, вибирав час, коли люди були вільні від праці, в неділю, і роз’яснював місію радянської влади на селі, її політичне значення, говорив про обов’язки селян, про життя, яке їх чекає у майбутньому. “Кармелюк” вже давно мав намір зустрітися з тим “лектором”, але нагоди для цього не було.

І ось у вересні 1945 р., в неділю, як і в минулі рази, прийшов під церкву Романенко один, озброєний автоматом, і доки люди

ще були в церкві, розмовляв із якимось селянином. В час Богослуження “Кармелюк” зі своєю боївкою був на постою на Нишім боці, коли йому доповіли, що під церквою стоїть уповноважений райвиконкому Олександр Романенко і чекає, коли люди вийдуть після відправи. Про Романенка “Кармелюк” давно знав, що той користується непоганою репутацією у селян. Тож у “Кармелюка” не було злого наміру, але з метою агітації вирішив “попросити” Романенка розповісти про репресії та голод в Україні. “Кармелюк” розставив стійки біля церкви і плебанії і чекав, коли люди виходитимуть надвір. Романенко також піднявся на якесь підвищення, оглянув слухачів і остовпів. До нього підходив з націленим пістолем не хто інший, як “Кармелюк”. Він навіть не вимагав підняти руки. Багато у Романенка було думок про можливу зустріч з бандерівцями, але щоб побачити “Кармелюка” — такої не виникало ніколи. Автомат як висів на його плечах, так і спочивав доти, доки “Кармелюк” його не зняв. Приготовлена тема до розмови з селянами моментально вивітрилася. Романенко стояв розгублений. Він здавав собі справу, що така зустріч не може добром закінчитися. Але що тепер робити? Романенко хотів щось заперечити, та на діалог не було часу, вимогу мусив виконати. Селяни вперше почули про голод і репресії від радянської людини, яка сама на собі перенесла це лихо, проте мовчала. Романенко був добрим промовцем. На закінчення “Кармелюк” знову “попросив” заспівати гімн “Ще не вмерла Україна”. Той заспівав. Розумів, що якщо щасливо вийде з цієї історії, то більшовицька феміда йому цього не подарує. Так буде згодом, а тепер, ось тут, перед ним стояв “Кармелюк”, а на деякій відстані — його бойові друзі. На прощання “Кармелюк” сказав: “Добре тебе розумію, ти українець ідесь в душі підтримуєш нас. Автомата тобі не віддаю, бо він може стріляти, а тому залишаю собі на пам’ять”.

І справді, більшовицька феміда не пробачила уповноваженому за втрату зброї, засудила на 3 роки таборів (своїх судили побожому). Після відбуття покарання Романенку пропонували в

райвиконкомі роботу, але він відмовився. Сказав, що вже співав “Ще не вмерла Україна”, тепер нехай хтось інший співає...

Після розформування сотні на окремі бойові одиниці — рої, якими командували “Глухий”, “Шах” і “Кармелюк”, наприкінці 1945 р. в цьому районі залишилася лише боївка Кармелюка. Виживати було важко, бо на кожному кроці як не чекісти, то якийсь запроданець чигали на їхнє життя, але героїзм, чи навіть зухвальство “Кармелюка” сприяли його успіху.

Незадовго до виборів, які мали відбутися 10 лютого 1946 р., до ВР СРСР десь наприкінці січня того року в с. Бірки Домініканські у приміщенні школи пізно ввечері відбулися збори громади села, присвячені майбутнім виборам. Район школи був обставлений членами боївки. Збори вів сам “Кармелюк”. Він розказав присутнім про політичний стан у краї, про те, що незабаром почнеться війна між Заходом та Союзом СРСР, і що в цій війні Україна здобуде незалежність. Тож потрібно своїми діями допомогти УПА та підпіллю, а в цьому випадку, бойкотувати вибори, не йти голосувати. Збори закінчилися гімном “Ще не вмерла Україна”, після чого ще довго лунали патріотичні пісні. Народ відчув душевну свободу, був у піднесенні. Це теж був один із відчайдушних кроків “Кармелюка”. Під самим носом гарнізону, розташованого в Брюховичах, зробити збори і вести агітацію проти радянської влади! Дізнавшись, чекісти зробили облаву, але “шукай вітра в полі”.

Зима була найбільш несприятливим часом для боївки. Холод, голод, віддаленість схронів і труднощі щодо маскуванню входів до схронів, постійні облави, засідки чекістів, зради й ін. були найбільшими ворогами для підпілля. Взимку 1945-1946 рр. внаслідок різноманітних причин боївка втратила четверо бойових побратимів і “Кармелюк” залишився зі своїм “найкращим” побратимом О. Марчуком (“Сеньом”). Цей “Сень” потрапив у сотню під час її формування навесні 1944 р. Подобався “Кармелюку” як людина міцного характеру, відважна, рішуча, здатна на найбільш відважні вчинки.

Як свідчить очевидець п. Софія Гарвас-Мисак, на Янівських Бірках у хаті Гарваса, кравця, періодично відбувалися зустрічі з потрібними для “Кармелюка” людьми.

“Вранці 4 лютого 1946 р. призначена була зустріч зі зв'язковим зі Львова Козутом і щоб непомітно зійтися “Кармелюк” з “Сенем” змушені були прийти раніше, ще в темну пору. Аби нікому не заважати, зайшли в літню кухню, де спокійно чекали приходу “гостя” зі Львова. Із літньої кухні проглядалося подвір'я і доріжка, яка вела з вулиці до хати. “Кармелюк” був чисто одягнутий, на собі мав чорний плащ, а під плащем військову гімнастечку, на котрій закріплена була якась медаль. На голові — сіра кримкова шапка. Його друг “Сень” одягнутий був у військову солдатську форму зимового взірця. На зріст він був вищий від “Кармелюка”.

Явочну хату у Гарваса вибрали тому, що була на краю села і якщо хтось приходив до нього, то ніхто в цьому поганого не вбачав, бо господар був кравцем і до нього прибували різні клієнти. До речі, “Кармелюк” також користувався послугами кравця. Тимчасом “гість” чомусь затримувався, і “Кармелюк” у напруженні чекав, виглядаючи через фіранку. Нараз хвіртка рипнула, і до хати попрямував якийсь радянський офіцер. “Кармелюк” стрепенувся, заходив по кімнаті, почав щось насвистувати. В цей час він особливо пристойно виглядав і своїм виглядом не мав нічого спільного з особою, котру чекісти називали “бандітом”. “Сень” стояв мовчки і, напевно, щось міркував, вирішував. “Кармелюк” сказав господині вийти і вона це зробила, а за нею і вони вийшли, але по дорозі, зачепивши, розлили відро води. Доки жінка витирала підлогу, вони зайшли в шопу, щось там вирішили і, привідкривши двері “Кармелюк” покликав мене до себе. Коли я підійшла, то побачила його чомусь зблідлим, а в руці тримав револьвер”, — розказує очевидець. — Я його уб'ю”.

Мені стало страшно. Як? В моєму домі? За що? Я стала просити “Кармелюка”, щоб він цього не робив, але “Сень” не

давав мені говорити, а твердив: "Дівко, іди геть!", відганяючи від "Кармелюка". Але я не вгавала, просила... "Ти не зробиш цього, я тебе прошу". "Добре, — сказав "Кармелюк", а хто він такий, дізнайся! Я сказала, що зараз піду і з'ясую. Справді, тато збирався зняти з нього мірку, а я завжди допомагала йому. На цей раз взяла записник в руки і запитала клієнта, хто він такий, на що він відповів, що лейтенант і прізвище таке-то (вже забула), але мені й цього вистачало. Зробивши всі записи, я знову побігла до "Кармелюка", щоб його поінформувати. Почувши сказане, підтвердив, що йому потрібні його документи. Я продовжувала пояснювати "Кармелюку", що офіцер хоче поновити свій одяг і їхати до своєї родини, дітей. Тож якщо "Кармелюк" вислуховував мене і з ним можна було говорити, то "Сень" намагався мене прогнати. Видно було, що "Сень" в цій справі зацікавлений і в нього визрів якийсь план дій. Підійшла і мама, яка досі була у сусідки, запитала, а дізнавшись про причину мого розпачу, і собі почала просити. Упала на коліна, благала "Кармелюка", щоб зжалувався над нами. "Кармелюк" знову відповів, що не хоче убивати, йому потрібні лише його документи. "Сень" же грубо відігнав маму словами — "Вступися, бабо, не твоє діло!", і відитовхував її.

Повстанці вийшли на подвір'я і пішли до хати. У той самий час, полагодивши справи з татом, із хати вийшов лейтенант і тут, на вузькій доріжці вони зустрілися. "Кармелюк" будучи попереду, щось заговорив з лейтенантом (мабуть, вимагав документи) і цей опустив руку в спідню кишеню (мабуть, за документами), та в це час пролунало два постріли. Я повернула голову в цьому напрямку і побачила, що "Кармелюк" падає, а "Сень" ще стояв з револьвером у руці. Не даючи оговтатись лейтенанту, він підбіг до нього і крикнув: "Я свой, я русській, я убилъ большого бандіта", — і кинувся обнімати його, а лейтенант розпачливо стояв і не знав, що робити. "Сень" кричав: "Забері у него револьвер і стой здесь, берегі его, а я бегу в гарнізон".

“Сень” — він же О. О. Марчук, напевно, був засланий в українське підпілля більшовицькою розвідкою ще навесні 1944 р. тоді, коли формувалася сотня “Глухого”. Видавав себе за досвідченого воїна, що нібито служив у частинах РОА (Русская освободительная армія) генерала Власова і як українець “хоче бути корисним для України”. Йому повірили, а він завоював до себе довіру нещадним “терором” та фальшивим “патріотизмом”. “Кармелюк”, не маючи достатнього досвіду, вірив йому, і в час переформування сотні на рої взяв “Сеня” в свою боївку. Жорстокість, немилосердність Сеня мимоволі лягла на відповідальність командира боївки “Кармелюка”. Йому доповідали, що коїться щось недобре, що нелюдські вчинки не прикрашають патріота України, але “Кармелюк” вірив у непомилність “Сеня”. І ось результату досягнуто, “мавр зробив свою справу, мавр може відійти”.

Приїхав начальник відділу МВС М. Смірнов з гарнізоном, заарештували всю сім'ю Гарвасів, а лейтенанта забрали в гарнізон для складання протоколу про цю подію. Тіло “Кармелюка”-Діжака привезли в райуправління МВС, і там, у підземеллі церкви, перебувало воно доти, доки тягнулося слідство. Усю родину Діжаків привозили в райуправління для опізнання тіла “Кармелюка”-Діжака. Родина впізнала в мертовму тілі свого брата і сина; одна тільки наймолодша сестра Марія не могла впізнати, а, може, не вірила в те, що сталося, тож її зачинили на цілу добу в підвалі, де лежало тіло її брата, щоб вона краще розглянула його.

“Сень” (О. Марчук), знаючи мережу бункерів та схронів району, програму дій боївки, а також людей, які брали участь у визвольних змаганнях чи допомагали матеріально, став прекрасним провідником начальника райвідділу МВС Смірнова”. У своїй доповідній записці райкому партії той гордо доповідав, що в 1946 р. у с. Рокитно арештував 35 бандитів. За вірну службу “Родіне” Марчук, він же “Сень” отримав помешкання у Львові, де працював завідувачем гаражами по вул. Зеленій.

Після закінчення слідства, зв'язаного з убивством “Кармелюка”, усій багатодітній родині Діжаків довго довелося нести важкий хрест і йти тернистою дорогою життя”.

Так, батько Теодор “Ворона” був вивезений у Анжеро-Судженськ в 1946 р. з двома доньками — Олею та Зонею. Дружина уникла репресій, бо була на той час у родичів у Яниськах. Важко доводилося батькові з двома малолітніми дітьми, але мусив собі якимось раду давати. Влаштувався на роботу до млина. Хоч зарібки були мізерні, зате кожного разу, повертаючись з роботи, на собі приносив “засмічену”, в муці, одержував та ще й у кишені трохи муки. Витрясав це на рядно і мав з чого спекти пляцок чи зробити якусь загірку для дітей. Маючи характер неспокійний, ризиковий, ніяк не міг погодитися зі станом, в якому опинився. Вже в наступному 1947 р. забрав дітей, добрався до залізничного вокзалу і попутними вантажними потягами, займаючи місця в різних вагонах, приїхав додому.

Подорож тривала біля місяця, а прибувши до Львова, Теодор примістив дітей у шпиталі ім. Шептицького, а сам ховався від чекістів. Через два тижні забрав дітей додому, але недовго йому довелося перебувати на волі. Найперше забрали дружину Анну і донечку Софійку, яка вже побувала на засланні, і вивезли на Сибір. За Теодора тероризували доньку Гасю, яка була одружена з Грубим на Бірках Денікінських і виховувала двох маленьких дітей. Лякали, що коли батько не прийде, то вивезуть сім'ю. Сам Теодор, повертаючись зі Львова в 1948 р., потрапив у руки чекістів. Засудили його по статтях 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів. Звільнили в час хрущовської “відлиги” в 1956 р. Помер вдома, і тепер спочиває на цвинтарі рідного села Рокитно.

Мати Анна, здавалося б, повинна була пишатися своєю славою, але все її життя пройшло у важкій праці, постійній тривозі за своїх дітей і за себе, в нестатках і надії на краще, хоч радянська влада визнала її матір'ю-героїнею. Постійно ховалася від тотального переслідування чекістів, але не вберегла ні себе, ні своїх дітей. У 1947 р. під час чергової облави потрапила в руки

чекістів, і її вивезли на Сибір разом з малою донею — Софією, туди, де вона вже побувала з татом, в Анжеро-Судженськ. Там перебувала вона доти, доки не повернулися діти із тюрем і таборів і не влаштувала свого життя. Повернулася мати в рідні місця вже після смерті Сталіна. Поховано її на цвинтарі рідного села поряд з чоловіком.

ОЛЕКСА в час німецької окупації був вивезений на роботу в Рейх. Працював і листувався з родиною, але після закінчення війни було відомо тільки, що він живий і працює у Франції. Там, напевно, і спочиває вічним сном. -

ДМИТРО був засудженим ще в 1940 р. (за перших більшовиків). Покарання відбував у Карелії на Біломоро-Балтійському каналі. Після війни в 1946 р. повернувся додому, а вже в 1947 р. в справі свого брата Романа-“Кармелюка” заарештували його і вивезли в “сибірські простори”, — в Комсомольськ-на-Амурі і там він заснував свою сім'ю з такою ж скривдженою, як і сам. Трохи підбирав грошей і після 1956 р. повернувся в Україну, оселився у с. Бірки Домініканські. Помер, спочиває на цвинтарі в Бірках.

СТЕПАН також разом з Дмитром був арештований і вивезений в Комсомольськ-на-Амур і там узяв собі за дружину українку, таку ж знедолену, як і сам. Після повернення в Україну вже після 1956 р. оселився у с. Мокротині. Там і спочиває вічним сном.

ІВАН пішов слідами свого брата Романа-“Кармелюка”. Був у сотні “Глухого”, і під час одного із боїв у Бірках Домініканських загинув.

ФЕДІР-“ОРЛИК” — один із наймолодших братів, — у 15 р. вступив у боївку “Кармелюка”, трохи перебував в ній, але через “надмірну активність” (надуживав захистом брата Романа) “Кармелюк” вимушений був відрахувати його із боївки. Ховався, але після смерті “Кармелюка” потрапив у руки чекістів. Його привели в підземелля церкви, де було тіло брата Романа, для опізнання, і більше не відпустили. Судили малолітнього за ст. 54-1а, 54-11, призначивши 10 р. таборів. Після звільнення у 1955 р. повернувся в Україну,

одружився на дівчині із с. Зашкова і разом з нею добровільно поїхали до мами в Анжеро-Судженськ. Там підзаробив трохи грошей, повернувся у с. Зашків і побудував для сім'ї хату. Сподівався у ній вікувати, але доля йому судилася інша. Під час пиляння дуба для хреста трагічно загинув. Похований у с. Зашків.

АГАФІЯ вийшла заміж за Грубого на Бірках і, маючи інше прізвище, частково уникла постійного переслідування владою. Але все ж таки начальник районного НКДБ В. Харківський тероризував її сім'ю, вимагаючи, щоб Агафія вплинула на свого батька Теодора, аби той зголосився до нього, бо в іншому випадку її сім'ю з дітьми вивезуть в Сибір. І, може, так і зробив би, але батько Теодор сам випадково потрапив чекістам у руки. Не залишали його в спокою ніколи, навіть у 1960 р. зробили генеральний обшук, як ніколи раніше. Перевернули у хаті все догори дном, розкопували землю, а що шукали, не казали. На запитання, чому так знущаються над ними, старший їх відповів: подякуйте *і* “добрим” *Людям*. Це був останній обшук в будинку Агафії.

МАРІЯ — після смерті брата Романа-“Кармелюка” її забрали в Брюховицьке райуправління НКДБ на перше слідство і опізнання тіла убитого, а оскільки Марія не підтверджувала, що то її брат, чекісти закрили її у підвальній частині церкви, де було тіло брата, “щоб добре подивилася”. Вже більше не відпустили її, і після слідства на підставі ст. 54-1а, 54-11 отримала 10 р. таборів. Марійка, доведена до відчаю, під час опізнання брата, там же, в підвалі, схопила якийсь металевий предмет і накинулася на слідчого, що привело ще до більших знущань над нею. Після звільнення, приїхала до мами, до домашнього вогника, дарма тільки що на засланні. Вийшла заміж за такого ж знедоленого, як і сама, і виїхала з ним в Краснодарський край на постійне проживання.

ОЛЬГА повернулася із сестричкою Зонею із заслання. Батько Теодор влаштував їх у шпиталь ім. Шептицького у Львові, де сестри милосердя упродовж двох тижнів приводили їх до

нормального стану, бо заслання і місячне поневіряння по брудних вантажних вагонах на випрошеному хлібі відбилося на їхньому здоров'ї. Повернулися додому та недовго довелося у ньому бути, бо “комусь” вони були на заваді, і В. Харківський не забарився. Чекісти схопили сестричку Зоню і маму, і вивезли в Сибір. Ольга в той час втекла і певний час переховувалася, але від “пильного” ока чекістів заховатися було важко. В 1946 р. її арештували і так, як і всіх, за ст. 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Після відбуття покарання приїхала в Анжеро-Судженськ, щоб побути біля мами. Там зустріла свою долю, вийшла заміж і виїхала в Україну. Замешкала на Прикарпатті, в Моршині.

СОФІЯ після смерті брата Романа-”Кармелюка” теж була схоплена чекістами і разом з мамою вивезена в Сибір, в Анжеро-Судженськ. Їхня “домівка” в сибірських краях стала родинним гніздом, куди після відбуття покарань з’їжджалися діти, сестри та брати і звідки вже поверталися в Україну. Але не всі. Софія, вийшовши заміж за людину, яка також була репресована радянською владою, вибрала місцем для постійного проживання Іркутськ. Що ж, у цьому її доля.

Більшість із тих, кого тут згадано, завершили свій багатостраждальний шлях і відійшли у вічність, а їхні нащадки живуть у незалежній Україні, за яку боролися їхні батьки і брати.

У підготовці цього розділу брали участь учасники тодішніх подій: Д. Діжак, В. Горақ, С. Гарвас-Мисак, К. Климко, В. Гашук, М. Гашук, Г. Гашук та С. Городецький.

146

Прокуратура СССР
ПРОКУРАТУРА
ОБЛАСТНОГО НАЦИОНАЛЬНОГО
САМООПРЕДЕЛЯЮЩЕГО РЕСПУБЛИКАНСКОГО
И. К. 120-11, Харьков, 1989

Прокуратура СССР
ПРОКУРАТУРА
УПРАВЛЕНИЕ СОВЕТСКОГО
СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ПИСЬМАКОВ
120-11, Харьков, 1989

2003 № 13-11262-89

г. Мисск С.Н.
с. Бирки, Львовского района,
Львовской области

Ваше ходатайство о реабилитации отца Гарваса Н.А. Прокуратурой
Р проверено и оставлено без удовлетворения.

Уточняется, что в 1945 г., проживая в с. Бирки-Новоселье, Гар-
вас Н.А. имел связь с бывшими УДА, давал им информацию о положении
в селе, а также особым образом беглеца Демьяну Роману по кличке
«Федок» о состоянии его семьи коммунистами, которые арестовали
матушку и горюном.

Его имя доказано правдивыми свидетелями Вирчука А.А., Христю-
ко С.А. и других, а также показаниями самого Гарваса Н.А., кото-
рый он дал на предварительном следствии и в суде.

В случае необходимости с принятым решением Вы можете обратиться
в Прокуратуру Союза ССР.

меститель Прокурора УССР С.Я. Литвинчук

Ще за радянських часів, на початках “перебудови”, в серпні 1989 р. п. Софія Мисак (Гарвас), розуміючи безглуздість звинувачення батька в “зрад Батьківщини” (бо застосована стаття кодексу УРСР 54-1а говорить про це хотіла уневинити батька і тому написала до Прокуратури УРСР прохання про його реабілітацію. Але, на превеликий жаль, отримала таку відповідь:

*На світлині: мати Анна
Діжжак.*

*На світлині: батько
Федір Діжжак*

*На світлині: донька
Агафія Діжжак.*

На світлині: Марія Діжжак.

На світлині: Дмитро Діжжак.

На світлині: Федір Діжжак.

На світлині: Ольга і Софія Діжжак з внучкою.

*На світлині: Теодор Діжак з синами
Іваном і Степаном.*

*На світлині:
Олекса Діжак.*

На світлині: І.Мамчур, М.Гапа.

ВИБОРИ В СЕЛІ 10 ЛЮТОГО 1946 р.

Кандидатури претендентів у депутати ВР УРСР були заздалегідь обговорені і висунуті ЦК Компартії і розподілені по виборчих округах. Тож голосуй не голосуй, а місце “народного обранця” у депутатському корпусі було забезпечене, а народ як виборець “найдемократичнішої” держави, виконував свої обов’язки формально.

Сільська виборча дільниця була в школі, на її стінах, на великих червоних полотнищах виписали лозунги, заклики до виборців, показники виконаних завдань. Розставили урни, а в одному із вільних приміщень організували буфет.

Напередодні виборів розіслали по селу гінців, щоб ще раз нагадати про “обов’язок”. Це діялося в денну пору, а вночі “лісові хлопці” (так їх називали в народі) пояснили людям і попередили, щоб ніхто не смів з’являтися на виборчій дільниці.

Раненько 10 лютого 1946 р. у село для захисту від можливих “порушень” приїхав гарнізон з представником районного виборчого округу. Вчителі місцевої школи засіли за робочі столи з поазбучним списком виборців. Все було готове приймати виборців вже о 8 год.

В очікуванні минав час, але на виборчу дільницю ніхто не приходив. Після обіду вирішили взяти урну і поїхати з охороною по селі (може, раптово усі похворіли?). В оселях нікого не знаходили, хіба що справді якась хвора бабуся чи дідусь, які вимушені були проголосувати. А оскільки протяжність села була велика, то мандрівка з урнами тягнулася довго. Час ішов, і кінець виборчого дня також наближався, отож щось треба робити.

Представник виборчого округу прийняв рішення повернутися на дільницю і там проголосувати за все село. Так і зробили. Село 100-відсотково проголосувало за потрібного владі кандидата в депутати.

Це не єдиний випадок такого голосування, бо в більшості галицьких сіл вчинили так само. За процесом голосування уважно стежили стрільці із боївки СБ під командуванням “Кармелюка”, але щоб не наразити села на знищення, не атакували “гарнізонників”, лише стежили за подіями, які відбувалися у селі. Один із активістів села, ще молодий, та схильний до горілки, Андрій Завалій, почувши, що на дільниці працює буфет, пішов голосувати, після чого випив. Повертаючи додому селом, із якоїсь радості затягнув пісню, за що після зміни влади у вечірній час “хлопцями із лісу” був покараний десятьма ударами по “м’якому” місцю. Напевно, внукам своїм заповідав, щоб слухалися “владу”.

Із слів Катерини Климко.

ПІДСТАРШИНА СОТНІ “ГЛУХОГО” РОМАН ГРУБИЙ

У селі Рокитно була створена добре розбудована мережа ОУН, яка і стала осередком національної боротьби з німецьким, а потім з більшовицьким окупантом. До цієї мережі увійшли найбільш свідомі і віддані національній справі молоді люди, серед котрих був і Роман Грубий. У свої 18 років він став членом ОУН, активним її діячем, а роботи було багато. У квітні 1944 р. на базі вишколених військовиків, які обслуговували військову базу (порохівню) у Брюховичах, у лісі між селами Рокитно та Поляни була сформована сотня, котру очолив сотенний В. Гуль, прибравши псевдо “Глухий”.

Роман, у числі інших членів ОУН, одним із перших вступив у ряди УПА. Командного складу сотні бракувало і тому сотенний “Глухий” за домовленістю із станичним села Фуриком-“Кленом” Романа як кращого стрільця, в липні 1944 р. скеровує в підстаршинський вишкіл в Карпати. Вишкіл проходив у Чорному лісі, недалеко Болехова, але стаціонарно не довелось вчитися. Через постійне переслідування більшовицькими військами школа вимушена була дислокуватись, періодично приймаючи бої переслідувачами.

Після закінчення школи вже як спеціаліст-військовик Роман повернувся у Рокитно. За три місяці розлуки він побачив зовсім іншу картину. Більшовики не могли допустити, щоб так близько від великого індустріального міста Львова було велике скупчення частин УПА (тоді вже сотня розбудувалась у курінь), і доклали максимальних зусиль, щоб знищити її. Не маючи достатнього захисту, курінь вимушений був розформуватися. На місці залишилась сотня “Глухого”, але згодом вона розформувалась в окремі три рої, котрі очолили “Глухий”, “Шах” і “Кармелюк”. Тож Роман увійшов у рій “Кармелюка”.

На початку березня 1945 р.у суботу Роман із своїм товаришем прийшли звечора до Мариновича (Цвинтарські), що на присілку Брідок, аби переночувати, бо постійні облави та переслідування не дозволяли базуватися на одному місці. Зранку привели себе до порядку і готувалися снідати, коли малий Зеньо вбіг до хати і сказав, що “там” стріляють (розумів же малий, хто в них перебував). Товариш Романа вийшов надвір і прислухався, але нічого не почувши, повернувся до хати і ще навіть дорікнув малому за невмілий жарт. Почали снідати, як вбігла до хати мати малого Зеня Марія і повідомила, що йде облава: москалі пішли до сусіда Венцеля. В облаві завжди брала участь більша кількість “визволителів”, тож вступати з ними в бій та ще й в хаті людей, які дали їм пристановище, не стали. Швиденько одягнулися, захопили з собою зброю і пішли через поля в найближчий лісок. Більшовики, побачивши, що двоє озброєних людей прямують у протилежну від них сторону, почали бігти і стріляти по них. На шляху до лісу була висока межа, засипана снігом, котра пригальмувала втечу, і Роман, присівши під нею, стріляв у бік облавників, прикриваючи товариша, щоб той зайняв оборонну позицію у лісі. Цілитися було важко, бо ранішнє сонце світило йому в очі, і він стріляв навмання. Товариш, вибравшись із цієї “пастки”, добігав уже до яру, як тут його смертельно поранили. Роман, зоставшись серед поля сам, був приречений на смерть. Спочатку його поранили, а потім “командир” гарнізону підбіг і впритул застрелив його.

Причиною цього трагічного випадку був Михайло Маринович, мешканець Гряди, котрий вертаючи від свого родича, здалека побачив групу гарнізонників і від “біди подалі” вирішив вступитися з їхньої дороги. Більшовики, побачивши цей маневр, почали його шукати і тому надійшли до сусідньої хати, до Венцеля. І в цей, власне, час побачили тих двоє озброєних людей.

Чекісти, реквізувавши у Іллі Червінського та Михайла Мамчура коні, прив’язали тіла убитих до саней, притягнули під церкву для опізнання. Що діялося в цей час у душі батьків, важко собі уявити. Ніхто тоді “не впізнав” їх. Тієї ж ночі в Жорницьках хтось убив радянського активіста, голову сільради, і чекісти, щоб заспокоїти родину потерпілих і довести, що вони розкрили цей “злочин”, змусили селян Івана Червінського (син Іллі) і Михайла Мамчура везти тіла убитих, і їх самих в Жорницька. Там перед сільрадою скинули їх під паркан для опізнання дружиною убитого.

Після цієї процедури тіла убитих знову поклали на сани і разом з гарнізонниками відвезли до Янова (сьогодні Івано-Франкове), на місце їх базування. Там скинули під муром, а селян з кіньми відпустили.

З родинною убитого теж розправилися — вивезли в Сибір.

*Із слів Володимира Гащука, Зеновія Мариновича,
Івана Червінського.*

ЩАСЛИВИЙ КІНЕЦЬ

Уся Галичина оповита була смутком, тривогою, важким передчуттям. Перший прихід більшовиків на землі короля Данила залишив по собі сотні тисяч закатованих по тюрмах ні в чому невинних людей. Люди сподівалися, що німецьке “визволення” принесе якесь поліпшення, але народ помилявся. Звісно, жоден завойовник, проливаючи свою кров, не приносив завойованому народові щастя, волі.

І ось народ, який з тривогою чекав другого приходу більшовиків, діждався цього моменту. Частина молоді, яка склала

присягу на вірність боротьбі за волю України, пішла в новостворену сотню УПА під командуванням “Глухого”. Інші члени ОУН залишилися у підпіллі. Знову ж, ті, котрі не були залучені в ряди ОУН, ховалися від тотальної мобілізації в армію.

Ще за часів німецької окупації на заклик проводу ОУН почали готувати до “гідної” зустрічі “визволителів”, їм не міг уникнути вже ніхто. Будували бункери-сховища для людей, криївки для магазинування харчів, обмундирування, військового оснащення. Розміщували їх скрізь по хатах, лісових дебрях, там, де вважали найбільш доцільним і вигідним. Будували сховища поодинокими, затасаними від сусідів, а також групові, на більшу кількість людей. Молодь, як за часів монголо-татарської навали, пішла “під землю”; у селі залишилися лише старші віком люди.

За фронтом, за передовою просувалася захисна лінія із військ НКВС, котрі слідкували за виконанням вимог партії — “ні кроку назад”. У числі людей захисної лінії були вже адміністративні органи (в основному ті, котрі вже керували в цьому адміністративному окрузі за перших більшовиків), в обов’язок котрих входила негайна мобілізація молоді, щоб розв’язати відразу два питання: перше — поповнення поріділих рядів фронту, а друге — ізолювати її від всенародної боротьби.

В армію дуже мало пішло молоді, її майже не вишколювали, а розподіляли по старих, існуючих структурах армії — щоб не було можливості організуватися і відсилати на передову. Чи міг такий солдат бути корисним на передовій? З фронту повернулося дуже мало молоді, і то лише ті, яким пощастило бути пораненими. На молодь, яка відмовилася воювати “За Родіну, за Сталіна”, внутрішні війська, що заповнили всю Галичину, постійно влаштовували облави. Кожен із солдатів, хто брав участь у цій акції, крім особистої зброї, мав на озброєнні і піку — сталевий стержень, з однієї сторони загострений, а з другого загнутий в кільце. Під час облави цим стержнем проколювали стіжки соломи, снопи збіжжя чи сіно в stodолі, або підозрілі місця на відкритому терені чи в лісі. І коли йшла така орда крикливих

солдатів, виникав гнітючий стан у всіх, бо для них уся Галичина і “усе местние” були “бандітами” і хто попадався їм на дорозі, як бандита розстрілювали на місці.

Облави відбувалися часто без усякої системи і тому молоді хлопці мусили перебувати в постійному напруженні. Під час однієї із таких облав у лютому 1945 р. загони червонопогонників ішли розстрільною з боку Рокитна на Ясницька, захопивши при тому і присілок Брідок. Терен, котрим вони йшли, був пересічений: яри, пагорби, все поросле чагарниками. У яру, котрий називають Гапова долина, біля присілка Ляший потік, було декілька криївок, в одну із яких заховалися Іван Климко та Роман Копак, не знаючи, що недалеко від них перебувають ще інших троє. Шум, який створювали облавники, долітав і до них. І коли голоси доносилися все ближче і ближче, їхні нерви не витримали, здавалося, що вони вже “розкриті” і їм накажуть вилізти із криївки. Рішення виникло моментально: тікати. Про наслідки, які можуть бути, не подумали. А солдати, ідучи горами і долами, мабуть втомилися і зупинилися, щоб скрутити із газети “козячу ніжку” і перекурити. Це відбувалося недалеко від їхньої криївки. Раптовою появою перед ними “бандітов” вони були заскочені, але отямившись, стали в них стріляти. Хлопці, хоч і не знали військової тактики відступу, утікаючи від біди, петляли між чагарниками. Коли “ворошилівські стрілки” все-таки поранили Романа Копака і він упав, Іван Климко із почуття людяності схопив Романа, завдав собі на плечі і намагався з ним утікати. Але тягар на плечах та сніг під ногами і переслідування чекістів не дали змоги Іванові врятувати товариша. Він залишив Романа на ласку Божу, а сам роззувся і босим по снігу утік у присілок Буковина. Там його заховали у “сімейному” бункері-схроні, де пережив він час облави.

І потрібно було так, щоб по дорозі, котрою утікали ці двоє: Роман Копак та Іван Климко, була ще одна криївка, в котрій перебували троє молодих людей: Михайло та Василь Копакі (рідні брати Романа) та Микола Червінський. Почувши стрілянину і тупіт утікаючих людей, подумали, що і їм пора утікати. Так і

зробили, але для них вихід із схрону став трагічним. Розлючені чекісти розстріляли безборонних людей на місці.

Чекісти-облавники, маючи такий успіх в “полюванні”, задовольнилися ним, роздягнули мертвих, забрали черевики Івана Климка і пішли по селі, показуючи черевики селянам, щоб ті сказали, кому вони належали, але ніхто не “впізнав”. Так дійшли з черевиками до оселі Мамчура, і господиня впізнала, чиї вони, але не подавала вигляду, а випросила у чекістів обміняти їх на самогонку. Після облави повернула їх власникові Іванові Климку.

Вночі селяни поховали своїх однісельців за християнським звичаєм на сільському цвинтарі в братській могилі.

Пораненого Романа Копака заарештували і за ст. ст.54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. В Україну Роман повернувся у 1956р.

Із слів Катерини Климко.

ДОЛЯ СІМ'Ї ОЛЕКСИ НЕТЛЮХА (ЛЕСЬКА)

Сім'я складалася із чотирьох осіб: Олексі, Марії — дружини, і дітей: Ярослава та Люби. Народився Олекся в Крехові, у селянській родині, в котрій батьки задалегідь думали про майбутнє дитини і тому, не маючи змоги дати йому частку своєї землі, бо на неї чекали інші діти, цікавому Лесеві допомогли освоїти професію шевця. Під час одного із паломництв молоді із Рокитна до Крехівського монастиря Леськові сподобалася симпатична дівчина Марійка Вишинська. Заручилися і невдовзі побралися. В 1930 р. Лесько прийшов у приїми до Вишинського. Тісно було жити в маленькій кімнаті невеликого будинку, але мирилися. Отриманий фах шевця став для Леська головним засобом для прожиття та утримання сім'ї. У селі з'явився добрий швець, скромна і порядна людина. В 1931 р. народився син Ярослав, а в 1935 р. — донечка Люба. Минали роки, діти підросли, добре вчилися, а батьки раділи. З приходом “визволителів” 1939-1941 рр. Леськове життя не змінилося, лише

він пізнав суть більшовицької системи. За часів німецької окупації Лесько поринув у громадсько-політичну роботу на селі, співав у хорі, був симпатиком ОУН і учасником самооборони села. З приходом других “визволителів” у 1945 р. Леська призначили головою сільради. В такий складний час ніхто не хотів працювати на подібній роботі, але проконсультувавшись з управою сільської станиці ОУН, дав свою згоду. Відтоді працював на “дві сторони”. Вдень виконував волю радянської влади, а з настанням ночі підпорядковувався управі станиці ОУН. Здавалося йому, що він обхитрив час, що обдурих силові органи радянської влади. Але, як то кажуть, “світ не без добрих людей”, а “село не без сексотів”. Тож через пару місяців Смірнов, оперуповноважений НКВС, назбиравши достатню кількість “компромату”, вирішив заарештувати голову сільради Нетлюха. Лесько відчував, що раніше чи пізніше і до нього прийде черга ближче познайомитися зі Смірновим. Заздалегідь з друзями у себе на подвір’ї побудував криївку із входом до неї зі стайні. Вдень, коли Смірнов з своєю охороною йшов у напрямку його дому, Лесько, відчувши небезпеку, заховався у криївку.

Дружина Марія на той час була в сусіда Селецького і не знала, що твориться вдома. Смірнов, обшукавши будинок голови сільради, почав опитувати і сусідів, але ніхто не міг йому допомогти, поки не зайшов до Селецького і не зустрівся з його дружиною Марією. Довго тривали переговори, дізнання із застосуванням чекістських прийомів до застрашеної жінки, і нарешті, вона погодилася покликати чоловіка на розмову зі Смірновим.

Нетлюха заарештували. Звинувачень було багато, але він поводить себе гідно, не став звалювати свою вину на друзів чи селян. Дружина з дітьми залишилася у розпачі, без засобів до існування, але їх Смірнов не залишив у спокою. Ще вели слідство над Нетлюхом, а Смірнов знову появився у Рокитному, — на цей раз, щоб депортувати в Сибір рештки сім’ї Нетлюхів. Чи ж винні вони були в чомусь? Нещадно, на пострах іншим, нищив людей.

На світлині: весілля Люби Морекобили-Нетлюх на засланні. Ось така численна група наших земляків, репресованих українців прийшла привітати молоду сім'ю.

На світлині: Марія Нетлюх з дітьми Ярославом і Любою.

На світлині: Олекса Нетлюх.

На світлині: Марія Нетлюх.

На світлині: сім'я Михайла Мамчура і дружини Марти з дітьми: Катериною, Іванною та Іваном і внуками — Даркою, Орисею, Ярком.

На світлині: Сім'я Михайла Мамчура, дяка парохії с. Рокитно.

Харчових запасів у Нетлюхів не було, тож коли чекісти забирали Марію Нетлюх з донькою Любою (син тоді був відсутній), сусіди чим могли, допомогли їм. Та дарованих харчів чи на довго могло вистачити? Привізши їх з тим “багатством” на площу Бандурського,² у Львові, де вже багато таких репресованих сімей перебувало, вивантажили їх на площі (яка охоронялася) під відкритим небом. Син Ярослав, сповнений ненависті за заподіяні кривди, шукав можливості помститися, але ще надто був молодим, щоб можна було йому дати в руки зброю. Марію з донькою Любою вивезли в Сибір після того, як відбувся суд над чоловіком, котрого за ст. ст 54-1а, 54-11 засудили на 10 р. таборів. Довго його ще тримали в Замарстинівській тюрмі і використовували як шевця для пошиття працівникам НКВС взуття. Потім вивезли в Іркутськ, а далі баржами по ріці Лена на північ, де слід його загубився. Ярослав довго тинявся по рідних і знайомих людях, аж поки не досягнув повноліття. Почав працювати, створив сім’ю, але життя йому не склалося.

Доля матері Марії та доньки Люби склалася важко. Пані Люба, згадуючи минуле, в сльозах розказала: *"Працюючи на торфорозробках та лісопівалі, ми вирішили, що все одно непосильна праця, голод, холод та знущання приведуть до смерті, тож якщо умирати, то краще вже на волі. В цей саме час парох нашого села о. Коржинський, за домовленістю з громадою села, надіслав нам тисячу карбованців (видно, в цьому була вже воля Божя). На той час це була невелика сума грошей, бо один бухонець хліба коштував 150 крб., але для нас це був цілий масток, котрий ми вирішили не тратити, а використати на дорогу. Гроші розділили порівну, щоб коли одна потрапить в руки чекістам, друга могла спокійно добратися до Львова. До найближчої залізничної станції було 60 км, а ми для більшої певності добралися аж на другу станцію. Мандрівка в поїзді була складною, бо в ті часи по вагонах ходила міліція і виловлювала втікачів, а щоб не потрапити в їхні руки, ховалися у різних*

місях: під лавою, на верхніх полицях, заставлені різним багажем, ззовні на зчепленнях вагонів чи на підніжках цього вагону”.

І де тільки могла взятися сміливість та винахідливість у матері-селянки дрібної будови, замученої каторжною роботою, чи у підлітка-дівчини?

Далі розповідає п. Люба: “До Львова із Удмуртії ми добралися через три тижні подорожі. Тітка, до котрої ми прийшли, не повірила своїм очам, але привітно прийняла нас, хоча і сама проживала в напівпідвалі. Мама, ослаблена подорожжю, зосталася у цьоці, заробляючи на прожиття випадковою роботою (бо документів на мала), а мене відправила до вуйка, який проживав у с. Кізілів, де я пасла худобу, а коли організували в селі колгосп, працювала в ньому, а трудовні записувала на вуйка. По цій же вулиці, де жила мама у Львові, двірничкою працювала одна жінка родом із с. Ясницька, котра впізнала маму, а дізнавшись про те, що мама втекла із заслання, замельдувала в міліцію, і маму заарештували і засудили на 5 р. таборів. Я думала, що маму відправлять на попереднє місце заслання і, знаючи її стан здоров’я, зголосилася у 1951 р. в органи НКВС, щоб мене відправили туди, куди вивезли маму. Але мамі там не було. Почала працювати на торфонідприємстві (я вже піросла і стала міцнішою) і чекала повернення із табору мамі. В цей саме час із України до батьків, які були в цій же місцевості на висилці, приїхав син, з котрим ми побралися. Маму звільнили із табору в жовтні 1947 р., після чого ми разом виїхали в Україну, де невдовзі померла моя мама Марія”.

Із слів М. Гащука, С. Городецького та доньки Люби Морекобили-Нетлюх.

СІМ'Я ЯРОШКІВ

У пам’яті мого дитинства чітко вимальовується сім’я Ярошків, яка складалася із чотирьох осіб: батька, матері, сина Степана та доньки Анни. Мешкали вони недалеко від мене на присілку села — на Брідку.

Ще після скасування панщини в 1848 р. землевласник села “Граб’я” Ішковский наділив йому невеликий шмат землі і побудував хату. Його обов’язком було вартувати церкву Пресвятої Богородиці та дзвонити за всякої потреби, включаючи і екстремальні — пожежа, грабунок чи смерть, тобто тоді, коли необхідні були спільні дії громади. За цю працю щорічно з кожної хати отримував “мірку” зерна, яка повинна була забезпечити його сім’ї життя до наступної “мірки”. Але цього було замало, і окрім того, що вся сім’я підробляла у багатших селян сусідів, кожного року до родини заглядав “переднівок”. Та поки селяни сусіди почували себе менш-більш заможньо, то і бідніший сім’ї не давали пропасти.

Степан, що рідко трапляється серед чоловіків, чудово вишивав, був членом церковного братства, належав до товариства “Відродження” і був активним учасником усіх громадських подій. Зрештою, усе їхнє життя відбувалося на очах односельців, бо хата Ярошків була біля самої дороги, завжди впорядкована, акуратна та чиста.

Ішли роки, умови життя мінялися і навіть перше “визволення” не змінило способу їхнього життя. На очах родини виявлялася ця більшовицька несправедливість: арешти, вивози, надмірні контингенти, слова та обіцянки, які були відмінними від дійсності. Тому в душі в них зародилися сумніви: чи ж справді це народна влада? А на доповнення — лиходійства під час відступу, масове знищення усіх політв’язнів по тюрмах — затвердили правду про “визволителів”.

Після окупації Галичини німецькими військами в 1942 р., після задачі контингенту село відчуло, що таке “переднівок”, а сім’я Ярошків — особливо.

Батько як голова сім’ї, хоча почувався хворим, пішов на поля, щоб принести трохи колосків збіжжя, яке почало достигати. Та додому вже не міг донести, дійшов до сусідської хати Городецького, сів під хатою, щоб відпочити, і там помер.

За часів німецької окупації Степан, хоч і не був членом ОУН, не відмовлявся виконувати окремі доручення організації, а коли

більшовики прийшли вдруге на землі Галичини, Степан, на відміну від інших, пішов в армію, відвоював і здоровим повернувся додому. Після закінчення війни Степан, щоб бути менш помітним та мати широке поле діяльності в селі, погодився стати секретарем сільської управи і прийняв печатку від свого попередника Степана Городецького. Працювати було легко, оскільки від природи мав здібності до співпраці з односельцями і знав деякі правила конспірації. Працював на “дві сторони”. Як секретар сільради — на радянську владу, а як член ОУН — боровся проти окупації. Робота вдавалася, думав, що ніхто про його діяльність не знає, але доручення, яке він отримав від ОУН, було надто відчутне. За ним почали слідкувати, і невдовзі схопили. В селі на горах відбувалося весілля, і Степан, хоч невеликий, а все-таки “начальник”, вирішив застосувати своє право, скористатися моментом і розпродати трохи “буфонів” (замінник грошей, які виділяла ОУН). Слідчі органи, мабуть, були поінформовані про діяльність Степана. Гарнізонники, які вже за ним прийшли, там же, на весіллі, зробили особистий обшук, знайшли “буфони” та частину радянських грошей, склали акт обшуку і арештували його, а після допитів засудили, за ст. ст. 54-1а, 54-11 на 10 р. таборів. Після суду Степана забрали його маму та сестру і в телятниках разом з іншими вивезли в Сибір на постійне поселення.

Під час політичної відлиги в 1956 р. Степан створив сім'ю і повернувся в Україну. Мати померла на засланні, а сестра Анна вийшла заміж на засланні і там залишилася.

Сільрада продала Чижам (старші віком, які приїхали з іншого району), їхній будинок, який після смерті нових господарів розвалився і сьогодні з нього й сліду нема.

Із слів С.Городецького та К.Климко.

СІМ'Я МАРИНОВИЧА

Перша весна “визволеної” більшовиками Галичини 1945 р. застала селян села Рокитно в повній розгубленості. Майже щоденні облави та пошуки бандерівців повсюди не давали змоги селянам обробляти землю та готуватися до сівби, тому що будь-яка людина, яка перебувала на полі, під час облави могла бути запідозрена у зв'язках з визвольним рухом. Її могли вбити, чи, в кращому випадку, арештувати, і спробувати вив'язатися з цієї халепи. Землю обробляли прихапцем, коли не було облав, але коли йшла чутка про облаву, то кожний із чоловіків ховався у свій схрон або втікав у чужі села.

Навесні 1945 р. керівництво НКВС, щоби прискіпити розгром УПА та підпілля ОУН в Галичині, зняло з фронту, який був уже на території Німеччини, одну дивізію НКВС (червонопогонників), що відігравала роль “заградітельних отрядов”, і включило її в боротьбу з визвольним рухом.

Солдати, крім особистої зброї, були забезпечені металевими стержнями, загостреними з одного кінця, щоб проколювати стіжки соломи, снопи збіжжя, засіки в stodолі, землю у підозрілих місцях, шукаючи криївки і людей.

П. Маринович, не знаючи про те, що буде облава, після щоденної роботи в полі на тижні, у неділю вирішив дати коням відпочити і попасти їх на своїй нивці за Судеберами. Та й самому також потрібно було відпочити, бо наступна неділя ще важчою буде, почнеться косовиця. Отже, зранку, поснідавши, вивів коней зі стайні, погладив їх за добру роботу, зв'язав уздечками до купи, сів на свого улюбленця-каштана і рівним кроком спокійно виїхав з подвір'я. Опинившись на відкритому терені, почув, як з боку садиби Бліхарського раптово застрекотав кулемет і борозний кінь упав. Будучи прив'язаним уздечкою до пораненого, другий кінь не міг іти, тривожно заіржав і почав копитом бити об землю. Зрозумів людську несправедливість і цим виявляв свій спротив. Павло зіскочив із коня, кинувся рятувати борозного, але йому

вже не потрібна була допомога. “Ворошиловські стрілки”-облавники, випустивши серію куль по “ворогу”, відразу прибігли на місце злочину, бо думали, що спіймали бандерівця, але побачивши старшу людину, давно не голену (бо в ті часи чоловіки старалися не голитися, щоб виглядати старшими, аніж насправді), стали випитувати, хто такий та чому так рано їде в поле і де перебувають бандерівці. Це було риторичне запитання до всіх, кого тільки вони не зустрічали. До кого ж було йому іти на скаргу? Хто із них міг зрозуміти селянина, що в нього є сім’я і йому треба було її годувати і вдягати? З болем в душі, наче людину, закопав коня там, де він мав пастися.

Тривожні дні більшовицької дійсності продовжувалися. Облави окремими гарнізонами чекістів чи “яструбками” з поляків, арешти та депортація селян у сибірські необжиті простори створювали гнітючий стан. Кожен раз сподівалися люди якихось непередбачених подій, поки не поповзли по селу чутки, що знову готуються масовані облави. В день Успення Пресвятої Богородиці, 21 вересня, захищаючи селян від вивозу в Сибір, відбувся бій сотні “Глухого” з чекістами, під час якого було убито кілька енкаведистів. Розлючені вчорашніми подіями, чекісти на чолі з начальником НКВС Харківським влаштували нові облави на повстанців, котрі після бою покинули село і подалися у яворівські ліси). Починаючи з дальнього кінця села Кропивиська, чекісти ішли розстрільною від будинку до будинку, прочісували по дорозі усе: кожен двір, кожен кут. Люди, знаючи нещадність чекістів, утікали перед ними в інші села. Павло Маринович, хоч і був вже у 50-літньому віці і не підлягав мобілізації в армію, не вірив чекістам, тим більше, що вже потерпів від них (убили коня), тож вирішив утікати в с.Ясницька, де проживала родина його дружини — Жеребецькі. Взяв двоє дітей і худобу, одним конем поїхав у Ясницька. Чекісти, перевіrivши ціле Рокитно, добре познущалися над селянами, але повстанців не знайшли, і тим же методом пішли робити обраву в Ясницьках. Тут Павло виявився беззахисним, бо схронів не було, а ховатися у стодолі чи в стайні

— то безнадійна справа, бо облавники проколювали все підозріле. Один вихід, який йому спав на думку, — лягти в ліжку і вдавати хворого, а для підтвердження важкості хвороби, написати на дверях слово “Тиф”. Так і зробили. Облава посувалася, в одному із схронів був убитий його рокитнянський сусід Дмитро Гашук, який також, як і Павло, утік перед облавою у с.Ясницька. Невдовзі до їхнього дому підійшли чекісти і взялися перевіряти все, доки не підійшли до кімнати з тим надписом. Тут вони зупинилися, а отримавши підтвердження, що хворий таки хворіє тифом, покинули своє “заняття” і відійшли з “небезпечного” обійстя.

На цьому не скінчилися біди Павлової сім’ї. Минув невеликий час, і за чергової облави, очолюваної начальником районного НКВС Харківським, хтось із “доброзичливих” сусідів “настукав”, сказав, що бачив, як із хати Мариновича стріляли в облавників. У той час ніхто не став вияснити, чи так воно було, а схопили Павла і повели на цвинтар. Там під час облави, прочісуючи територію кладовища, побачили викопану яму для покійника, і вирішили доцільно її використати. Поставили Павла на краю свіжої ями і вже хотіли розстріляти, як із церкви додому надійшов дяк М.Мамчур, несучи щось під пахвою. Побачив Павла (швагра свого) блілого як сніг, який увесь тремтів, не міг ні слова вимовити на його запитання. М. Мамчур був знайомий Харківському, бо голова сільради А. Стойко часто посилав “гостей” із району, в тому числі і Харківського, на обіди до нього, тож сміло наблизився до нього і запитав: “Що ви робите! Це порядна людина, добрий господар і мій родич, відпустіть його, нехай іде до сім’ї. А ви погостіться”, — і вручив “гостеві” пакунок, який ніс під пахвою. І збентежений Павло пішов додому. Значить, Господь Бог вислухав його прохання і вчасно надіслав допомогу в особі М. Мамчура та пакунок з освяченою жертвою віруючих, які принесли її в церкву для відправи панахиди і парастасу за померлих...

Час ішов, радянська влада одночасно з боротьбою та репресіями насаджувала свою систему господарювання на селі.

Для цього із районів на села були розіслані різні функціонери та партійні діячі, які заграванням з біднішими прошарками населення сприяли розшаруванню того маленького суспільства села, намагалися розкривати “злочинну” діяльність українських буржуазних націоналістів, виявляти куркулів-середняків, бідняків, щоб вони самі між собою воювали. Під таке розшарування села потрапив і Павло, тому що він своєю невтомною працею придбав на той час удосконалене сільськогосподарське знаряддя для обробітку землі, збору врожаю та обмолоту його. За те, що мав пару коней, його визнали куркулем. А те, що всі господарські споруди і хата були покриті соломою, що він з дружиною і дітьми (коли підросли) від сходу до заходу сонця працювали в полі, не брали до уваги. Але, слава Богові, на колгоспних зборах під головуванням голови сільради Зельмана в 1947 р. (згідно з ф. 1014, оп. 1, спр. 46 ДАЛ обл.) під час розгляду куркульських господарств з Павла зняли це тавро. Здавалося, що буде порядок і спокій, але де там! Увесь час дорікали минулим та обкладали непосильними податками, а в 1953 р. на загальних зборах, коли головою колгоспу “Нове життя” був Д. Коржа (ф. 1014, оп. 1, спр. 105 ДАЛ обл.), прийняли таке рішення: “В цілях піднесення добробуту колгоспників, одночасно притягнення до відповідальності за невироблений мінімум трудовнів і порушення трудової дисципліни, виключити із колгоспу Павла Мариновича та Марію Грубу. Обрізати їм город, залишивши 0,10 га, а за випас худоби на колгоспному пасовищі щомісячно стягати по 150 крб”. Приймаючи таке рішення, не взяли до уваги те, що дружина Павла Мариновича майже цілий рік хворіла.

Із слів К. Климко та К. Гелетій-Маринович.

ЖАХ ПОБАЧЕНОГО — ТРАГІЧНИЙ КІНЕЦЬ СІМ'Ї ІЛЬЧИШИНИХ

Густина заселення села різна. На Вигоні дуже мала і тому господарства розміщалися тут близько один від одного — “купно”. *“Ми, родина Козаків, — розказує Софія Козак, — забудовані були серед таких сусідів: Гарваси, Кунті та Ільчишини, і якщо відбувалася облава, то ми орієнтувалися на сусідських собак, які своїм інстинктом прекрасно відчували, що в селі з'явилися злі люди, і прийшли в село, щоб їхнім хлібодавцям завдати прикрість. Одна із собак, побачивши чекіста, гавкаючи кидається на нього, сусідський, почувши гавкіт, передає “естафету” іншому, і ось уже по селі розноситься вістка, що йде облава. Так було і цього разу. Собаки підняли “алярм” і всі мужчини мобілізаційного віку чи підпільні працівники ховалися у свої схрони, а жіночий рід намагався бути біля своєї хати, бо інакше чим доведеш, що ти — це ти (паспортів ніхто із селян не мав)? У листопаді 1945 р., коли почалася облава (сотні “Глухого” на той час не було на своїй базі і тому чекісти так вільно поводитися), я була у сусідів і, відчуваючи небезпеку, пішла додому. Але і вдома не мала спокою. Розуміла, що можуть арештувати, бо я була членом ОУН і виконувала певну роботу. Про це міг хтось сказати, донести, бо чого тайти, були й такі, що хотіли прислужитися чекістам. Спочатку я зайшла до родини Гарвасів, хотіла у них перебути час облави, але господиня, знаючи про мою діяльність, побоялася прийняти мене, і я побігла до Кунтового, (я же беззбройною була, а віддавати життя “ні за цапову душу” не хотілося). Господар, вже старша людина, був хворий і лежав у ліжку. Я сказала йому, чого прийшла до нього і він, знаючи мене з дитинства, запропонував скоренько переодягнутися і сісти за кужіль, прости.*

Незабаром прийшли облавники-чекісти з незмінним своїм командиром М. Смірновим, обшукали хату, стодолу, побували і в стайні. У них був уже досвід, як робити облаву, тож нишпорили

всюди, навіть у скриню заглядали, і ніхто не міг їм щось дорікнути. Нарешті один із них знову звернувся до господаря — чи ці люди, які є на господарці, усі твої? Кунтий підтвердив і навіть пояснив, що ця дівчина (показав на мене) також є його донькою, але від першої дружини. І ще запитали, чи на його обійсті є схрон? Кунтий думав, що під час обшуку обійстя вони вже знайшли його і знаючи, що там нікого нема, сказав що схрон є. Чекісти зраділи, сподівалися, що він на когось вказав, тому матимуть здобич, і скомандували йому піднятися з ліжка та показати, де розташований схрон. Господаря післали наперед, а самі зайняли оборонну позицію. Коли господар виліз із сховку і сказав, що там справді нікого нема, тоді один із них з автоматом наготові поліз в цей схрон, а переконавшись, що там нікого нема, запитав: “Нащо тобі цей схрон? Кунтий мусив якось пояснити, сказав, що в ньому ховає своє добро від “бандитів” (так в той час називали повстанців). Чекістів влаштувала така відповідь і вони пішли в напрямку сусіда Льчишина. Увесь час перевірки я була напружена, але коли чекісти відійшли за межі господарки, полегшено зітхнула і подякувала своєму рятувникові п. Кунтому, бо якщо б розкрили обман, то незважаючи на його хворобу, нас усіх зонайменше заслали б у Сибір. Отак сидимо і заглядаємо у вікно, хочемо дізнатися, що діється у сусідів. Та через 15 хвилин з боку Льчишиних почали стріляти. Облавники-чекісти, ідучи з облавою, захопили велику групу господарств, нищпорили, перевертали, що вдавалося, але, на щастя, нічого не знайшли, крім, як ось на господарці Льчишина добре замаскований схрон. Льчишин зі своїми синами побудували криївку ще до приходу “визволителів”. І коли почалися облави, цей схрон багато разів рятував родину батька з двома синами від арешту чи мобілізації в армію. Так було раніше, але на цей раз навіть Олекса Копак, сусід Льчишина, коли почув, що йде облава, попросився у Льчишина заховатися. Льчишин погодився, бо як же залишити сусіда беззахисним. Швиденько за собою закрили люк і з хвилюванням чекали пори закінчення облави, коли

їх покличе дружина і мати. Так відбувалося кожен раз, коли була облава, але цього разу, мабуть, поспішаючи, порушили конспірацію, а, може, хтось вказав. Минулі рази, сидючи в схроні, чули окремі голоси, якщо чекісти були близько, а тепер? О Боже, люк привідкрився і вони почули наказ "вихади!". Жінка, що була свідком цієї трагедії, не в стані була запобігти біді, хоч як хотіла це зробити, відволікаючи увагу чекістів від місця, де знаходився схрон. Не зуміли, не змогли.

Хлопці, не маючи зброї, вже нічого не могли зробити, крім як виконати волю М. Смірнова. Збіглися усі енкаведисти, оточили їх і почали знущатися над безборонними своїми жертвами, а ті стояли і чекали милосердя. Але хіба ці ненависні "визволителі" людства — чекісти розуміли, що таке милосердя? (У червні 1947 р. секретар Брюховицького райкому партії Луговий в характеристиці на М. З. Смірнова та І. М. Серьогіна пише, що тільки за 1946 р. Смірнов у с. Рокитно заарештував 35 бандитів, сам Серьогін убив 5 бандитів, а за час своєї діяльності убив 10 бандитів. Характеристика видана облвіддіду МДБ для підвищення їх до начальника РВ МДБ).

М. Смірнов як майбутній начальник РВ МДБ, наказав їм, отим чотирьом (Ф. Ільчишину батькові, Івану і Михайлу, синам та о. Копяку) втікати до лісу. Полонені бачили свою безвихідність, не падали на коліна, не просили милості. Почувши наказ утікати, ще мали жаринку надії на ласку, на те, що ці "людиці" відчули, що вони/ні в чому не винні. Але... І тоді в селі почули безладну автоматну стрілянину. Хіба потрібно щось пояснювати?

Один за одним вони падали на орне поле своїх батьків, дідів, їхні діти, внуки, зрошуючи її своєю кров'ю. Без слідства і суду чекісти вчинили нелюдську розправу. У мене серце кров'ю облилося від баченого, але що можна було зробити... Для тих нелюдів ми всі були в одній ціні. Мати і дружина Ільчишиних, на очах котрої відбувалася ця трагедія, скориставшись моментом, втекла поза хату до сусідів і там заховалася. Облавники вже не поспішали, а спокійно, фахово підійшли до своїх жертв. Добили

того, хто ще жив, і взялися роздягати їх, розділивши між собою взуття та одягу”.

На цьому не закінчилася боротьба з “бандитизмом” і якщо боротися, то до кінця — напевно, розмірковував чекіст М.Смірнов. Із стайні вивели корову, забрали курей, із хати, комори винесли все, що їх цікавило. У сусідів реквізували коні з фірою, завантажили все на воза і, прив’язавши до полудрабків корову, одні поїхали в район, інші підпалили всі будівлі господарки, чекали, коли садиба згорить.

Материнські муки, які переносила, голублячи тіла своїх мертвих дітей, не до описання, але і в цьому випадку українська мати героїчно перенесла усі страждання. Разом з односельцями, сусідами, по-християнськи одягнутими і в домовинах поховала своїх дітей і чоловіка в одній братській могилі на сільському цвинтарі. Похоронний обряд відслужив парох села о. В.Коржинський зі своїм дяком М. Мамчуром.

Крім тих двох дітей, які загинули разом з батьком, у сім’ї Ільчишиних було ще двоє неповнолітніх — Роман та Марійка. Мати Катерина серцем відчувала якусь тривогу і того дня відправила дітей до родини, там вони перебули родинну трагедію.

“Далі, — розказує п. Софія Козак, — Катерина Ільчишин, залишившись сама з дітьми без хати, думала, що її горе на цьому закінчилося. На цьому згарищі почала згодом відновлювати хатину і своє обійстя, але М. Смірнову це не сподобалося: як це бандерівка може бути в селі? Він прислав загін чекістів, котрі перевезли її з дітьми в пересильну тюрму, а звідти дорога пролягла у Сибір. Непокірний характер матері Катерини і туга за Батьківщиною допомогли їй перебороти страх перед невідомим. Вона забрала дітей та із Анджеро-Судженська утекла додому. Можна собі тільки уявити, як вона, не знаючи мови, не маючи засобів до життя та теплої одягу, з дітьми без паспорта пересікала безкраї простори Союзу. Прибувши в село, мати Катерина прекрасно розуміла, що більшовики не дадуть їй спокійно жити і “роздала” дітей в різні руки своєї

родини. Марійку: Олексі Грубаму, а сина Романа тітці (родина по батьківській лінії (с. Воля), а сама... Куди ж діватися? Пішла на своє обійстя і знову почала відбудовуватися, але і на цей раз М. Смірнов не дав їй можливості жити. Знову забрав її саму, бо дітей не було, і домігся вивезення у Сибір, де вона пробула аж до хрущовської "відлиги". Повернулася мати Катерина в Україну після 1956 р. І знову тяга до свого, до рідного змусила її на своїй малій батьківщині, на пожарищі побудувати хатину і забрати до себе дітей. Своім життям мати підтвердила українську мораль — Віра, Надія і Любов усе переможуть".

Із слів С. Колівошка та очевидця Софії Козак.

БІЙ З "ЯСТРУБКАМИ" ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Більшовицьке керівництво, знаючи про вороже ставлення польської Армії крайової до українською ОУН, вирішило використати ці стосунки і "відразу убити двох зайців". Щоб узаконити інтернаціональний характер боротьби з українськими повстанцями і одночасно загострити міжнаціональну "ворожнечу" між українцями та поляками, більшовики взялися нищити місцеве населення чужими руками. Створили із молодих поляків групу "яструбків", довіривши їм зброю та повну свободу дій. Влітку 1945 р. (після закінчення війни) послали їх в село (котрий вже раз) обшукати кожную садибу (хату та господарські споруди) зокрема, на виявлення "бандитів" або якийсь зв'язок з ними. Ставлення поляків до українців було особливе, тож до виявлення "бандитів" ставилися ще більш "щиро", як більшовики. Виганяли сім'ї із їх жител надвір, а самі господарили, як їм веліла совість, котра в цей час спала.

Отак від хати до хати, прочісуючи усі господарки, дійшли вже до загоподарювання Михайла Мамчура. Четверо з них уже рушили виконувати свої "обов'язки", а решта зупинилися на дорозі біля Пукала, де затримали Петра Ясниського, котрого

прийняли за “бандіта”. У цей час із лісу в напрямку до М. Мамчура надійшла боївка (6 осіб) із групи Служби безпеки. Поляки їх не бачили, бо були зайняті своїми справами, а хлопці із боівки миттю зорієнтувалися, забігли в яр, а звідтам полем попри високу межу наздогнали “шукачів щастя” на дорозі.

Заскочені зненацька, польські “яструбки” почали втікати, відпустивши Петра Ясницького, але після перестрілки він загинув, а з ним і один із яструбків на прізвище Бернацький. Решта одинадцять “яструбків” у паніці через сіножать та річку Млинівку втекли на гостинець, котрим і подалися до своїх господарів у Брюховичах.

Щоб не мати клопоту, убитого “яструбка” господар Юрко Вишинський відтягнув на сіножать, у бік, куди утікали його товариші, і там покинув. В селі запанікували, думали, що негайно прийдуть гарнізонники, щоб помститись над селянами за смерть “яструбка”, але видно, що ціна його не була високою, бо за вбитим гарнізонники з “яструбками” прийшли аж наступного дня. Вже не шукали “бандеровцев”, а знайшовши в чагарниках тіло свого товариша, ревізували коні з фірою у Мамчура (котрий на цей час пішов до церкви) і змусили управляти ними підлітка Івана Вишинського.

Небіжчика відвезли до Брюхович і скинули на подвір’ї, де базувався гарнізон.

Зі слів С. Городецького і К. Климко.

РОДИНА І. СКЛИМА

Хоча Конституцією Радянського Союзу гарантувалося громадянські права та свободи і повселюдно “мозолив” очі лозунг “Людина — це звучить гордо”, насправді увесь народ “нововизволеного” краю, а особливо селянство, були позбавлені того всього. І. Склим, знаючи часи першого “визволення” і ціну людини в Союзі (бо сам, на “власній шкурі” відчув це і дивом

урятувався від смерті!) після другого “визволення, поведився відповідно. До того часу, часу другого “визволення”, Склим прожив більшу частину свого життя, вивів у світ національно свідомих трое дітей — Андрія, Анну і Параню, і постійно працюючи, жив їхніми надіями і турботами про них.

Був завжди активний — без його участі в селі ніщо не відбувалося. У його хаті завжди відбувалися якісь зібрання. Зрештою, так і повинно було бути, бо у нього знаходилася читальня “Просвіта”, куди сходилася молодь і молоді господарі. І добре, що так відбувалося, що зуміли пригорнути до себе молоде покоління. Часто до його оселі навідувалася польська поліція, бо їй не до вподоби було таке активне життя на селі. Мабуть, вже тоді в селі були інформатори, які доносили поліції про ту чи іншу діяльність І. Склима. Його викликали на співбесіду і “роз’яснення”, але якось обходилося. Помінялася влада, прийшли перші “визволителі” і тут почалося: звідки ж вони могли знати, що у І.Склима в душі є дух непокори, дух свободи? Отже, інформатори і далі працювали.

У селі в 1940 р. серед національно свідомої молоді (а сюди слід віднести і молодих господарів), поширилася ОУН, тож І.Склим одним із перших вступив в її ряди. Тим часом органам МВС стало відомо, що в селі існує ОУН, але хто є її членом, вони не знали, то вирішили, що якщо хтось за “панської” Польщі був активним, то він і сьогодні таким же зостався. Арештували Івана і сина Андрія, але через брак компрометуючих матеріалів Андрія відпустили додому, а Івана звинуватили в антидержавній змові. Слідство пройшло, але на суд чомусь не викликали, і він сидів. Щоправда, були дні, коли посильні чекістів розшукували по камерах його, але чи то не могли вимовити таке слово як Склим, чи, може, погано записали прізвища “Клим” чи “Хлим” — ото ж не знаходили, і Склиму пощастило залишитися живим. Він чув і бачив жахи більшовицького визволення і кожної миті чекав, що з ним так само вчинять, але Господь Бог дозволив йому ще пожити.

За часів німецької окупації, повіривши у власну свободу, ОУН вийшла із підпілля. І, якнайперше, І.Склим узяв участь у Вічі, присвяченому проголошенню незалежності України 30 червня 1941 р. У тому році, восени, завдяки його активності у центрі села на перехресті дороги, яка веде до Зельмана, на честь незалежності України насипали величну могилу з хрестом на вершині. Тимчасом розпочалися арешти інтелігенції, членів ОУН та “підозрілих” людей, і тоді ОУН знову змушена була піти в підпілля.

Навесні 1944 р. після створення сотні під командуванням В. Гуля-“Глухого” І.Склим активно включився в її зміцнення і утримання, а син вступив в її ряди. Оскільки в сотні бракувало молодшого складу командирів, то ОУН послав його в Карпати на вишкіл. І. Склим, розуміючи, що доведеться ще раз зустрітися з більшовиками (як колишньому політичному в’язню із 1941 р., який бачив усі жахи “визволення”), і як член ОУН активно взявся працювати, щоб “належно” зустріти других “визволителів”.

І. довго на них не довелося чекати. У липні вони окупували всю Галичину. Селу приділили особливу увагу через те, що тут стояла сотня УПА, яка заважала їм будувати радянську владу. Отже, призначений старшим оперативником цього району дій, М.Смірнов докладав всіх можливих заходів для знайомства з селом, з його людьми, щоби виробити відповідну тактику боротьби з ними. В його розпорядженні був гарнізон із 12 чекістів (за потреби він міг залучати будь-який гарнізон іншого району) та групи “яструбків” польської національності. Були залучені до спільної роботи й інформатори.

М. Смірнов, вивчивши добре село селян, а особливо молодих людей призывного віку, став “половати” на них. Частина молоді, яка була в рядах УПА, під час масованих облав помандрувала по яворівських лісах, а хто перебував у підпіллі, змушений був переховуватися у схронах. Отже, І. Склим не раз перебував у своєму схроні, і все щасливо миналося, але як то говорить — “до часу збанок воду носить”. Навесні 1945 р. гавкіт собак

порушив ранкову тишу села, і люди зрозуміли, що в село прибули непрошені “гості”. Почалася чергова облава. В схрони поховалися усі військовозобов’язані, чоловіки і ті, хто боявся, що їх можуть затримати. Отак і І. Склим, І. Гудз, В. Гой заховалися в один із схронів у дебрі біля Романа Грубого. Такі облави, а разом і “хованка”, відбувалися досить часто, і ця процедура увійшла чи не в щоденне життя селян. Думали, що заховаються, побудуть трохи в криївці, москалі ж постійно не будуть, походять, трохи пограбують (бо без цього вони не могли, “порожняком” ніколи не верталися), і повернуться до своїх осель.

Але цього разу щось довго ішла облава. Ніхто не сигналізував про закінчення її, тож і з’їсти, щось не завадило б. Поговорили між собою і прийняли рішення одному із них вийти із схрону і з’ясувати стан справ у селі. Вийти на світ Божий погодився В. Гой. Непомітно вибрався із схрону, так само непомітно прийшов додому, усе з’ясував, пообідав, взяв торбину з харчами для своїх товаришів і вийшов з хати. Здавалося, що москалі вже пішли, нікого не було ні видно, ні чути, і собаки, як на зло, змирилися з лихом, перестали гавкати. Щоправда, перед відходом із схрону В. Гой сказав, що коли з якоїсь причини не прийде, щоб змінили місце свого перебування.

Його схопили несподівано. Перші допити, перші тортури, перше випробування людської витривалості. В. Гой признався, куди йшов. Тепер вже в оточенні чекістів йде показати схрон, в якому він перебував і куди мав намір увійти. Ішов спокійно, сподівався, що друзі виконають домовленість і змінять своє місце, бо минуло вже багато часу відтоді, коли вони востаннє бачилися з ним.

Але сталося непередбачене. Коли відкрили люк схрону, то побачили в ньому І. Склима, І. Гудза... І. Склим та І. Гудз не в стані були щось вимовити, коли побачили біля свого товариша, одноступця і відданої національній справі людини ненависних чекістів. Усе життя промайнуло перед ними. Розуміли, що, незважаючи на те, що в них нема зброї, їх не пощадять. Шкода

тільки, що це станеться завдяки їхньому приятелю. “Вихаді!” — команда як грім вразила І. Склима. У 1941 р. у тюрмі “Бригідки” доля до нього була милостивою, врятувала від смерті, а ось тепер надії нема.

Чекісти відвели “бранців” від схрону, один із них записав їхні прізвища, інші перевірили, чи нема ще когось у схроні і чи нема зброї. Коли провели цю процедуру, М. Смірнов скомандував “в расход!”. Все це старший оперативник районного гарнізону чекістів виконував холоднокривно, фахово. Зловісним відлунням покотилася по селу, по нивах, лісах, заглянула в кожну хату автоматна черга.

В. Гой з місця трагедії вже не міг іти, його під руки вели енкаведисти до школи, щоб продовжити слідство. Він іще потрібний. Найгірше, що міг зробити він, то вже зробив, мимоволі зрадив своїх друзів, своїх однодумців, віддавши їх у каральні руки. М. Смірнов уклав протокол слідства, дізнався про все, що його тільки цікавило, і відпустив В. Гоя додому. Як йому дивитися людям в очі, чим виправдати себе. Шукав розради, забуття. Вибрався до дітей, до Львова, але уникнути того, що його мучило, переслідувало, неможливо було. І вихід знайшов: добровільно пішов із цього світу. Це один із прикладів тілесної і духовної слабості людини, яка в одну мить втрачає панування над собою. Поховали убитих за християнським звичаєм на цвинтарі свого села. Обряд поховання виконав парох села о.В.Коржинський зі своїм дяком М. Мамчуrom.

Найстарша дитина, батьківська надія — син Андрій 1924 р.н., виростав у національно свідомій сім’ї, виховувався в хаті, в котрій містилася читальня “Просвіти”, що була осередком національно-суспільного життя села. Тож малий Андрійко вбирав у себе все, що краще, чим і піднімав щораз то вище свій освітній рівень. Допитливий, кмітливий, зрозумів, що поодиноці не вирватися із нужди, неволі. Володіючи добрим голосом, завжди перебував у гурті парубків, які співали народні пісні, а в неділю чи свята допомагав дяку М. Мамчуру читати “Апостола”. Коли ж був

організований церковний хор, то навіть виконував сольну партію під час читання “Вірую”. Він був гарний вродою, тактовний поведінкою, і тому полюбився не тільки дівчатам, а й усьому селу. В 1942 р. у час німецької окупації вступив в члени ОУН, якій віддавав усі свої сили і знання. Був учасником усіх подій, які відбувалися у сільській громаді. У квітні 1944 р. після сформування сотні, як найбільш дисциплінований і активний, отримав від ОУН і сотника “Глухого” скерування в Карпати на підстаршинський вишкіл, а після закінчення його, восени повернувся в свою частину — сотню “Глухого”. Брав участь в усіх походах та боях сотні. А ще, як командир рою, який добре орієнтувався на теренах дій сотні, був відраджений у с. Гряду виконати одну із “операцій”.

У той час 7 березня 1945 р. чота сотні “Глухого” із самим сотенним на чолі стаціонувала на хуторі у Зельмана і для неї потрібні були харчі. Стойко — голова рокитнянської сільради запропонував поїхати в його рідне село Гряду за продуктами. Мовляв, він домовився зі станичним ОУН про заготівлю для сотні харчів і сам буде супроводжувати цю “експедицію”. Сотенний “Глухий” доручив цю операцію виконати А. Склиму (“Шпаку”). У с. Рокитно взяли двоє саней з кіньми і замість фірманів командир доручив управляти кіньми стрільцям Роману Ониську та Андрію Тузяку. Із села виїхали вночі із 7 на 8 березня 1945 р. Небо було затягнуте сірими хмарами і видимість була обмежена, але силуети людей можна було вгадувати. Стойко їхав з Андрієм на задніх санях, розмовляли про всяку всячину. Стойкові довіряли, його ставили в приклад іншим, тому не боялися перед ним відкривати деякі таємниці. Коли наблизилися до с. Гряди, Стойко порадив Андрієві Склимові пересісти на передні сани, бо там є коні сірої масті і не так будуть помітні, а він поїде на задніх. Порада, здавалося б, була доброю, тож і не заперечували. Андрій Склим з автоматом напоготові, їдучи, пильно вдивлявся в пільму ночі, а сани бігли все ближче до мети, як раптом без усякого окрику — “Стій” чи “Хто їде”? З-за придорожних дерев

посипалися автоматні черги, від котрих Андрій відразу звалився із саней, а П. Мариняк та А. Тузьяк були поранені. Коні від раптової стрілянини сполошилися і понесли поранених у поле, залишивши Андрія мертвим на дорозі. Акт прямого розстрілу стрільців не міг бути випадковим. Чекісти до нього готувалися, вони були поінформовані, навіть знали, що на передніх санях буде їхати старший виконавець акції. Не можна було не здогадатися, чия це робота, однак і цього разу Стойкові пощастило. Праця на “дві сторони” вдається, в ньому бачать патріота, йому вірять навіть ті, хто постраждав! Після повернення в село Стойко заявився перед сотенним “Глухим” і доповів про трагедію, яка його спіткала, і що він ледве живим вирвався з пастки, а на доказ цьому показав прострелену шапку. Сотенного “Глухого” цікавило харчування його людей, тому Стойко, отримавши нове завдання, пішов “виконувати його”. І виконав! Наступного дня на хуторі у Зельмана сталася трагедія...

М. Смірнов тріумфував: він — один із найкращих оперативників у районі! Про це говорив сам секретар РКП Луговой, його ставили в приклад іншим, він — перший претендент на місце начальника райвідділу МВС. І М.Смірнов намагався виправдати оцінку керівництва. Знищивши головних “бендеровцев” Андрія і Івана Склимів, М.Смірнов не міг допустити, щоб в селі залишалися рештки сім’ї Склимів і почав переслідувати, насамперед, Анну, яка була в підпіллі. Йому це вдалося навесні 1947 р. Відбулося слідство, суд і на підставі ст. ст. 54-1а, 54-11 підпільниця отримала 10 р. таборів. Маму зі старшою донькою Паранею, після того, як засудили Анну, з недограбованим майном забрали на пл. Бандурського (нині пл. Митна), а звідтам етапували у Сибір, в Анжеро-Судженськ. Там формували нову українську колонію, яка згодом повинна була бути асимільована. Більшовицьке “потепління”, яке відбулося в 1956 р., сприяло частковому об’єднанню сімей. Анна, звільнившись із табору, приїхала до мами і сестри. Там запізналася з таким же знедоленим, як і сама, Романом Копаким.

Одружилися, виростили двоє дітей: сина і доньку, трохи заробили грошей і повернулися на Львівщину в Бірки, бо в рідному селі у власній хаті не було місця. Мати зі старшою донькою Паранею ще залишилася в Сибірі, бо вона вийшла заміж за чоловіка, який заміняв сімейне щастя на горілку, і в ній втратив життя. А шкода, бо ця людина була із Тернопільщини і пройшла більшовицькі табори. Діти ж підросли, і доки батько забавлявся, одружилися з чужинцями. Мати приїхала в Україну до доньки Анни, залишивши чужих онуків на їхній батьківщині.

Розповідь Анна Копак (Склим).

АКЦІЯ ВИВЕЗЕННЯ РОДИНИ МАМЧУРІВ

“Золотий вересень” 1939 р. тривав недовго. Радянська влада, “розібравшись на місці”, приступила до побудови соціалізму в прилученій до радянської України Галичині. Досвід був чималий, в Україні під час колективізації уже зробили “порядок”, — штучно створили в 1932-33 рр. голод, під час котрого загинуло більше як 7 мільйонів селян, провели арешти та розстріляли сотні тисяч осіб з інтелігенції і заможних селян, провели масові депортації українців у Сибір. У Галичині почали відбуватися подібні акції вже з перших днів “визволення”. Треба було показати мешканцям міст і сіл тих, які заважають творити “щасливе майбутнє” і для цього розділили населення на класи експлуататорів і експлуатованих. На перших наклали непосильні податки, щоб вони самі “виявили бажання” бути лояльними, другим — обіцяли “світле майбутнє”.

Ще навесні 1940 р. каральні органи влади, щоб показати експлуатованим своє ставлення до них, почали вести слідство проти одного із заможніших селян М. Мамчура, звинувативши його в куркульстві, визискуванні селян та розповсюдженні серед них релігійного опіуму (усе своє життя був парохіяльним дяком). Його звинувачували і в тому, що він не такий, як більшість селян,

що він як господар — більш помітний на селі, що він має змогу посилати своїх дітей учитися й ін. На нього, як на “куркуля”, накладали непосильні податки, над ним постійно висів “меч Дамокла”. Але треба було жити і він боровся з владою, із злобажаючими людьми, зі злодійством і якимось щасливо пережив “визвольний” час. В цьому йому допомогли сусіди, які не очорнили його перед слідчими органами.

Прийшли інші “визволителі” — німці (за першими залишилися сотні тисяч замордованих в’язнів по тюрмах Галичини). Їх спершу вітали з перемогою над світовим злом людства, від них сподівалися кращої для України долі. Німецькі окупанти розкрили всі злодіяння попереднього “визволителя”, але самі українському народові очікуваної волі не дали.

Через три роки від дня початку війни радянські війська вдруге “визволили” Галичину, але цього разу вже надовго. Якщо в час першого “виволення” народ жив надією, що об’єднавшись з Великою Україною, Галичина отримає в радянській Україні відповідне місце, та зазнавши лиха перший раз, після другого “визволення” поставив опір. Провід ОУН та УПА прекрасно розумів, що навіть така могутня сила як німецька армія не могла стримати, підтримувану аліянтами (Америка, Канада, Англія, Франція) лавину, що неблаганно котилася на Європу. Націоналістично орієнтовані, віддані своєму народові повстанські з’єднання, майже ніким на підтримувані, крім селян, вступили в тривалу партизанську війну проти більшовицького режиму. Радянська сталінська система намагалася в боротьбі з українськими повстанськими збройними силами “вирішити” одразу декілька проблем: накинути населенню західних областей України соціалістичне ярмо, ліквідувати самі джерела українського патріотичного руху, знищити Українську греко-католицьку церкву, світоглядно радянізувати людей, особливо галицьку молодь.

Через те головний удар репресивної машини наносився по селянству, котре було соціальною, кадровою і матеріальною базою ОУН та УПА. “Визволителі” масово вивозили селян у

незаселений Сибір. Репресій зазнавали власники заможних господарств, селяни, діти котрих боролися в УПА або вже були засуджені, або ті, на котрих “злі язика” вказали, що вони так чи інакше підтримують УПА, і взагалі, будь-хто, якщо чимось владі не подобався.

М. Мамчур, розуміючи, що радянська влада та її репресивна машина не пройде повз нього, що почате навесні 1940 р. цькування продовжиться, був готовим на все. Кожне відрядження представників влади із району чи області в село не обходилося без відвідин на обіди в оселю М. Мамчура, куди скеровували їх голова або секретар сільради. Він же після закінчення гостини зобов’язаний був відвезти “гостей” туди, куди вони вказали. Причому М. Мамчур податки сплачував найвищі і безвідмовно, сподіваючись, що “так завжди не буде”, що треба зберегти сім’ю та нажити важкою працею майно. Так він думав, але життя показувало інакше. Тому заздалегідь вирішив готуватися до найгіршого: частину зерна, яке залишилося від зданого державі контингенту, закопав у сухому, добре провітрюваному місці, худобу роздав далекій своїй родині на Бірках, знищив або добре заховав усі друковані матеріали, які могли бути доказом чи компрометуючим матеріалом і в напруженні слідкував за подіями, які відбувалися в селі. І важкий час настав.

15 травня 1947 р. в першій половині дня на подвір’я господарки заїхали дві фіри з чотирма чекістами і двоє “понятих” — Ю. Вишинський та І. Жеребецький (це свідки, які повинні були підтвердити, що господарка, куди вони заїхали, справді належить сім’ї М. Мамчура, а також повинні були бути свідками його депортації). Очікуючи дня, коли прийдуть небажані “гості” і заберуть усіх, в домі перебували лише батьки. Син Іван ще в минулому 1946 р. був заарештований, засуджений і висланий в Карельські табори, в Медвеж’єгорськ на Біломорському каналі, і батьки вже мали від нього листи. Старша донька Катерина вийшла заміж і мешкала в хаті чоловіка, а біля батьків тоді була лише молодша донька І вайна.

Працювати все життя, досягти певного достатку, заслужити відповідне становище у суспільстві, радіти дорослими дітьми, і за сліпою волею цих зайд, які сьогодні розпоряджаються твоїми дітьми, твоїм майном і тобою самим, хочуть вивезти з обжитого місця, де жили його діди й прадіди, де вони спочивають вічним сном... Хто таке бачив? Хто дав право тим, що звідкілясь прибули і вирішують долю? У селі до того часу вже багато сімей вивезли в Зауралля, в тайгу і ніхто із тих, хто залишився в селі, не був певний свого завтра. М. Мамчур співчував їм усім, чим тільки міг, допомагав. Але це була чужа біда.

І ось вона, ця біда вже в сім'ї М. Мамчура, вона вже в хаті. Четверо енкаведистів. Двоє із них ведуть допит у голови сім'ї: "Де твій син, за що сидить цей "бандіт"? — Неправду кажеш, він в банді був. — Нам добре відомо. Ти сам "бандіт", "бендеровець" і ви всі "одінаковие".

Двоє чекістів разом з "понятими" оберігали інших членів сім'ї.

Фірмани посідали під стодолюю в холодку і байдуже розмовляли про якусь буденщину, бо люди до всього звикають, якщо це їх не стосується. Коні запряжені у возах, нетерпляче подалися туди, де можна було пощипати трохи трави, а 'аздівські коні, які стояли на прив'язі в стайні, відчуваючи чужих коней на подвір'ї, час від часу давали про себе знати іржанням. Дві корови також мукали, вимагаючи до себе уваги, а собака Гульгай, який міг переміщатися по дроті по всьому подвір'ї, від постійного гавкання втомився і почав зосереджено оглядати чужих людей. Сусіди спокійно спостерігали цю, здавалося б, безвихідну ситуацію.

... У 1915 р. ще молодим, бо було йому тоді 19 р., Михайло служив в українській частині австрійської армії. Перед вимаршем на італійський фронт до них завітав єпископ ГКЦ, щоб відправити Богослужіння і поблагословити своїх земляків на щасливе повернення із фронту додому. З якоїсь причини не прийшов до нього дяк, і єпископ звернувся до вояків, чи не міг би хтось із вояків услужити йому під час відправи Богослуження.

Михайлові вже доводилося допомагати у своєму селі о. Адаму під час Богослужіння, але тут не посмів, бо це високий священничий сан. Але після звернення єпископа втретє, виступив із колони вперед і підійшов до престолу. Після відправи і загального благословення військових єпископ підійшов до Михайла і благословляючи його, сказав: “Ти щасливий у Бога і повернешся з війни здоровим та житимеш під Божою опікою”. Повернувшись з італійського фронту, добровольцем вступив в УГА, вів захисні бої і під час чортківської офензиви потрапив у польський полон. Допит продовжувався кілька годин. Змушений був відповідати так, щоб не дати причини для депортації. Натомість молодша донька Михайла — Іванка попросилася вийти на двір в туалет, але без згоди начальника, який в цей час вів слідство, ніхто не наслідовався взяти на себе відповідальність і випустити дитину. Тільки після тривалої вимоги Іванни начальник дав згоду, доручивши одному із “понятих” І. Жеребецькому піти з дитиною і привести її назад до хати. Як уже згадувалося, подвір’я пересікав натягнутий дріт, до котрого закріплений був і мав змогу бігати собака Гультай. Коли Іванна перейшла в “зону”, по якій бігав собака, він чужого вже туди б не допустив, — “понятий” І. Жеребецький залишився на другому боці і чекав, коли Іванна повернеться. Але дівчина, як тільки зрозуміла, що залипилася сама, зайшла за стайню і стала вільною. Побігла до лісу, потім долиною до річки Млинівки і вже гостинцем подалася в сусіднє село Бірки, де у знайомих, Сосновських, затрималася до наступного дня.

У хаті під час слідства дійшли висновку, що конкретних причин до депортації нема, оскільки компрометуючих матеріалів на М. Мамчура не було, а син відбував покарання за “злочин”, заподіяний за часів німецької окупації, і то тому, що німці “насильно” вивезли його в Німеччину. Крім цього після втечі доньки Іванни не було нікого вже й вивозити.

Драматичні події з сім’єю М.Мамчура відбувалися майже півдня. Після обіду з кімнати, в якій проводилися допити, вийшли

двоє офіцерів-чекістів, а за ними і звинувачуваний М. Мамчур, фізично втомлений, але духовно на висоті. Єпископ правду сказав: “Житимеш під Божою ласкою”.

Посідавши на вози, “екзекутори” поїхали в сільраду, а “поняті” пішли додому. Двоє стареньких людей клякнули перед образами святих і щиро молилися, дякуючи Господу Богу, що не дозволив чужинцям познущатися над ними. Іванна повернулася додому на другий день вранці, дізнавшись перед тим, що батьки вдома.

БУДНІ 1947 р.

Сірі монотонні дні. Селяни, не маючи особистого документу, паспорта, не могли із села виїжджати. Там він народився, був рабом і тягловою силою, був останньою людиною в суспільстві. Слово “колгоспник” було як щось гидке, ним обзивали і ляляли противника...

Ішла колективізація по селах. Удень шастали якісь “довірені” представники влади НКВС, НКДБ, фінвідділів й ін., котрі мали повні права над селянами, а вночі гарнізони висилали своїх людей на засідки за уцілілими ще стрільцями УПА. Багато людей загинуло під час боїв чи якихось інших операцій, а ще більше їх було вивезено в Сибір. Хати опустіли, світилися осиротілими вікнами. Селяни, особливо багатші, сплачували непосильні податки, а навіть те зерно, яке важкою працею дісталось, не міг змолоти в млині. Мельникам суворо заборонялося приймати зерно від селян. Тож люди використовували давно закинуті жорна, і нишком мололи зерно. В такий-то довгий зимовий вечір у грудні 1947 р., відпрацювавши на господарці, Марта Мамчур молола на жорнах зерно на муку. Жорна були змонтовані в коморі в кутку, щоб ніхто із небажаних відвідувачів не бачив. У закутку, де працювала, було темно. Та рука напотемки вправно кидала в твір важкого каменю жменьку за жменькою зерно, а другою рукою крутила той важкий жорновий камінь. Вже достатньо намолочла борошна для сім’ї, ще треба для поросят... Ось так, працюючи, снувала думка про життєві незгоди. Хіба не було про що думати

чи мріяти. Було сім'ї повна хата, раділа, що підростуть діти, буде допомога, скрасять старість, а тепер ось сама... Добре, що хоч хлопець Бернацький із присілка Буковина прийшов та дещо допомагає, бо найтяжче доводиться з тими контингентами. Старша донька Катерина нещодавно вийшла заміж і має вже свої клопоти. Добре було б чимось їй допомогти, аби скоріше стала на ноги. Але як те зробити? Молодша доня Іванна вчиться у Львові, також потрібно опікуватися нею. Нехай вчиться, бо життя щороку важче стає. А син, Боже, за яку то кару мучиться по тюрмах і таборах Росії!

Отак роздумуючи над своїм селянським життям, відрухово працюючи на жорнах, почула сильний гавкіт собаки. Сказала Казимирові: "Вийди на двір і подивися, чого Гультай так надривається". За хвилину хлопець повернувся і каже: "Цьоцю, то москалі йдуть, я чув, як вони між собою говорили". Марта закрила двері на засув і далі продовжувала молоти. Гультай зі страху замовк і заховався в буду. На дворі чути було лише скрип снігу під ногами і відчувалося, що "гостей" багато. Підійшли під двері, прислухалися і спробували відчинити їх, а потім почали стукати. Марта мовчала і продовжувала працювати. Коли стукання повторилося декілька разів запитала: "Хто там?". У відповідь почула: "Ми свої, ми з лісу, ми хочемо їсти". Вислухавши їхнє прохання, знаючи вже, хто вони такі, рішуче сказала: "У мене усі вдома, а якщо ви хочете їсти, то йдіть далі, бо я, як ви чуєте, тільки мелю зерно на борошно, щоб спекти хліб. Я не маю нічого". Ще довго стукали і вмовляли українською мовою з галицьким акцентом (і такі теж між ними були) і ніби пішли.

Зранку за стодолю побачила влаштовані гнізда в снігу, вистелені соломкою. І слава Богові, що так обійшлося, бо якщо би тієї ночі завітали і повстанці, лиха б не оминути...

Із слів Іванни Голько та Катерини Климко.

ПАМ'ЯТКИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

У кожному епоху для увічнення визначальних для історії подій, на пам'ять для майбутніх поколінь люди усією громадою (якщо це загальнонаціональна чи загальнонародна подія) або окремою родиною будували пам'ятні знаки. Одна із перших таких пам'яток, що дочекалася сучасного покоління — це хрест, поставлений на перехресті доріг, які ведуть на Брідок, а друга — на Ясницька. Хрест цей постійно нагадував про важкі часи життя селян і радість скасування щодо скасування панщини Австрії 15 квітня 1848 р. Вдячні покоління селян цей хрест доглядали, обсадили липами, обгородили парканом, і кожна людина, проходячи повз нього з вдячністю знімала шапку і хрестилася.

За часів більшовицького режиму і боротьби з церквою цей хрест, в числі інших, було знищено. Недавно вдячні нащадки відновили цю пам'ятку.

На старому цвинтарі, де було насипано символічну могилу невідомого стрільця, який загинув у час визвольних змагань 1918-1919 рр., стояв хрест, до котрого щорічно (до навали других "визволителів"), на Великодні свята народ і священик приходили найперше, щоб помолитися за упокій душ полеглих, а потім заспівати патріотичних пісень. Сьогодні старий хрест повалило вітром. На жаль, добру традицію не поновлено...

Ще один пропам'ятний хрест був встановлений на схилі дороги, яка веде від панського двору у бік села (недалеко від господарки Гоя) на пам'ять майбутнім поколінням про побудовану (за ініціативою п. Ішковського) в 1935 р. кам'яну автодорогу від цього місця до залізниці в Брюховичах довжиною 6,5 км. За станом кам'яного гостинця доручено було доглядати Михайлові Гапі, котрому п. Ішковський побудував хату (на Нишім боці) і наділив ґрунтом землі під город.

Події останніх воєнних днів у Львові, які розгорталися з блискавичною швидкістю, сколихнули всю Галичину. Ще відбувалися захоронення жертв більшовицького тоталітаризму,

ще тривали суперечливі розмови про проголошення Незалежної України 30.06.1941 р. і її скасування німецькою владою (також окупантами) та арешту сміливців, які її проголосили, як вийшовши із підпілля, ОУН стала діяти. Село ожило і політична його діяльність поживавішала. На одному із сільських віч на пропозицію станичного села І. Склима відзначити цей акт проголошення Незалежної України та на честь “Борців за волю України” висипати могилу, селяни підтримали і запропонували місце під цю могилу в центрі села, на майдані та перехресті доріг — центральної дороги і тієї, яка вела на хутір Зельмана та Селецького.

Призначеного дня всі дружно взялися за роботу. Хто своїми кіньми возив землю на могилу, хто укладав її в піраміду і ущільнював та обкладав дерном. Інші відновлювали чи ремонтували дорогу та майданчик, а теслі виготовляли дубовий хрест. Кожен, хто прибув на толоку, щиро працював на громаду і в один день збудували пропам’ятну могилу, яку було насипано і завітчано.

Тоді ще раз відбулося громадське віче, а потім щедре прийняття гостей та шанованих людей села.

Біля могили щорічно відбувалися зібрання, але з приходом других “визволителів” секретар львівського РКП(б)У Луговий зобов’язав усіх голів сільрад, в т. ч. Рокитна зняти з могил хрести, а замість хрестів поставити піраміди з червоними зірками. В той час у селі стаціонувала сотня “Глухого” і тому будь-який голова сільради не посмів би виконати постанову райкому партії. Але згодом під час облав чекісти зняли хреста і залишена без догляду могила поступово руйнувалася.

Новий пам’ятник, також присвячений “Борцям за волю України”, побудували в 1991 р. після проголошення Незалежності України недалеко від церкви на території колишнього панського двору. Могила мала вигляд стилізованого тризуба з хрестом і була обгороджена низьким парканом. Вигляд мала надто скромний.

Виходець із с. Рокитно побратим Іван Гарвас, учасник визвольних змагань, стрілець сотні “Глухого”, якому пощастило з

ГОЛОВІ СІЛЬРАДИ

Радивське 10
2012

Під час німецької окупації західних областей Р А Д Я Н С Ь К ОЇ
У К Р А Ї Н И, українців - кривих націоналістів в джовку вівати
спорудили в усіх містах населених пунктах містах - кургани "Борили за
волю України" з хрестами на курганах і в націоналістичних пам'ятках,
на територіях.

ІН К В / У т. Радивськом З О В О В Я З У Є Н Е Г А Д Н О
зникати хрести з цих місць - кургани, аміють хрестів поставити на
волю України - курганих пам'ятки в червоному в ірках, а
на місці де вивадалих курганів з націоналістичним пам'яткам, зробилих
на них сідироміх пам'ятки:

"Вічна слава героям ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ,
які загинули у боротьбі за вільну
РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ від німецько - фашистських
загарбників.

Про встановлення цього пам'ятки ІН К В / У.

Секретар
Львівського ІН К В / У

Голова
Радивської

Львів / Дубожан /
Заборош

боями перейти на захід, і який довгі роки перебував в США, в
своєму заповіті виділив кошти на реконструкцію цього пам'ятника. Оскільки побратим І. Гарвас відійшов у вічність, то
його дружина п. Антоніна Гарвас частково виконала його заповіт.

Сьогодні пам'ятник-могілу реконструйовано.

А ще в центрі села при основній дорозі, на згадку про патріотів,
які відійшли у вічність, на джерельці, яке із діда-прадіда жило
своїми водами мешканців села, в 1993 р. з ініціативи Степана
Колівощка і його безпосередньої участі, завдяки матеріальній
допомозі п. Олександра Чауса та майстра-будівельника
п. М. Вохула побудовано капличку і віддано її під патронат
Пресвятої Богородиці. Капличку освятив тодішній парох села
о. Юрій Чикель. Всі, хто живе поблизу чи львів'яни, які приїздять
в село, набирають чисту джерельну воду і везуть її у свої оселі.

КОРОТКО ПРО СЕБЕ

Народився я у селянській родині середнього достатку 17 травня 1925 р. у селі Рокитно. Початкову школу закінчив у рідному селі, а потім 5-7 класи — у Броховицькій польській школі, куди щоденно ходив за 6,5 км.

Щоб продовжити навчання, батьки післали мене в 1939 р. у Львівську академічну гімназію з українською мовою навчання. За радянських часів учився в цій же школі (її назвали СШ № 1). Під час німецької окупації України гімназію було відновлено, і я провчився в ній один семестр. Тоді ж було відновлено духовну семінарію і батьки перевели мене до неї на навчання.

До священничого сану я не мав покликання, тож після одного семестру навчання батьки перевели мене в гімназію, але вже на площі Стрілецькій (навчання відбувалися у палаці Потоцького по вул. Пекарській, де закінчив я 7-й клас гімназії). Навчаючись, вступив у Юнацтво ОУН, а згодом і в ряди ОУН. З дозволу керівництва ОУН пішов на підстаршинський вишкіл в дивізію “Галичина”, а закінчивши його в 1945 р., повернувся додому в час, коли чекісти познущалися над селом. Сотні “Глухого” вже не було, а провідники ОУН — Петро Фурик, Іван та Андрій Склими й інші загинули. Спочатку разом з друзями переховувався у схроні Домініканського лісу, а зрозумівши неперспективність своєї діяльності, перебрався до Львова, налагодив зв’язок з підпіллям ОУН і почав виконувати його доручення. Одне із них — це розповсюдження антибільшовицьких матеріалів: розклеював відозви, прокламації, звернення до городян і червоноармійців. Своїм діянням підтримував слабовірних, нагадував зрадникам, що підпілля діє. У серпні 1946 р. був заарештований і на підставі статей 54-1а, 54-11 засуджений на 10 р. таборів.

Покарання відбував у Медвеж’єгорську, в Карелії на лісопвалах та відбудові Біломор-Балтійського каналу. В 1949 р. був скерований у спецтабір Кенгір, що в Казахстані, де привласнили мені ідентифікаційний номер СЦ-108, що заміняв мені прізвище.

Будували в “Голодному степу” місто Джезказган, яке після закінчення будівництва стало обласним центром. В ньому вибудували збагачувальну фабрику, мідеплавильний завод, штучне озеро, електростанцію і саме місто з усією інфраструктурою. У таборі пережив бунт 6000 в’язнів, для придушення якого на 40-й день опору були задіяні танки та літак-коректор. Під час котрого загинуло близько 500 в’язнів. Я був звільнений із табору в жовтні 1954 р., і мене відправлено на заслання. Будучи “умовно” вільний (двічі в місяць мусив відмічатися в місцевому відділку НКВС), вступив у єдиний освітній заклад: Будівельний технікум, який закінчив з відзнакою. Тоді я вже отримав паспорт і зробив першу спробу переїхати в Україну. Думав вступити до Львівської Політехніки, але тодішній ректор Максимович категорично відмовив мені, і я вимушений був повернутися на старе місце. По дорозі, в Москві, без усіляких труднощів вступив до Московського інженерно-будівельного інституту, котрий і закінчив у 1963 р. У Джезказгані працював у проектному інституті.

У 1960 р. у м. Долині на Івано-Франківщині організували будівельний трест і запрошували спеціалістів. Я приховав своє минуле і мене запросили в м. Долину. Але коли спецчастина дізналася про це, почалися переслідування. Під час переїзду тресту до Івано-Франківська мене позбавили роботи. Коли змінилося керівництво тресту, в 1964 р. запросили знову до нього на роботу. В Івано-Франківську працював я до виходу на пенсію у 1991 р.

Жонатий, дружина працювала медстатистом у лікарні. Померла в 1988 р. Був співзасновником Товариства української мови у своєму тресті (1989). У 1991 р. став членом “Спілки політв’язнів”, а в 1993 р. — членом Галицького Братства дивізії “Галичина”. До Львова переїхав у 1998 р. Побачене й пережите відтоді спонукало мене залишити краянам книжку про рідне село. Так з’явився намір зібрати й систематизувати матеріал — головним чином, про події перших повосенних років.

Автор.

На світлині: автор нарису на могилі борцям за волю України, 2003.

На світлині: Пропам'ятний хрест на честь знесення панцини 16.04.1848 р.

На світлині: Хрест, встановлений з нагоди закінчення будівництва кам'яної дороги Рокитно-Брюховичі (1935).

На світлині:
(зліва направо)
родина Осмакевичів:
Розалія, Адам, Геля.

На світлині: *Марія Осмакевич з донькою Гелею, внуками Ромчиком та Олею.*

На світлині: *Адам Осмакевич (зліва).*

На світлині:
молодь села
Рокитно.

КРАСО РОЗТОЧАНСЬКА, РОКИТНО...

Саме так, перефразовуючи відомі слова Лесі Українки (“Красо України — Подолля”) і хочеться розпочати це післяслово.

Мені, подолянину за походженням, Лесине захоплення зрозуміле і прийнятне. Але моєму подільському патріотизму таки знайшлася, як мудрі люди кажуть, альтернатива.

Саме двадцять років тому зателефонував славний наш художник Володимир Патик, і, може, аж надміру захопленим голосом повідомив, що хотів би “запатентувати” своє географічне відкриття.

Досі я знав пана Володимира як невтомного мандрівника-романтика, котрий ще молодим обійшов і замалював Наддніпрянщину, Полтавщину і мистецьки освоїв Бойківщину та Гуцульщину.

Подумалося: таки хоче витягти до Косова, Космача або “Жеб’я”. Я навіть, щоб догодити Володимиру Йосиповичу, промугикав у слухавку: “Гей, що ми’ там Поділля-край, нам Верховина — Поділля”. Але авторитет Корнила Устияновича не спрацював. “Знаєш, — сказав Патик, — я напивав собі хату в селі. Дуже фayne місце. А поруч — ще одна. Ніхто там не живе, можна зі спадкоємцями домовитися. Треба їхати, навіть зараз, сам побачиш”.

Іхав я без особливого ентузіазму, бо Брюховичі, куди провадив Патик, не підтверджували його захоплення і я на той час вимірював ділянку з протилежного боку Львова, — чи не в самому Звенигороді... А тут, за вперше побаченими Бірками — розбита дорога, далі вліво загадкові Ясницька, а вправо суцільне бездоріжжя, довга улоговина, ряд могутніх дубів, лип, ясенів. І раптом — розкішна грабова алея виводить до мальовничої дерев’яної церковці. Тут залишаємо авто, і низом, попри дощенту сплюндрований млин підіймаємося на крутий схил пригірка.

Був розкішний літній день (чи не середина червня). Квітувало все навколо, трави, здавалося, не зупинялися в буйному рості.

Патик обвів рукою велетенський простір і, зваблюючи мене, як сатана колись Ісуса, показуючи Єрусалим, мовив тихо і схвильовано: “То всьо Рокитно, аж до Мокротина”.

Я зрозумів: великі географічні відкриття можливі і в двадцятому столітті. Через певний час це підтвердили вчений-реставратор Іван Могитич і архітектор Олександр Матвійв. До них прилучилася мистецька родина — Генрієтта Левицька і Володимир Буглак. Вони, зачаровані аж начебто подільсько-верховинсько-швейцарською красою біля львівського села, теж по-своєму — хто як! — тут обживалися.

Тодішня влада, від обласної до сільрадівської, особливого зацікавлення щодо розвитку села не виявляла. Причини? Мовляв, люди звідси вивтікали (про насильне вивезення — замовчувалося!) не лиш до поблизьких сіл, до Львова, але і в далекі світи; дітей дуже мало, сюди добратися — мука: суцільне бездоріжжя... Вирок однозначний: Рокитно — неперспективне, найкращі землі занедбуються. Отже, їх треба передавати садовгороднім товариствам і, можливо, як виняток, за угодами з сільрадою (тоді — Ясницькою) та колгоспом “Іскра” — окремим людям. З легкої руки В. Патика я зустрівся з двома тодішніми керівниками Я. Цяпалом та В. Небесним. Вони порадили вибрати місце під оселю. Так, завдяки добрим людям і друзям, що значно раніше виявили бажання жити і творчо працювати саме тут, у Рокитному, я міг прилучити й себе до щасливців. Міг, але... Не буду описувати проблем, з якими довелося зіткнутися...

Відкриття Рокитного приходило поступово. Перші захоплені-емоційні спалахи поступалися місцем іншим, прикрим відчуттям (убогі хатки, малолюдність, сліди якихось трагічних подій). Відтак виникло питання: чим завинила ця перлина Розточчя, що її приречено на небуття, кволе животіння? Саме на початку 90-х років село набуло химерного статусу: корінні мешканці — меншість, приїжджі “дачники” — більшість. Але з’явилися, окрім згадуваних творчих людей і підприємець Олександр Чаус (проклав сучасну дорогу до села і через село), фермер Володимир

На світлині: Ювілей Митрополита Андрея Шептицького: (на передньому плані) єпископ Торонто і східної Канади Ізидор (Борецький) (Яворівщина, 1990). Автор А.Поберів.

На світлині:
видатний поет,
художник,
перекладач,
культуролог, гість
родини Лубківських
(червень, 1991).

На світлині: художник Микола Бідняк
у с. Рокитно у 90-х рр.
Фото В. Пилип'юка.

Гіпотетичний портрет: Данило Галицький (1201-1264), король Галицько-Волинського князівства.

Тогочасний портрет: Гетьман України Іван Мазепа (1687-1709).

Сучасна гравюра: король Карл XII (під час походу на Польщу у 1704 р. побував у с. Рокитно).

На світлині: єпископ о. Никита Будка (1877-1945)

(у селі Рокитно побував з візитацією у 1934 р.).

На світлині: Йосиф Стадник (1876-1954), актор, режисер, директор Мандрівного театру у м. Львові

(на запрошення читальні "Просвіта" с. Рокитно в 1935 р. ставив виставу "Ой, не ходи, Грицю, та на вечерниці").

На світлині: Іван Панькевич (1887-1958), мовознавець, педагог, етнограф (студентом у 1908 р. виступав з лекцією в читальні "Просвіта" с. Рокитно).

На світлині: Мирослав Січинський, громадський і політичний діяч, виконавець атентату на графа А. Потоцького

(студентом у 1908 р. виступав з лекцією у читальні "Просвіта" с. Рокитно).

Ясінський, інженер-будівельник Володимир Ярський та Іван Голько, колишній головний інженер Домобудівельного комбінату у Львові, який після відданої праці Василя Гелетія з газифікації села продовжив справу. Вже зовсім недавно приєднався до них молодий, перспективний садівник-майстер Володимир Пришляк. Ці люди побачили село як господарі, яким доля подарувала благословенні закутки під сонцем, отже, кожен з них вніс лепту як не в повне відродження (цей процес триває), то в наближення до Рокитна інтелігенції творчої, наукової, технічної. Звичайно, ми, “нові рокитнянці” — люди різні, але нас об’єднало спільне бажання зберегти добру славу людей, що тут споконвіку жили — народжувалися, працювали, любилися, засновували сім’ї, непомітно відходили з життя. Тут багато крові пролито і в дуже давні часи, і порівняно недавно. Тут гинули невинні люди, захищаючи рідну землю від нападників, тут, жорстоко переслідувані окупантами, сини й дочки України віддавали свої молоді життя за неї — незалежну, вільну і демократичну державу.

Не раз думалося: а якби спільними силами спромогтися хоча б на найскромнішу книжечку про Рокитно, хоча б видати буклет, випустити спеціальне культурологічне число якоїсь львівської газети? Але, виявилось, довго очікуване приходить, як це в житті буває, якимось майже непомітно, само собою. Від цього воно тільки важливіше й дорожче.

Зустріч з Іваном Мамчуром, уродженцем села Рокитно (я про нього чув і навіть раз бачився, як мовиться, принагідно) стала для мене також справжнім відкриттям.

Відкриттям, яке зв’язало письмові згадки, фрагменти переказів, різноманітні враження, епізоди і події, здогади і переконання воедино, в цілісну матеріально й духовно відчутну історію рідного села як фрагмент у історії більшої, ширшої, себто загальноукраїнської.

Автор довгими роками по крупинці вибирав дорогий матеріал для своєї книжки.

І є вона, ця книжка-дослідження, книжка-реквієм, книжка-пісня. То нічого, а, може, й добре, що Іван Мамчур не належить до “цеху” поетичного, чи, ширше, письменницького. Саме відсутність чисто літературних прикмет у цьому випадку допомагає краще сприйняти скупі факти (чого вартують, наприклад, розповідь про шведського короля Карла XII під шатром рокитнянського бору чи документально підтверджена розповідь про візитацію до села єпископа Никити Будки). А як цікаво розповідає пан Іван про відвідини села в різний час видатними особами — славетним лексикографом, визначним мовознавцем — Іваном Панькевичем, непримиренним борцем за волю України Мирославом Січинським, видатним галицьким актором і режисером Йосипом Стадником. Приїзди в Рокитно — селян, священників, учителів не могли бути випадковими епізодами в житті людей, що відіграли важливу роль в політичному, духовному житті краю, всієї України. Якось відомий наш композитор Богдан Янівський, “зачепившись” за рокитнянську тему, розповів мені, що до Рокитна, для роботи з місцевим хором часто виїжджав зі Львова і його батько.

А які цікаві сторінки про діяльність місцевої “Просвіти”! Сторінки, звісно, важливі, та просвітянське життя в Рокитному поступово відроджується, але по-справжньому слід би було гуртом почати з того, щоб врятувати від остаточної руйнації будиночок, у якому вона, “Просвіта”, діяла до війни. Треба укомплектувати сільську бібліотеку, треба... чимало зробити!

Перечитуючи рукопис декілька разів, не міг не звернути уваги, з яким синівським бодем описує автор події, очевидцем яких він був.

Між 1939 і 1956 роками село опинилося в епіцентрі боротьби проти гітлерівського і сталінського режимів. Що не сім'я, то трагедія: людська і національна. Є в цій книжці сторінки і рядки, які без гніву, без сліз перечитувати неможливо. Уява відмовляється працювати, коли дізнаєшся про жорстокі більшовицькі репресії на тлі цієї божественної природи. Так

важко сприймати те, що в майбутньому може перейти у фільмові серіали, поетичні й публіцистичні книжки. А покищо — пережите винятково докладно, поіменно, спокійно (але з великим внутрішнім хвилюванням) відтворює він, Іван Мамчур.

Так, нині хоч і важкий для видавців, але по-своєму благодатний час на книжку про батьківські села, містечка, про “малу батьківщину”. Їх пишуть і видають учителі, краєзнавці, лікарі, політики, журналісти, поети, громадські діячі. Тільки протягом двох-трьох останніх літ на Львівщині вийшло друком понад кілька десятків таких книг. І це чудово.

Книжка І. Мамчура, безперечно, не загубиться у цьому потоці. Єдине, що можна висловити як “конструктивну” пропозицію, щоб автор не зупинявся в пошуках, продовжував працю. Мені, наприклад, здається, що “поставивши крапку” серединою минулого століття, автор певним чином обмежив себе. Адже життя продовжується, і Рокитно все ж таки має перспективу відродження. Можливо, вже в цьому році реалізується ідея про створення тут екологічно-рекреаційного центру, буде відкрито фольклорно-пісенний фестиваль з виставками народних промислів і ремесел. Давно вимріяні (і, фактично, такі, що відбуваються камерно) “Рокитнянські зустрічі”, можливо, приваблять ширші кола нашої інтелігенції. Над цим працюють і священники — о. Федір і о. Юрій, і вчителька п. Галина Склим і ще багато-багато інших небайдужих людей. Над широким рокитнянським ставом уже кілька років запалюються купальські ватри, а в День незалежності нашої держави, 24 серпня, відбуваються високомистецькі концерти за участю львівських артистів, солістів, музикантів, яким “допомагають” і рокитнянські школярі.

Справді, так хотіла доля, щоб на самому світанку державної України завітали високодостойні, світової слави люди, які півстоліття не бачили батьківщини. Спочатку до Рокитна, по дорозі в Прилбичі (рідне село митрополита Андрея Шептицького) завітав єпископ Ізидор Борецький. Він освятив мою

домівку, і щирою молитвою до Господа поблагословив страждене, але королівське за своєю величчю село. Згодом побуває тут славетний поет, перекладач, художник, культуролог Святослав Гординський. Одна віть його роду — з Яворівщини, отож пан Святослав немовби впізнавав предківські краї. Він назвав шедевром архітектури стареньку рокитнянську церкву, з любов'ю фотографуючи її і роблячи ескізи у своєму робочому записнику.

До Рокитна не раз пролягали дороги класиків нашої літератури Дмитра Павличка та Івана Драча, захоплено милувався краєвидами села визначний поет, довголітній Голова Всеукраїнської “Просвіти” Павло Мовчан. Львівські письменники Левко Різник, Роман Дідула люблять серпневі вечори в Рокитному, а художники Євген Безніско, Роман Безпалків, Олег Микита, Орест Скоп, незрівнянні чарівники скла, металу — відповідно Андрій Бокотей та Остап Лучинський дарують у Рокитному друзям свої твори. А фотомайстри Василь Пилип'юк і Йосип Марухняк фіксують на плівку ті неповторні барви, яким обдаровує Рокитно у щемні вересневі ранки. Буваючи в селі щораз частіше, ми з дружиною Наталею не можемо уявити, щоб у гості до нас не завітали вчені Наталя і Ярослав Гумницькі, лікар Петро Стемпільський, артисти Федір Стригун і Святослав Максимчук, та найдорожчий гість — внук Северин.

Я переконаний: нова аура мистецька, високоестетична запанує над цими мальовничими узгір'ями. Аби з минулого в майбутнє переносити не лише сум, біль, трагіку, а надію, радість, духовне здоров'я, історичний оптимізм.

Я певен, що про Рокитно буде ще багато сказано, намальовано і виспівано. Та коли через багато літ хтось таки захоче дізнатися про новітніх літописців перлини Розточчя, то й, насамперед, розгорне книжку Івана Мамчура.

І згадає ім'я автора з повагою і вдячністю.

*Роман Лубківський
(січень-березень 2004 р.,
с. Рокитно — м. Львів).*

Історико-етнографічний нарис

Іван Мамчур

Королівське село Рокитно

Редактор *Роман Лубківський*
Комп'ютерний набір, верстка *Олександра Тимчишин*
Технічний редактор *Олександра Тимчишин*

**На обкладинці : біля групи верб-рокит
над ставом стоїть юнак
як символ відродження села.**

Підп. до друку 7.04.2004. Формат 60 x 84/16. Папір офсет.
Друк офсетн. Умовн. друк. арк. 6,78. Наклад 300 прим. Зам. 1067.

Видавництво "Коло" (Свідоцтво серії ДК № 498 від 20.06.2001р.)
вул. Бориславська, 8, м Дрогобич, 82100, Львівська обл.
тел. (03-244) 2-90-60, ел. пошта kolo@dr.lv.ukrtel.net